

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta

Diplomová práce

2017

Bc. Karolína Máčelová

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra sociální pedagogiky

Informovanost žáků základních škol o rizikovém sexuálním chování

Diplomová práce

Autor: Karolína Máčelová
Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Sociální pedagogika
Vedoucí práce: Mgr. Iva Junová, Ph.D.

Hradec Králové

2017

Zadání diplomové práce

Autor:	Karolína Máčelová
Studium:	P15P0267
Studijní program:	N7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor:	Sociální pedagogika
Název diplomové práce:	Informovanost žáků základních škol o rizikovém sexuální chování
Název diplomové práce AJ:	The awareness of primary school pupils about the risk sexual behavior

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Tématem této diplomové práce je informovanost žáků základních škol o rizikovém sexuálním chování. Teoretická část se zabývá sexualitou, sexuálním chováním a pohledem na sexualitu v dnešní době. Dále je zaměřena jak na vybraná riziková sexuální chování v prostředí reálném, tak i na aktuální problematiku rizik spojených se sexuálním chováním na internetu. Nedílnou součástí práce je pohled na oblast sexuální výchovy a prevence. Empirická část je zaměřena na výzkumné šetření, které je provedeno metodou dotazníků. Cílem diplomové práce je zjistit, jak jsou žáci základních škol ve Žďáře nad Sázavou a okolí informovaní o sexuálním životě, jak vnímají rizika spojená se sexuálním chováním a kdo je jejich hlavním zdrojem informací ohledně sexuality.

Garantující pracoviště: Katedra sociální pedagogiky,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Iva Junová, Ph.D.

Oponent: Ing. et Bc. Stanislav Michek, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 6.11.2014

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala pod vedením Mgr. Ivy Junové, Ph.D. samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

Prohlašuji, že diplomová práce je uložena v souladu s rektorským výnosem č. 1/2013 (Řád pro nakládání se školními a některými jinými autorskými díly na UHK).

Ve Žďáře nad Sázavou dne 8. 3. 2017.

Poděkování

Děkuji Mgr. Ivě Junové, Ph.D. za odborné vedení práce, věcné připomínky, dobré rady a vstřícnost při konzultacích a vypracovávání diplomové práce.

Anotace

MÁČELOVÁ, Karolína. *Informovanost žáků základních škol o rizikovém sexuálním chování*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2017. 114 s. Diplomová práce.

Tématem této diplomové práce je informovanost žáků základních škol o rizikovém sexuálním chování. Cílem diplomové práce je zjistit, jak jsou žáci základních škol ve Žďáře nad Sázavou a okolí informovaní o sexuálním životě, jak vnímají rizika spojená se sexuálním chováním a kdo je jejich hlavním zdrojem informací ohledně sexuality.

Teoretická část se zabývá sexualitou, sexuálním chováním a pohledem na sexualitu v dnešní době. Dále je zaměřená jak na vybrané rizikové sexuální chování v prostředí reálném, tak na aktuální problematiku rizik spojených se sexuálním chováním na internetu. Nedílnou součástí práce je pohled na oblast sexuální výchovy a prevence ze strany školy, rodiny a společnosti, jež je důležitá pro bezpečné sexuální chování a umění rozpoznávat rizikového sexuálního počínání jak ze strany vlastního jednání, tak ze strany chování druhých. Empirická část je zaměřená na výzkumné šetření, které je provedeno metodou dotazníků u cílové skupiny respondentů.

Klíčová slova: sexualita, rizikové sexuální chování, starší školní věk, sexuální výchova

Annotation

MÁČELOVÁ, Karolína. *The awareness of primary school pupils about the risk sexual behavior*. Faculty of Education Hradec Králové: University of Hradec Králové, 2017. 114 pp. Master Thesis.

The theme of this thesis is the awareness of primary school pupils about the risk sexual behavior. The aim of this thesis is to find out how pupils in primary schools in Zdar and near-informed about sexual behavior, how they perceive the risks associated with sexual behavior and who is their main source of information regarding sexuality.

The theoretical part deals with sexuality, sexual behavior and view of sexuality today. It is also focused on selected risk sexual behavior in a real environment, as well as on current issues risks associated with sexual behavior on the internet. An integral part of the work is to look at the sexual education and prevention on the part of schools, families and society, which is essential for safe sexual behavior and the art of recognize risk sexual behavior by both own behavior and by the behavior of others. Empirical part is focused on the research which is done by questionnaire respondents in the target group.

Keywords: sexuality, risk sexual behavior, older school age, sexual education

Obsah

Úvod.....	9
1 Sexualita	12
1.1 Lidská sexualita	12
1.2 Sexuální identita	13
1.3 Sexuální chování a jeho regulace.....	15
1.4 Etické a právní aspekty sexuality.....	17
2 Charakteristika staršího školního věku	19
2.1 Obecná charakteristika staršího školního věku.....	19
2.2 Proces socializace v období puberty	22
2.3 Charakteristika sexuálního vývoje dítěte a dospívajícího.....	24
2.4 Sexuální problémy v období puberty.....	27
3 Rizikové sexuální chování u dětí a mládeže	31
3.1 Vymezení rizikového sexuálního chování	31
3.2 Projevy rizikového sexuálního jednání.....	33
3.3 Motivace k rizikovému sexuálnímu jednání	35
3.4 Psychosociální aspekty rozvoje rizikového sexuálního jednání	37
3.5 Rizikové sexuální chování v reálném prostředí.....	39
3.5.1. Nechráněný pohlavní styk.....	39
3.5.2. Předčasná sexuální aktivita	41
3.5.3. Promiskuita	42
3.5.4. Komerční sexuální zneužívání dětí (CSEC)	43
3.6 Rizikové sexuální chování na internetu	45
3.6.1. Sexting	45
3.6.2. Dětská pornografie online.....	47
3.7 Dopady rizikového sexuálního jednání na jedince	48
3.7.1. Nechtěné otěhotnění v adolescenci	48
3.7.2. Pohlavně přenosné nemoci.....	50
3.8 Právní rámec	54
4 Sexuální výchova	58
4.1 Definice a cíle sexuální výchovy	59

4.2	Principy sexuální výchovy	60
4.3	Obsah sexuální výchovy	63
4.4	Sexuální výchova v rodině	64
4.5	Sexuální výchova v médiích	67
4.6	Sexuální výchova ve škole	67
4.7	Vybrané výzkumy zaměřené na efektivitu sexuální výchovy	70
5	Empirická část	73
5.1	Cíl výzkumného šetření	73
5.2	Metoda sběru dat	73
5.3	Výzkumné otázky a hypotézy	75
5.4	Cílová skupina a místo výzkumného šetření	77
5.5	Analýza výzkumného šetření	78
5.6	Zpracování a ověření hypotéz	82
5.7	Shrnutí	88
	Závěr	90
	Seznam použité literatury	93
	Seznam příloh	103

Úvod

Jako téma své diplomové práce jsem zvolila informovanost žáků základních škol o rizikovém sexuálním chování. K výběru tohoto tématu mě vedlo hned několik věcí. Prvním podnětem byly výsledky výzkumného šetření v rámci své bakalářské práce (Kybergrooming z pohledu mladé generace¹), kde jsem se poměrně často setkala u respondentů s rizikovým způsobem komunikace zvané sexting, který je poměrně novým fenoménem na poli rizikového sexuálního chování. Dále mě k tomu vedla častá neinformovanost, popř. mylné přesvědčení či informace o sexualitě a jejich otázkách, které jsem často slyšela u klientů v nízkoprahovém zařízení, kde působím jako dobrovolník. Tato fakta mě vedla k zamyšlení nad tím, jak je možné, že i přes čím dál větší osvětu v této oblasti (i medializaci), je stále tak velké procento dětí a mládeže, kteří neví poměrně základní informace o sexuálním životě i rizikovém sexuálním chování. Moji subjektivní představu o tom, že děti tápou a nejsou si jisté, jak to doopravdy je, jak jejich tělo funguje a jak se chránit před různými riziky sexuálního jednání, jsem si následně ověřila i z několika dalších objektivních zdrojů. Za hlavní zdroj aktuálního stavu informovanosti dětí a mládeže považuji statistické údaje z Linky bezpečí, kde podle statistik z let 2004–2014 „bylo na toto téma průměrně vedeno 23 % ze všech přijatých hovorů. V období letních prázdnin, kdy se pravidelně počet hovorů s tímto tématem zvyšuje, je zaznamenán nárůst o 27 %. Otázkám a problémům souvisejícím se sexuálním zráním je tak v letních měsících věnován každý 4. telefonát.“²

Cílem této diplomové práce je s oporou o odbornou literaturu zjistit, jaká je informovanost dětí navštěvujících druhý stupeň základní školy o základních otázkách sexuality s důrazem na rizikové formy sexuálního chování. Dílčím cílem je zjistit, jak žáci vnímají rizikovost vybraného chování. Posledním dílčím cílem je prozkoumání skutečnosti, kdo je pro děti hlavním zdrojem informací o sexualitě. Velmi důležitou

¹ MÁČELOVÁ, Karolína. *Kybergrooming z pohledu mladé generace* [online]. Hradec Králové, 2015 [cit. 2016-9-2]. Bakalářská práce. Dostupné z: <http://theses.cz/id/n75ozd/>

² Každý 4. prázdninový hovor se týká sexu. *Linka Bezpečí* [online]. Praha [cit. 2016-10-22]. Dostupné z: <http://spolek.linkabezpeci.cz/aktuality/kazdy-4-prazdninovy-hovor-se-tyka-sexu/>

roli zde hraje pojetí sexuální výchovy a její způsob aplikace, to jak ve školním prostředí, tak především v rodinách. Sexuální výchovu vnímám jako velmi důležitý protektivní faktor vůči rizikovému sexuálnímu chování, který hraje stěžejní roli při ochraně dítěte před sexuálním zneužíváním a sexuálním násilím. Sexuální výchova v sobě zahrnuje velmi široké spektrum témat a je zároveň velmi citlivou a intimní oblastí, a proto pokládám za důležité, aby se k ní přistupovalo zodpovědně a takovým způsobem, aby se dosáhlo co největšího pozitivního efektu. Myslím si, že díky komunikaci o sexuálních tématech (přiměřeně věku a chápání dítěte) již od útlého věku a zařazení sexuální výchovy do výchovně vzdělávacího procesu ve škole, lze s určitou pravděpodobností říci, že dítě bude vybavené do života potřebnými znalostmi, které mu pomohou se ochránit před možnými riziky. Záměrem této diplomové práce je mimo jiné poukázat na základě teoretických poznatků a teoretických východisek na důležitost sexuální výchovy v kontextu rizikového sexuálního chování.

Řada českých autorů se podílí na osvětě v oblasti sexuality, sexuální výchovy a reprodukčního zdraví. Jejich odborné články a publikace, příspěvky z konferencí patří mezi mé hlavní zdroje informací a poznatků z této oblasti. O aktuální stav poznání se v kontextu vybraných témat zabývají a v této oblasti publikují doc. PhDr. PaedDr. Kamil Janiš, CSc., doc. PhDr. Vladimír Täubner, CSc., doc. PhDr. Yveta Vrublová, Ph.D., MUDr. Radim Uzel, CSc. a další.

Teoretická část této práce v úvodu poukazuje na sexualitu v obecném slova smyslu. Zaměřuje se na sexuální identitu jedince a jeho motivační komponenty. Vymezuje sexuální chování a jeho regulaci. Na základní teoretické vymezení sexuality navazuje kapitola zaměřená na charakteristiku staršího školního věku, která se zabývá vývojem jedince a jeho proměnami i v kontextu sexuálního vývoje a zrání. Kapitola zdůrazňuje, že sexualita dítěte má v každém vývojovém období má svoji určitou podobu a projev. Poukazuje mimo jiné na sexuální problémy v pubertě. Následuje kapitola zaměřující se na rizikové sexuální chování a jeho projevy, se kterými se děti v pubertě mohou setkat a setkávají. Akcent je kladený na taková riziková sexuální chování, která mají největší prevalenci a také na ty, které jsou aktuální a na vzestupu viz sexting. Kapitola se zaměřuje i na psychosociální aspekty takového chování, motivaci takto jednat a následky, které jsou s tímto chováním spojené. Následující kapitola reaguje na možnosti a způsoby eliminace rizikového sexuálního chování prostřednictvím

sexuální výchovy. Akcent je kladen na sexuální výchovu a prevenci ze strany školy, rodiny a společnosti, jež je důležitá pro bezpečné sexuální chování a umění rozpoznávat rizikového sexuálního počínání jak ze strany vlastního jednání, tak ze strany chování druhých. Práce je zaměřená na vybraná rizika sexuálního jednání.

Empirická část obsahuje metodologii, stanovuje hypotézy, a především je zaměřena na výzkumné šetření, které se bude provádět formou dotazníků. Cílem empirické části je zjistit, jak jsou žáci 6.-9. tříd informováni o sexualitě a jejich rizicích plynoucích ze sexuálního chování. Zaměřuje se i na získání informací o tom, jaké jsou pro žáky hlavní zdroje informací o sexualitě s důrazem na sexuální výchovu v rodině (zda-li rodiče si o tom s nimi povídají, a jak sami děti vnímají sexuální výchovu v rodině).

Jedná se o problematiku aktuální, která v sobě zahrnuje celou řadu zajímavých aspektů a poukazuje na mezery v prevenci sociálně patologického jednání, jakým je rizikové sexuální jednání. Dále reaguje na aktuální problematiku sexuální výchovy, která se potýká s řešením otázky, kdo je subjektem této výchovy a kdo odpovídá za její kvalitu. Reaguje na fakt, že i přes zvýšenou snahu dětí a mládež v této oblasti vzdělávat a výchovně na ně působit, se stále setkáváme s nedostatečnou informovaností a zkreslenou představou dětí o sexualitě, která může být zdrojem či příčinou rizikového sexuálního jednání. Dále zaznamenáváme zvýšený výskyt rizikové sexuální komunikace přes internet tzv. sexting, který je ve svém důsledku velmi nebezpečný a je zapotřebí, aby se na tento nový fenomén reagovalo. Tyto aspekty nabízí otázku, jakým způsobem může sociální pedagogika přispět ke zlepšení této situace.

1 Sexualita

Kapitola se zaměřuje na sexualitu jakožto jednu ze základních a důležitých potřeb člověka. Vymezuje zde základní pojmy vztahující se k lidské sexualitě. Akcent je kladen na sexuální chování a jeho regulaci, které vnímáme v kontextu tématu diplomové práce jako základní elementy, podílející se na vzniku rizikového sexuálního jednání a na přístupu k sexualitě jako takové.

1.1 Lidská sexualita

Se samotnou existencí člověka je spjatá i sexualita. Je jednou ze základních potřeb každého člověka. Její funkcí je mimo jiné reprodukce lidského rodu. Sexualita vyjadřuje vnitřní nastavení člověka k sobě samotnému – vnímání sebe sama, svých pocitů i přístup k vlastnímu tělu. V neposlední řadě pak vztah k osobě, se kterou má vytvořený intimní vztah, či kterou je sexuálně přitahován. Sexualita a její zdravé vnímání a prožívání má velký vliv na psychické i fyzické zdraví člověka. Je nutné zmínit, že sexualita kromě své psychické a biologické podstaty má i svůj kulturní rozměr. Jak uvádí např. Jandourek, „*lidská sexualita je spjatá s erotikou jakožto předcházejícím, ale i doprovázejícím prvkem. Erotika je od počátku důležitým prvkem lidské kultury.*“³

Pojem sexualita se v psychologickém slovníku označuje jako „*soubor vlastností a jevů, jež vyplývají z pohlavních rozdílů.*“⁴ Jak dále uvádí Hart a Hartlová k sexualitě patří:

- hormonální, anatomické a reprodukční rozdíly mezi mužem a ženou
- souhrn projevů chování a citění vyplývajících z tělesných i psychických rozdílů mezi pohlavími, včetně reprodukčních jevů a aktivit
- erotické projevy a chování⁵

³ JANDOUREK, Jan. *Průvodce sociologií*. Praha: Grada, 2008. Sociologie (Grada). ISBN 978-80-247-2397-6. s. 179.

⁴ HARTL, Petr, HARTLOVÁ, Helena: *Psychologický slovník*, Portál, Praha, 2000, ISBN 80-7178-303-X, s. 532.

⁵ Tamtéž, s. 533.

Významnou a zcela zásadní roli v lidské sexualitě hraje motivace. K pochopení sexuality jako celku je nutné rozlišovat v lidské sexuální motivaci 4 základní komponenty, které jsou dle Zvěřiny následující:

- **sexuální identifikace** – pocit příslušnosti k danému pohlaví podle biologických predispozic v sounáležitosti s psychickým přijetím pohlavní identity. Může dojít k rozporu mezi touto sounáležitostí (viz sexuální identita)
- **sexuální orientace** – vyjadřuje sexuální přitažlivost ke stejnému, nebo opačnému pohlaví (heterosexualita, homosexualita, bisexualita), dále přitažlivost k pohlaví určitého věku (pedofilie, gerontofilie...), přitažlivost, která je orientována na zvířata (zoofilie), či preferování věcí nebo částí těla (fetišismus)
- **sexuální emoce** (zamilovanost, sexuální vzrušení...) a **sexuální chování**⁶

Sexualitou jako takovou se zabývá celá řada vědních disciplín jak teoretických, tak aplikovaných, jako je např. psychologie (evoluční), sociologie, klinická sexuologie aj. Zabývají se např. otázkami vnímání a sexuality a jejím prožíváním, sexuálním chováním (promiskuitním, partnerským), sexuálními aktivitami (sexuální aktivity s prvky sadismu, masochismu a fetišismu), sexuální identitou, poruchami sexuální preference, sexuálními stimuly aj.⁷

1.2 Sexuální identita

Sexuální identita neboli pohlavní identita (gender identity) souvisí s procesem identifikace jedince se svým pohlavím. Jedná se o proces dlouhodobý, který je spojován s procesem zrání člověka jak po stránce psychické, tak i biologické, jejíž základ je ale dán již před jeho narozením. Je možné v této souvislosti hovořit o určité determinaci. Pohlavní identita sebou přináší identifikaci jedince s daným pohlavím a následné přejímání vzorců chování, jež jsou pro dané pohlaví typické. Pohlavní či sexuální identita se promítá i do oblasti vlastního přijetí (sebe přijetí) a způsobu, jak

⁶ ZVĚŘINA, Jaroslav. *Lékařská sexuologie*. Praha: Karolinum, 2012. ISBN 978-80-246-2049-7.

⁷ Etiologie člověka: Univerzita Karlova. In: *Natur.cuni*. [online]. Praha, 2016 [cit. 2016-06-12]. Dostupné z: <http://web.natur.cuni.cz/etologiecloveka/index.php/cz/n%C3%A1l%C5%A1v%C3%BDzkum>

člověk vnímá sám sebe, a zároveň jak je vnímán společností. Pohlavní identita je u jedince vytvořena nejpozději ve třech letech, kdy si začne uvědomovat sám sebe. Např.: chlapec se v rámci socializace a procesu výchovy identifikuje s dospělou osobou stejného pohlaví (především se svým otcem). Od mužského vzoru se následně učí mužskému chování. Celý tento proces je dán biologicky a je determinován procesem zrání a učení. Jedinec následně přijímá sociosexuální roli, jejíž projevy nemusí být v souladu se sexuální orientací jedince, s pohlavím, ani ve způsobu sexuálního chování.⁸

Sexuální identita v sobě zahrnuje i vlastnosti, které jsou spojené se sexualitou daného člověka. Např. sexuální preference (věk, pohlaví...), četnost sexuálních aktivit a jejich charakter, četnost sexuálních partnerů, projevy a způsoby sexuálního chování, vnímání a prožívání sexuálních aktivit aj. Jedinec si během svého života sexuální identitu dotváří a mění se i jeho pohled na vlastní sexualitu, tedy mohou se měnit i výše zmíněné vlastnosti.

Jak již bylo řečeno, základ sexuální identity je dán biologicky. Jsou známy i případy, kdy genetická a hormonální nerovnováha zapříčiní poruchu sexuální identity a narušení procesu identifikace se svým pohlavím. Příkladem může být např. hermafroditismus, testikulární feminizace, nepravý hermafroditismus aj. Do jisté míry pak transsexualismus a homosexualita (feminin homosexuální muž, maskulinní homosexuální žena)⁹. Homosexualita je částečnou odchylkou sexuální identity, kterou lze považovat za jednu z vývojových variant hypotalamu. Její povaha je biologického charakteru, proto není žádoucí a správné tuto odchylku označovat jako patologický stav, nebo duševní poruchu.¹⁰

⁸ RABOCH, Jiří; PAVLOVSKÝ, Pavel. *Psychiatrie – minimum pro praxi*. 3. vyd. Praha: Triton, 2003. ISBN 80-7254-423-3. s. 31.

⁹ BRZEK, Antonín. *Průvodce sexualitou člověka*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1993. Pomocné knihy pro žáky. ISBN 80-04-25814-X. s. 25.

¹⁰ JANOŠOVÁ, Pavlína. *Homosexualita v názorech současné společnosti*. V Praze: Karolinum, 2000. ISBN 8071849545.

1.3 Sexuální chování a jeho regulace

Sexuální chování je chování, při kterém se projevuje a zjevně realizuje sexualita jedince. Je specifickým druhem jednání člověka, který je ovlivněn a korigován celou řadou faktorů (kultura, věk, pohlavní, rasa, morálka, etika aj.). Taktéž je chápáno jako „výsledek dlouhodobého procesu evoluce, jehož motivační struktura je těsně spjatá se samostatnou existencí homo sapiens.“¹¹ Sexuální chování má dle Spilkové funkce: *prosazení (uplatnění) maskulinity nebo feminity, podporu sebeúcty, rozvoj dominance nebo subdominance, rozvoj vztahů, zdroje potěšení, uvolnění tenze, vyjádření nepřátelství, zdroje vzrušení, materiální zisk.*¹²

Svoji povahou se liší od sexuálního chování zvířat, kde je toto chování řízeno instinktem. Člověk svoji sexualitu na rozdíl od zvířat musí regulovat a nemůže se řídit pouze svým instinktem, a to z důvodu kulturní příslušnosti. Člověk je tvorem společenským a musí se řídit pravidly dané společnosti, jež také utvářejí určitý systém sexuálních norem. Člověk musí na základě těchto norem regulovat svoje sexuální chování a pudy tak, aby byly v souladu s normami společnosti. Jak píše Brzek, „*lidské pohlavní projevy byly od nepaměti usměrňovány a řada sexuálně morálních norem některé sexuální projevy za určitých okolností zakazovaly, někdy naopak přikazovaly. Nedodržování norem bylo většinou trestáno.*“¹³

I v dnešní postmoderní společnosti je potřeba mít vymezené normy chování, které jasně říkají, jaké sexuální jednání a praktiky jsou v normě a které již nikoliv. Jejich nedodržení je pak dle legislativního nastavení konkrétní společnosti nutné sankcionovat. Opačný případ můžeme nazvat sexuální anomii, tedy stavem, kdy se jedinec chová a řídí pouze svými pudy a nereguluje svoje sexuální touhy. V takových případech pak riskuje a ohrožuje nejen svoje zdraví, ale svým jednáním může ohrožovat i bezpečnost a zdraví jiných jedinců.

¹¹ Psychofyziologie lidské sexuality. *WikiSkripta* [online]. 2008- [cit. 2016-07-10]. ISSN 18046517. Dostupné z: http://www.wikiskripta.eu/index.php/Psychofyziologie_lidsk%C3%A9_sexuality#

¹² SPILKOVÁ, Jana. Sexuologické problémy u dětí. *Solen* [online]. 2016, 2013(13), 3 [cit. 2016-07-10]. Dostupné z: <http://www.solen.sk/pdf/c0dcbcb6531eeafb7b9a4c150719e8bf.pdf>. s. 1.

¹³ BRZEK, Antonín. *Průvodce sexualitou člověka*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1993. Pomocné knihy pro žáky. ISBN 80-04-25814-X. s. 7.

Sexuální chování, nejen z pohledu dnešního vnímání sexuality a jejich projevů, je řízeno tzv. *sexuálním pudem*. Jinak řečeno vnitřní potřebou, která může mít povahu reprodukční nebo povahu uspokojující potřebu slasti. Koncepce, které pohlížejí na sex a sexualitu tímto způsobem, řadí sex jako potřebu podobné úrovni jako je potřeb jídla a spánku. Z pohledu fyziologického a biologického vnitřní mechanismy uspokojování těchto potřeb fungují na podobném principu. „*Realita lidské sexuality je však mnohem komplikovanější. Lidské sexuální chování může být velice imperativní, do značné míry nezávislé na racionálních kontrolních mechanismech. Právě tato subjektivně pocíťovaná "pudová naléhavost", tak důvěrně známá každému člověku, dala nepochybně vzniknout různým interpretacím sexuální motivace jako mocného vnitřního energetického zdroje.*“¹⁴ Sexuální puzení v člověku vytváří pocit určitého nedostatku s tendencí tento nedostatek a vnitřní napětí odstranit a tím uspokojit svoji potřebu a dosáhnout tak dočasně vnitřní rovnováhy.¹⁵

Sexuální chování má svůj biologický základ a je ovlivněn neuroendokrinní soustavou, kterou je jinak regulované u mužů (hypotalamus – hypofýza) a jinak u žen (menstruační cyklus). Za nejvýznamnější neurotransmitery, jež ovlivňují sexuální chování a sexualitu obecně, jsou považovány dopamin, prolaktin, endorfiny. Dále pohlavní steroidy jako estrogeny, gestageny (progesteron) a androgeny (testosteron).¹⁶ Jak uvádí Zvěřina¹⁷, na dospělém sexuálním chování se podílí mnoho faktorů, jakými jsou např.: pohlavně specifická organizace CNS, fetální gonády a s nimi související vliv fetálních sexuálních steroidů, tělesné znaky, zevní genitály, a především vliv genetiky. Všechny tyto aspekty se navzájem ovlivňují, mění a vyvíjí se. Je proto nutné rozlišovat sexualitu, tedy i sexuální chování, které z ní vychází, a to v různých obdobích vývoje jedince s akcentem na sexuální chování v dětství a v dospívání. Tato období jsou velmi specifická a to i v oblasti sexuality, a budeme jim proto věnovaná následující kapitola.

¹⁴ Psychofyziologie lidské sexuality. *WikiSkripta* [online]. 2008- [cit. 2016-07-10]. ISSN 18046517. Dostupné z: http://www.wikiskripta.eu/index.php/Psychofyziologie_lidsk%C3%A9_sexuality

¹⁵ Tamtéž.

¹⁶ ZVĚŘINA, Jaroslav. *Lékařská sexuologie*. Praha: Karolinum, 2012. ISBN 978-80-246-2049-7.

¹⁷ Tamtéž.

Způsoby uspokojování sexuálních potřeb jedince jsou individuální a existuje celá řada sexuálních aktivit, které jedinec realizuje za tímto cílem. Nicméně i v této oblasti se vyskytují způsoby, které jsou v různých společnostech vnímány jako patologické, nevhodné či nebezpečné.

Společnost je nejvýznamnějším faktorem, který udává, jaké sexuální chování lze považovat za normální (společensky akceptované) a které nikoliv. P. Weiss¹⁸ ve své publikaci uvádí normy, podle kterých se v jednotlivých společnostech hodnotí a posuzuje normalita sexuálního jednání. Těmito normami je norma kulturní (zvyky, tradice, způsoby chování, etika), statistická (normální chování je takové, které se nejčastěji vyskytuje), biologická, subjektivní (vlastní hodnocení chování) a ideální (optimální stav). Existuje celá řada rizikových a deviantních způsobů sexuálního chování a s tím spojených následků takového jednání, které jsou předmětem této diplomové práce a budou blíže popsány v následujících kapitolách.

Každé chování, ať už sexuální či jiné, je motivované. Zvěřina uvádí charakteristiku normální lidské sexuální motivace, která je vyjádřena v pěti vlastnostech:

1. *Pevná sexuální identifikace (spojená s dobře osvojenou sexuální rolí).*
2. *Erotická preference objektu opačného pohlaví (součástí širší normy je homosexuální minorita).*
3. *Sexuální zralost objektu.*
4. *Kooperace, souhlas partnera, nepřítomnost partnerem neakceptované agrese.*
5. *Vytvoření páru, vzájemnost.*¹⁹

1.4 Etické a právní aspekty sexuality

Každý jedinec má z podstaty existence právo na prožívání vlastní sexuality. Ovšem nesmí svým chováním a jednáním zasahovat do práv ostatních. Sexuální chování má své normy a limity, které se opírají o právní rámec dané společnosti.

¹⁸ WEISS, Petr. *Sexuální deviace: klasifikace, diagnostika, léčba*. Praha: Portál, 2002. 360 s., s. 23-28

¹⁹ ZVĚŘINA, Jaroslav. *Lékařská sexuologie*. Praha: Karolinum, 2012. ISBN 978-80-246-2049-7. s. 354

Vykydalová uvádí následující normy sexuálního jednání, které by měly být v rámci našeho společenství respektovány:

- *sexualita se týká sexuální identity jedince a sexuálních vztahů,*
- *všechny úrovně prožívání sexuality jsou rovnocenné,*
- *sexualita je možná i mimo rámec manželství,*
- *sexualita mezi lidmi stejného pohlaví je stejně hodnotná jako sexualita mezi mužem a ženou, homosexualita není posuzována jako deviace.*²⁰

V souvislosti se sexualitou a sexuálním jednáním je možné hovořit o třech základních typech práv vztahujících se k takovému jednání. Dle Richardsona se jedná o tyto typy sexuálních práv:

- *práva vztahující se k praktikám a jednání (právo účastnit se sexuálních aktivit)*
- *práva vztahující se k identitě (právo na vlastní sexuální identitu)*
- *práva vztahující se ke vztahu (každý má právo na vytvoření vztahu s osobou stejného, nebo opačného pohlaví, pokud to zákon dovoluje).*²¹

Richardson dále rozvíjí výše zmíněná práva a dodává, že každé takové jednání musí být v souladu se zákonem, tedy že např. právo účastnit se sexuálních aktivit má své hranice (věk) a limity. Richardson zdůrazňuje, že „každý má právo uspokojovat své fyziologické potřeby způsobem, který jemu samotnému vyhovuje, avšak zároveň nesmí porušovat toto či jakkoliv jiné právo u těchto osob. Lze tedy dovodit, že právo sexuální praktiky může být účinně omezeno pouze v těchto případech, jestliže jedinec porušuje nezpochybitelná práva jiných osob odmítnout pro ně neakceptovatelný typ sexuality nebo formu jejich realizace, případně má-li být realizována taková sexuální praktika, která je výslovně zákonem zakázaná.“²²

²⁰ VYKYDALOVÁ, H. *Sexuální identita osob s mentálním postižením* [online], [cit. 12. června 2016]. In Sborník z kongresu Pardubice 2006. Dostupný z WWW

< <http://www.planovanirodiny.cz/view.php?cisloclanku=2006102203>>

²¹ WEISS, Petr. *Sexuologie*. Praha: Grada Publishing, 2010. s. 511.

²² Tamtéž. s. 511.

2 Charakteristika staršího školního věku

Diplomová práce se zaměřuje na oblast rizikového sexuálního chování a jeho prevenci ve formě sexuální výchovy, která je mimo jiné stěžejní právě v období puberty čili staršího školního věku. Tudíž je nutné v první řadě charakterizovat tuto vývojovou etapu a zaměřit se na celkovou vyzrállost jedince, úroveň jeho prožívání i na oblast vnímání sexuality. Kapitola se zaměřuje na specifika vývojového období staršího školního věku. Toto období je často označované jako určitý přechod mezi dětstvím a dospělostí. Jedná se o období nazývané pubertou (11-15 let), která následně přechází do období adolescence (15-20 let). Charakteristickými rysy tohoto vývojového období je velké množství změn, které se odehrávají po stránce tělesné, psychické i sociální. Tato kapitola vymezuje základní změny, které jsou v tomto období typické a zaměřuje se také na vývoj v oblasti sexuality a problémů s ní spojené.

2.1 Obecná charakteristika staršího školního věku

Do období staršího školního věku spadají děti ve věku přibližně od 11 do 15 let. Je to tedy období druhého stupně základní školy. Vašutová²³ jej vymezuje jako úsek, jež začíná prvními známkami pohlavního zrání, následným rychlým tělesným růstem a končí příchodem adolescence (dokončení tělesného růstu, plné pohlavní zralosti a reprodukční schopnosti). Je to období, které je charakteristické řadou změn, především změn tělesných a psychických. Spilková upozorňuje na fakt, že „v naší společnosti se počátku pohlavní zralosti u chlapců a dívek přikládá jen malý význam. Informace se omezují nejčastěji na hygienická opatření. U mládeže stále přetrvává nevědomost o vlastním těle, o jeho anatomických zvláštích, funkcích, pochodech.“²⁴

Častěji se toto vývojové období nazývá pubertou, která je typickým znakem. Projevuje se nejzásadněji a nejvýrazněji v tělesném dospívání a s tím spojeným

²³ PAVLAS, Ivan, VAŠUTOVÁ Marie. *Vývojová psychologie I: pro studenty učitelství a vychovatelství*. Ostrava: Ostravská univerzita, 1999., s. 91.

²⁴ SPILKOVÁ, Jana. Sexuologické problémy u dětí. *Solen* [online]. 2016, 2013(13), 3 [cit. 2016-07-10]. Dostupné z: <http://www.solen.sk/pdf/c0dcbcb6531eeafb7b9a4c150719e8bf.pdf>. s. 1

pohlavním dozríváním. Ve spektru racionálního uvažování pak dochází o rozšíření způsobu myšlení o složku abstraktní. Dalším specifickým znakem je snaha o co nejvyšší autonomii a s tím spojený distanc od rodičů, učitelů a jiných autorit. Velký vliv na jedince mají v tomto období vrstevníci a kamarádi. Na úrovni psychické jsou častým znakem prudké změny nálady, psychická nevyrovnanost, zmatenost ve vlastním prožívání a do určité míry dochází k mírným změnám povahových vlastností. To se odráží i na způsobu chování a jednání. Jedinec může zažívat zmatenost ve vlastní identitě, pochybnosti spojené se sebou samým i nejasnost, kam patří, a kde je jeho místo ve společnosti. Co se týče změn oblasti sociální, je pak kladen akcent na volbu dalšího vzdělávání nebo povolání, dále pak na navazování vztahu s opačným pohlavím a první zkušenosti s partnerskými vztahy. Změnou projdou i vztahy k rodičům. Jedinec dozrívá i v oblasti sexuální, kdy se sexuálně vymezuje, sexuálně a pohlavně dozrívá, hledá a přijímá vlastní sexuální identitu a získává svoje první sexuální zkušenosti.²⁵

Je nutné zmínit, že na období dospívání má vliv i faktor sociální, potažmo společenský, v jehož důsledku (způsob života, životní styl, hygienická péče, životní a sociální úroveň a jiné) mluvíme v dnešní době o tzv. sekundární akceleraci neboli dřívějším nástupu puberty v porovnání s minulou generací/ minulým staletími.²⁶ Spilková uvádí že „počátek dospívání u dívek je mezi 9.–13. rokem, u chlapců mezi 9.–14. rokem. Dosažení pohlavní zralosti u dívek bývá asi za 2,4 roku poté, kdy se objeví menarche.²⁷ U evropských chlapců s ukončeným růstem je objem varlat 25ml a spermarché²⁸ po 3,2 letech.“²⁹

²⁵ LANGMEIER, Josef, KREJČÍŘOVÁ Dana. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006. Psyche (Grada). ISBN 80-247-1284-9.

²⁶ Tamtéž.

²⁷ první menstruace

²⁸ počátek tvorby spermií

²⁹ SPILKOVÁ, Jana. Sexuologické problémy u dětí. *Solen* [online]. 2016, 2013(13), 3 [cit. 2016-07-10]. Dostupné z: <http://www.solen.sk/pdf/c0dcbcb6531eeafb7b9a4c150719e8bf.pdf>. s. 1.

Proměny tělesné:

- *tělesný růst (nerovnoměrný, rychlý)*
- *sekundární pohlavní znaky (ochlupení, vývoj pohlavních orgánů...)*
- *funkce pohlavních orgánů (menstruace, poluce, tvorba spermií...)*

Tělesné zrání je ve srovnání s psychickým mnohem dynamičtější a může nastat nesoulad a rozdíl ve vyzrállosti těchto dvou složek. To taktéž může zapříčinit zmatek v prožívání sebe sama, změnu chování a jiné negativní jevy, kterým dítě nedokáže porozumět a obtížně se jim přizpůsobuje. Jistý rozdíl je patrný, i co se týče pohlaví. Dívky dospívají rychleji a dříve, a jejich změny v oblasti tělesné jsou znatelnější a projevují se více, než je tomu u chlapců. Vágnerová³⁰ uvádí, že rychlá a výrazná změna těla může v jedinci vyvolat pocit ohrožení jeho vlastní identity, a to může následně způsobit ztrátu sebedůvěry, sebejistoty a vyvolat pocit nejistoty.

Proměny v prožívání:

Typickým znakem je proměna v oblasti prožívání a s tím spojené časté změny nálad, které jsou zapříčiněny změnou v hormonální soustavě. Jak uvádí Vágnerová³¹ pubertální jedinec je labilnější, je citlivější na běžné podměty, emoční projevy jsou nápadnější a proměnlivé. Často se projevují problémy s regulací impulzivity, kolísání pozornosti a nedostatek sebeovládání. Prožívání v období puberty je individuální, proto se můžeme setkat s jedincem, který se v pubertě bude projevovat výrazně extravertně nebo naopak bude introvertně.

Vágnerová uvádí tyto další znaky z hlediska prožívání:

- *nechtí' projevovat své city navenek*
- *výkyvy v sebehodnocení*
- *vztahovačnost*
- *kritičnost a pesimismus³²*

³⁰ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0.

³¹ Tamtéž.

³² Tamtéž, s. 216.

Proměny ve vnímání vlastní identity:

Podle Eriksona³³ je puberta obdobím či fází charakteristickou hledáním a rozvojem vlastní identity. Jedná se o dlouhodobý proces, kdy jedinec zjišťuje, kdo je, jaký je a porovnává sebe s představou o tom, jaký bych chtěl ve skutečnosti být, popřípadě se srovnává se svými vrstevníky, vzory a ideální představou sebe sama. Také i on sám je pod stálým tlakem a je hodnocen ze strany ostatních lidí, především rodičů a učitelů. Samotná společnost určuje kritéria pro to, jaký by měl být a jak by se měl chovat. Tento tlak a možná i určitá nejednotnost (každý na něj klade jiné požadavky) způsobuje zmatenost a nejistotu ve vlastní identitě. To, jak člověk vnímá sám sebe, souvisí s úrovní poznávacích procesů, s hlubším sebepoznáním a se sebepojetím. Zmatenost způsobuje i výše zmíněné proměny v oblasti psychiky jedince, a to všechno dohromady klade i vyšší nároky na takzvanou introspekci, tedy hodnocení a vnímání svých vlastních pocitů, myšlenek, prožívání a chování. Pubescent je na jednu stranu velmi kritický i sebekritický, často špatně a obtížně přijímá kritiku od okolí a snaží se za každou cenu prosadit svůj názor a tím si zajistit vlastní autonomii. Přijetí vlastní identity souvisí i s přijímáním dalších nových rolí a identit jako je identita sexuální, role profesní, partnerská atd.³⁴

2.2 Proces socializace v období puberty

Období staršího školního věku je důležitým milníkem i v procesu socializace. Je patrný zjevný odklon a tendence vzdorovat rodičům, učitelům a jiným dospělým. V procesu socializace můžeme zaznamenat výrazné změny z hlediska vztahů rodinných a vztahů s vrstevníky. Mění se nejen kvalita a intenzita těchto vztahů, ale i jejich povaha a jejich vzájemný vliv.

Matějček s Dytrychem³⁵ vymezují toto věkové období za mimořádně významné z hlediska sociálních vztahů. Pro tento věk jsou typické časté neshody mezi

³³ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0.

³⁴ ČÍŽKOVÁ, Jitka. *Přehled vývojové psychologie*. Olomouc: Univerzita Palackého, 1999. 175 s. ISBN 80-7067-953-0.

³⁵ MATĚJČEK, Zdeněk, DYTRYCH, Zdeněk. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. Praha: Grada, 2002. Pro rodiče. ISBN 80-247-0332-7. s. 35

rodiči a dětmi. Děti například hůře snášejí rodinné rozepře, hádky či samotný rozpad rodiny, rozvody apod. V tomto ohledu hraje důležitou roli intelektová vyspělost dítěte, která mu umožňuje porozumět situaci v rodině a v rodinných vztazích a pochopit jejich povahu a závažnost. Dítě v pubertě rádo polemizuje, diskutuje, hodnotí a odsuzuje, a to vše se promítá do rodinných vztahů. Jak již bylo řečeno výše, dítě v pubertě je v období vzdoru vůči autoritám (rodič, učitel...) a tato nadřazenost se projevuje i v tom, jak se k těmto autoritám chovají a jaký postoj k nim zaužívají. Objevuje se kritičnost, názorová neakceptace, manipulativní chování, vzdor či odpor.

Významnou roli v procesu socializace ve vývojovém období puberty jsou vrstevníci. Jejich role je mnohem větší, než tomu bylo dříve. Vzдор k autoritám jde ruku v ruce se zvýšenou sounáležitostí a ztotožňováním se s vrstevnickou skupinou. Děti v pubertě vnímají své vrstevníky kladněji než autority z toho důvodu, že jsou jim blíže například názorově, potýkají se s podobnými problémy a navzájem se podporují v tom, co dělají a co cítí. Ve vrstevnické skupině hledají podporu a pochopení a prostřednictvím jí si také vytváří pohled na sebe sama. Zpětná vazba od vrstevníka má pro ně větší váhu než od autority. Pro jedince je proto velmi důležité být součástí vrstevnické skupiny, být tak kladně přijat a vnímán a mít tam svojí roli. Vrstevnická skupina taktéž stanovuje normy a pravidla chování, které dítě v rámci skupinové solidarity akceptuje a přijímá za své, a to i v případě, že nejsou v souladu s normami a pravidly chování, které si dítě přináší z rodiny, potažmo školy.

Samotný proces socializace ve vrstevnické skupině má následující fáze³⁶:

1. začíná adaptací na skupinu,
2. pokračuje přijetím skupinové identity,
3. v závěru plní skupinová identita svou vývojovou úlohu a dochází k postupnému osamostatňování jedince.

³⁶ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0 s. 248.

Nemalý vliv v socializaci má i škola. Na konci puberty se začíná měnit pohled na školu a vzdělání a jak uvádí Vágnerová, děti si začínají uvědomovat váhu vzdělání a důležitost pro jejich budoucí život, a to zvláště v kontextu volby povolání či výběru střední školy. Dále uvádí, že „úspěšnost ve škole v pubertě má vazbu k osobní perspektivě a přestává být cílem a stává se prostředkem.“³⁷ Role učitele, stejně jako tomu je u rodiče, nemá takovou hodnotu a ztrácí svoje postavení. To, jak vnímají učitele, souvisí s přístupem, jak učitel k výuce a k samotným žákům přistupuje, jak s nimi komunikuje a také do jaké míry zdůrazňuje svoji nadřazenost. Žáci lépe akceptují učitele, kteří s nimi jednájí jako se sobě rovnými.

S procesem socializace souvisí i samotná výchova, která je v tomto období zvláště náročná. Chování dětí v pubertě je specifické a je ovlivněno řadou faktorů, ale je i důsledkem všech výše zmíněných změn. Tato věková kategorie je sledována i z pohledu kriminality, a jak uvádí Procházková³⁸, je v tomto období zaznamenán zvýšený výskyt delikventního jednání. Často se dopouští výtržnictví a ničení majetku. I v případech deviantního jednání je typickým rysem skupinovitost, která převažuje nad individuálními činy.

2.3 Charakteristika sexuálního vývoje dítěte a dospívajícího

*„V Každém člověku je od narození sexuální pud – libido – potřeba, jejíž uspokojení je provázeno určitými pocity rozkoše podobně jako uspokojení hladu. Zárodky sexuálních hnutí existují už u novorozeňat“*³⁹ Sigmund Freud

Tato podkapitola se zabývá vývojem sexuality u dětí, která je v období dětství a dospívání velmi specifická a odlišná od dospělého vnímání a prožívání sexuality. Je důležité se zabývat vývojovými stádii sexuality, protože v souvislosti s tématem

³⁷ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0 s. 248, s. 135

³⁸ PROCHÁZKOVÁ, Marie. Uvedení do etopedie. In PIPEKOVÁ, Jarmila, et al. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. Brno: Paido, 1998.

³⁹ BRZEK, Antonín. *Průvodce sexualitou člověka*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1993. Pomocné knihy pro žáky. ISBN 80-04-25814-X. s. 26.

díplomové práce je tato podkapitola teoretickým podkladem pro pochopení důležitosti sexuální výchovy u dětí i toho, jak ji vnímají a jaký význam pro ně sexualita má. Jak uvedl psychoanalytik Sigmund Freud, sexualita se projevuje a rozvíjí již od dětství. V každém období lidského života má sexualita a její vnímání, prožívání i samotný projev jinou podobu, která se odvíjí od stupně vyzrálosti jedince.

Dětskou sexualitu Freud rozdělil na 3 fáze: orální, anální a falickou.⁴⁰

Fáze orální (první rok)

Název první fáze se odvíjí od erotogenního místa, které je v tomto období pro dítě tohoto věku místem slasti – jsou jimi ústa, obličej či tvář (z lat. slova *genitiv oris*). Dítě uspokojuje a uklidňuje sání matčina prsu, stejně jako pití mléka z lahvičky, dumláni prstu nebo hraček.

Fáze anální (1. až 3. rok)

Místem slasti je dle Freuda v anální fázi řiť (z lat. slova *anus*). „*Také řitní otvor a jeho okolí je pro malé dítě zdrojem slasti, dítě ji pociťuje při vyprazdňování a zadržování stolice a podobně při vypouštění a zadržování moči.*“⁴¹ Freud s oblastí anální sexuality spojoval i některé povahové vlastnosti lidí a nazval je anální charakter, jejíž definice je následující: „*jedinec se vyznačuje tvrdohlavostí, spořivostí, pořádkumilovností, sklonem ke sběratelství a obdivem ve statistice.*“⁴²

Fáze falická (3. až 5-6. rok)

Falickou fází se nazývá období, kdy se dítě začíná zajímat o své tělo, především o své pohlavní orgány. Pro tuto fází je charakteristické objevování těla a experimentování s ním. Velmi často se objevuje i tzv. dětská onanie, která často znepokojí a zaskočí rodiče i pedagogy, byť se jedná o přirozenou součást zrání jedince. Nicméně je zde namístě intervence, a to především v případě, kdy se dítě tímto

⁴⁰ LANGMEIER, Josef. *Vývojová psychologie pro dětské lékaře*. 2., dopl. vyd. Praha: Avicenum, 1991. ISBN 80-201-0098-9.

⁴¹ BRZEK, Antonín. *Průvodce sexualitou člověka*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1993. Pomocné knihy pro žáky. ISBN 80-04-25814-X s. 27.

⁴² Tamtéž, s. 28.

způsobem uspokojuje veřejně nebo nevhodným způsobem.⁴³ Rodiče či pedagog by měl dítě na toto chování upozornit a vysvětlit mu, že jde o věc intimní a patří tedy do soukromí. Uvádí se, že je o tom vhodné s dítětem mluvit přiměřeně k jeho věku a v případě, kdy tomu dítě ještě nemůže porozumět, pokusit se odvést jeho pozornost – zabavit ho, popř. dítě nalákat na jinou manuální činnost, kde zapojí ruce vhodným způsobem.

Je nutné zmínit, že dětská onanie nevede v dospělosti k odchýlkám v sexuální oblasti ani k jiným poruchám. Jak uvádí Weiss, Brzek i Radim Uzel⁴⁴, dětská onanie je i přes důkaz přirozenosti a normality pro rodiče stále znepokojující a s jejími projevy si často neví rady nebo na ni reagují negativně a dítě za ni trestají. Toto období by mělo být začátkem sexuální výchovy v rodině, protože jak uvádí Brzek „*toto období v sobě obsahuje již zárodek budoucího erotického vztahu k druhé osobě, k člověku zpravidla opačného pohlaví.*“⁴⁵

Fáze latence (6–11 let)

Toto období s sebou přináší latenci, nezáměr o sexualitu a de facto stagnaci v této oblasti. Je označována za období, kdy se děti chovají „homosexuálně“. Není typický zájem o navazování kontaktu či vztahu s osobou opačného pohlaví. Chlapci vyhledávají kontakt se svými kamarády stejného pohlaví a dívky taktéž. Nejedná se zde o vztahy homosexuálně orientované, ale kamarádské bez sexuálního podtextu.

Fáze genitální (11–12 let)

Fáze genitální je konečnou fází v oblasti sexuality dětí a dospívajících, kdy se začínají projevovat a plně rozvíjet prvky sexuality dospělé. Nastupuje po období puberty a přináší s sebou prvky sexuality v takovém kontextu, jak je často prezentována. Dospívající začínají pohlavně a sexuálně žít a je u nich rozvinuto pohlavní citění.

⁴³ SPILKOVÁ, Jana. *Sexuologické problémy u dětí*. Solen [online]. 2016, 2013(13), 3 [cit. 2016-07-10]. Dostupné z: <http://www.solen.sk/pdf/c0dc9cb6531eeafb7b9a4c150719e8bf.pdf> . s. 2.

⁴⁴ UZEL, Radim. *Sex – odhalené tabu*. Praha, 1992.

⁴⁵ BRZEK, Antonín. *Průvodce sexualitou člověka*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1993. Pomocné knihy pro žáky. ISBN 80-04-25814-X s. 29.

Proto, aby si jedinec vytvořil zdravý postoj a přístup k sexualitě a ke svému tělu, je zapotřebí, aby tyto fáze proběhly bezproblémově. Důležitým elementem je pak sexuální výchova, která se výrazně podílí na vytvoření vztahu jedince k otázkám vnímání a prožívání sexuality. Proto je žádoucí, aby sexuální výchova byla součástí rodiny, popř. se vyučovala na školách. Z psychoanalytické koncepce Freuda je patrné, že již od raného dětství se sexualita dítěte vyvíjí a má svá úskalí, a proto řada odborníků vnímá za důležité komunikovat s dítětem o sexualitě a výchovně na něj působit i v této oblasti.

2.4 Sexuální problémy v období puberty

V období puberty děti řeší spousty problémů, které toto období přináší a patří mezi ně i problémy týkající se sexuality. Jak již bylo popsáno výše, s tímto obdobím je spjato velké množství změn a s tím spojené zmatení, které pramení jednak z nedostatku informací, nebo jejich špatné interpretace, anebo je kombinací dalších faktorů. Nicméně děti v tomto období hledají odpovědi na otázky vztahující se k dospívání a intimním záležitostem. Čím více informací o dospívání mají, tím lépe jsou na jeho průběh připravení a lépe dospívání zvládají. Ale ani kvalitní příprava na toto obtížné období nezaručí jeho klidný průběh, a tak jako tak je dítě v konfrontaci s problémy dospívání, a to bez ohledu na pohlaví.

Chlapce s nástupem puberty trápí kromě změn v tělesných proporcích, mutace, ochlupení, například i poluce. *Poluce (bezděčný, noční výron semene, mnohdy spojený s erotickým snem⁴⁶)* je jeden z prvních signálů nástupu puberty, která překvapí snad každého chlapce. Pro ty nepřipravené a nedostatečně informované může být samovolný výron semene ve spánku znepokojující a vyvolat otázky, zdali je s nimi všechno v pořádku. Dívky v období puberty očekávají svoji první *menstruaci*. Dívky, které nejsou obeznámeny s jejími projevy a průběhem mohou být překvapeny a vystrašeny. Svůj podíl na tom mají hormony (progesteron, estrogen). U obou pohlaví se během puberty začínají objevovat druhotné pohlavní znaky (ochlupení okolí

⁴⁶ Poluce. In: *Velký lékařský slovník* [online]. Maxdorf, 2016 [cit. 2016-07-10]. Dostupné z: <http://lekarske.slovniky.cz/pojem/poluce>

pohlavních orgánů, růst vousů, růst prsou, ženské tělo se začíná zaoblovat...⁴⁷ Jak uvádí Brzek a spol. „*přítomnost pohlavních hormonů začíná aktivizovat dosud málo aktivní sexuální centra a dochází k pohlavnímu vzrušení, které vede k sexuálním prožitkům v původním smyslu genitální sexuality.*“⁴⁸ S tím souvisí zvýšení zájmu o opačné pohlaví, sexuální vyzrávání a zájem o erotiku a sexuální témata.

Řada chlapců, ale i dívek (v menší míře) řeší otázku své orientace, která v tomto období nebývá vždy zcela jednoznačně vymezená, a to způsobuje další zmatení a hledání odpovědí na to, kdo jsem a kdo je mým objektem sexuálního zájmu. Otázka sexuální orientace je v tomto čase naprosto přirozená a normální, ale zároveň pro jedince velmi citlivá, znepokojující a stresující. Tato problematika je mimo jiné velmi často řešena na linkách důvěry, lince bezpečí i na internetových fórech.

V pubertě začínají děti zkoumat své tělo a experimentovat s ním, získávají tak první sexuální zkušenosti prostřednictvím masturbace. Jak píše Brzek, „*masturbace je pro ně přirozeným ventilem, usnadňujícím překonání rozporu mezi časnou biologickou zralostí a zní vyplývající touhou po pohlavním sblížení a vybití na straně jedné a nepřipraveností pro zralý pohlavní život v oblasti psychické a sociální na straně druhé.*“⁴⁹ Podobný názor sdílí i Evjáková, která dále dodává, že „*masturbující pubescent si bývá vědom, že sexualita má vést k párovému soužití a své samotářské počínání může prožívat jako osobní selhání. Řešením takového masturbačního komplexu je dobré přátelské klima, hodnotné koníčky, nové zážitky, povzbuzení k důvěře ve změnu a v osobní dozrání.*“⁵⁰ Nicméně i přesto, že se jedná do jisté míry

⁴⁷ LANGMEIER, Josef. *Vývojová psychologie pro dětské lékaře*. 2., dopl. vyd. Praha: Avicenum, 1991. ISBN 80-201-0098-9.

⁴⁸ BRZEK, Antonín. *Průvodce sexualitou člověka*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1993. Pomocné knihy pro žáky. ISBN 80-04-25814-X. s. 35.

⁴⁹ Tamtéž, s. 36.

⁵⁰ EVJÁKOVÁ, Radka. *Sexualita v dospívání*. In: ZKOLA [online]. Otrokovice, 2015 [cit. 2016-07-10]. Dostupné z: <http://www.zkola.cz/rodice/vychovadeti/adolescence/Stranky/Sexualita-v-dosp%C3%ADv%C3%A1n%C3%AD.aspx>

o zcela přirozený jev, řada pubescentů, jak uvádí např. Spilková, *je přesvědčená, že masturbace je špatná, nebo přinejmenším nevhodná.*“⁵¹

Období puberty je také obdobím navazování heterosexuálních (homosexuálních) vztahů, které většinou nemají intimní rozměr, ale jsou spíše dalším milníkem pro pubescenta v procesu jeho dospívání. Jak uvádí Evjáková, *„zřídka vede cesta mladistvého od přátel téhož pohlaví přímo k heterosexuálnímu partnerovi. První kontakty se zpravidla dějí ve skupinových setkáních mládeže obojího pohlaví. Následují proměnlivá přátelství párová a později pevnější přátelství "načas“.*“⁵² Pubertální vztahy nemají standardně dlouhé trvání. Jsou povrchní a založené především na fyzické přitažlivosti, která je důležitým hodnotícím parametrem především u chlapců. Pro dívky je také důležitá fyzická přitažlivost, nicméně důležitá je pro ně i vnitřní stránka člověka. Jsou více ovlivněné emocionální stránkou a pocit zamilovanosti je u dívek silnější než u chlapců. V období puberty získává sexualita a intimita mezi dvěma jedinci zcela nový rozměr. Důvodem jsou nejen hormonální změny, pohlavní dozrávání, poznávání sebe sama a svých potřeb, ale i zvědavost a touha zažít něco nového. Evjáková píše, že *„asi ve 13 letech se u pubescentů objevuje zesílený zájem o anatomicko-fyziologické detaily pohlavního soužití. Zejména mezi 14. a 15. rokem přemýšlejí mladiství o etické stránce pohlavní interakce.“*⁵³

Častým sexuálním aktem pubescentů je tzv. necking (*stimulace zaměřena na šíji, prsa a tvář*)⁵⁴ petting (*přímé dráždění genitálu*)⁵⁵. Intimní stránka vztahu se začíná plně rozvíjet až v období adolescence. Uvádí se, že věk prvního pohlavního styku je v rozmezí 16–20 let. Podle výzkumů v ČR se průměrný věk prvního pohlavního styku

⁵¹ SPILKOVÁ, Jana. *Sexuologické problémy u dětí*. Solen [online]. 2016, 2013(13), 3 [cit. 2016-07-10]. Dostupné z: <http://www.solen.sk/pdf/c0dc6cb6531eeafb7b9a4c150719e8bf.pdf>. s. 3.

⁵² EVJÁKOVÁ, Radka. *Sexualita v dospívání*. In: ZKOLA [online]. Otrokovice, 2015 [cit. 2016-07-10]. Dostupné z: <http://www.zkola.cz/rodice/vychovadeti/adolescence/Stranky/Sexualita-v-dosp%C3%ADv%C3%A1n%C3%AD.aspx>

⁵³ EVJÁKOVÁ, Radka. *Sexualita v dospívání*. In: ZKOLA [online]. Otrokovice, 2015 [cit. 2016-07-10]. Dostupné z: <http://www.zkola.cz/rodice/vychovadeti/adolescence/Stranky/Sexualita-v-dosp%C3%ADv%C3%A1n%C3%AD.aspx>

⁵⁴ Tamtéž.

⁵⁵ Tamtéž.

pohybuje kolem 18. roku⁵⁶. Utváření partnerských vztahů a samotné partnerské vztahy sebou přináší i problémy a úskalí, které musí pubescenti řešit a překonávat. Partnerské vztahy jsou pro ně novým sociálním atributem, kterému předělují čím dál větší důraz. Učí se tak dalším sociálním rolím a rozvíjí tak svoje sociální a komunikační dovednosti.

Období puberty je rizikové i z pohledu sociálně patologických jevů. Pubescenti mohou a často bývají v konfrontaci se širokou škálou rizikového jednání, mezi které mimo jiné spadá i oblast rizikového sexuálního jednání. Touto problematikou se bude zabývat následující kapitola.

⁵⁶ WEISS, Petr, ZVĚŘINA, Jaroslav. *Sexuální chování v ČR – situace a trendy*. Praha: Portál, 2001. ISBN 807178558X.

3 Rizikové sexuální chování u dětí a mládeže

Kapitola vymezuje a definuje pojem rizikové chování a blíže specifikuje rizikové sexuální chování. Zaměřuje se na projevy chování, které mohou být signálem pro ostatní, že se dítě či dospívající chová rizikovým způsobem. Dále se zabývá motivací jedinců a psychosociálními aspekty, které mají vliv na vznik a rozvoj rizikového sexuálního jednání. Tato kapitola dále vymezuje oblast rizikového sexuálního jednání a zaměřuje se na vybrané rizikové jevy, které jsou součástí obsahů sexuální výchovy na školách (dle pokynů MŠMT) a na další sociálně patologické jevy, které jsou v kontextu dnešní doby vnímané jako nové na poli rizikových jevů (např. sexting). Zaměřuje se jednak na vymezení základních rysů vybraných druhů rizikového jednání v oblasti sexuálního chování a především na rizika, která jsou s tím spojená a mají prokazatelný vliv na jedince.

Jedná se o stěžejní kapitolu diplomové práce, která je určitým teoretickým východiskem pro výzkumnou část a je především kapitolou, která svým teoretickým obsahem poukazuje na důležitost sexuální výchovy.

3.1 Vymezení rizikového sexuálního chování

Pojem *rizikové chování* ve Výkladovém slovníku základních pojmů školské prevence rizikového chování je definován jako jev, který „*zahrnuje rozmanité formy chování, které mají negativní dopady na zdraví, sociální nebo psychologické fungování jedince anebo ohrožují jeho sociální okolí, přičemž ohrožení může být reálné nebo předpokládané.*“⁵⁷ Jedná se o širší definici tohoto termínu. V užším slova smyslu se tento termín vyskytuje v souvislosti s konkrétními formami rizikového chování, mezi které patří rizikové zdravotní návyky, rizikové sexuální chování, agresivní chování, delikventní chování, rizikové chování ke společenským institucím, hráčství a rizikové sportovní aktivity.⁵⁸ Jedná se o širokou škálu projevů chování, které

⁵⁷ MIOVSKÝ, Michal a kol. *Výkladový slovník základních pojmů školské prevence rizikového chování*. Vyd. 1. Praha, 2012. ISBN 978-80-87258-89-7. s. 127.

⁵⁸ Tamtéž, s. 128.

mají heterogenní charakter a jsou zájmem mnoha vědních oborů, jejichž výklad a pojetí se liší.

Rizikové sexuální chování je jedním z projevů rizikového chování, na jehož prevenci je kladen důraz i v rámci programů školní primární prevence sociálně patologických jevů. Takové chování je dle Jonášové definováno jako „*soubor behaviorálních projevů doprovázejících sexuální aktivity a vykazujících prokazatelný nárůst zdravotních, sociálních a dalších typů rizik.*“⁵⁹ Jedná se o rizikový způsob chování, který je např. dle Sobotkové⁶⁰ vymezený oblastmi chování, kterými jsou předčasný pohlavní styk, promiskuita, náhodné známosti, styk bez kondomu, prostituční chování, předčasné těhotenství, rozvoj sexuální deviace. Miovský⁶¹ rozšiřuje tuto oblast rizikového sexuálního jednání o rizikové sexuální praktiky, kombinaci užívání návykových látek a rizikového sexu, zveřejňování intimních fotografií či videí nebo jejich zasílání na mobilní telefon apod.

Pojem rizikové sexuální chování a rizikové chování obecně se vztahuje vždy k nějakému objektu daného chování. Tímto objektem může být dítě, dospělý i senior. Vzhledem k tématu práce se budeme dále zaměřovat pouze na rizikové sexuální chování, které se může objevit u dětí a dospívajících. Je zapotřebí zmínit, že dítě či dospívající může prokazovat známky rizikového sexuálního chování nebo tak přímo jednat, stejně tak jako může být obětí rizikového jednání ze strany jiné osoby. Jedinec může svým chováním ubližovat jak sobě, tak může ohrožovat život a bezpečí jiných lidí (šíření pohlavně přenosných chorob, sexuální zneužívání apod.).

⁵⁹ JONÁŠOVÁ, Iveta. *Rizikové chování ve školním prostředí: Rizikové sexuální chování*. In: Co dělat, když – intervence pedagoga [online]. Praha: MSMT, 2015, s. 12 [cit. 2016-09-04]. Dostupné z: http://www.pppuk.cz/soubory/ppp_litomerice/priloha_18_rizikove_sexualni_chovani.pdf s. 1.

⁶⁰ SOBOTKOVÁ, Veronika. *Rizikové a antisociální chování v adolescenci*. Praha: Grada, 2014. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4042-3. s. 42.

⁶¹ MIOVSKÝ, M., SKÁCELOVÁ, a kol. (Eds.) (2010). *Primární prevence rizikového chování ve školství*. Praha, s. 77.

3.2 Projevy rizikového sexuálního jednání

Rizikové sexuální jednání a sexuální chování obecně je velmi specifickým druhem chování člověka, který spadá do intimního života jedince a odehrává se převážně neveřejným způsobem tzv. za zavřenými dveřmi. Projevy tohoto typu chování směřují především do oblasti psychické a sociální, jejíž povaha má často sexuální podtext. Z důvodu tematického zaměření diplomové práce se budeme níže zaměřovat na projevy, které se mohou vyskytovat především u dětí a dospívajících.

Projevem rizikového sexuálního jednání u dětí může být, jak uvádí Jonášová, *atypický sexuální vývoj*, který jak dále rozvádí, je zapotřebí odlišovat od prosté dětské sexuální zvědavosti a experimentování s tělem vlastním i tělem druhých dětí.⁶² Je nutné brát v potaz, že právě zvědavost a experimentování je především v období dospívání zcela běžné a v pořádku a chápáné jako normální v sexuálním vývoji jedince. Ovšem stejně jako další projevy a způsoby chování má své hranice a limity. Jejich přesah je hodnocen jako deviantní, atypický a je projevem narušení vývoje a může být signálem pro rodiče, pedagogy a jiné dospělé. Příkladem atypického sexuálního vývoje je specifické erotické zaměření a abnormální chování v dětství, parcialistické zaměření na určitou část lidského těla, absence hlubších citových vztahů apod.⁶³ Dalším projevem může být nadměrná a *nutkavá potřeba masturbace*, která může být reakcí na stres, frustraci a napětí, které může souviset s rizikovým způsobem života dítěte. U dětí a dospívajících se můžeme setkat i s *projevy asexuálními*, tedy s projevy nezájmu o jakékoliv sexuální jednání či absencí sexuální touhy.⁶⁴

U chlapců se tento typ chování může projevit zvýšenou agresivitou jak verbálního, tak i fyzického (sexuálního) charakteru. U dívek se spíše setkáme

⁶² JONÁŠOVÁ, Iveta. *Rizikové chování ve školním prostředí: Rizikové sexuální chování*. [online]. Praha: MSMT, 2015, s. 12 [cit. 2016-09-04]. Dostupné z: http://www.pppuk.cz/soubory/ppp_litomerice/priloha_18_rizikove_sexualni_chovani.pdf s. 2.

⁶³ SEJBALOVÁ a REGULI. *Naše zkušenosti s atypickými sexuálními projevy mladistvých*. SOLEN: Psychiatrie pro praxi [online]. (3), 3 [cit. 2016-09-04]. Dostupné z: <http://www.solen.sk/pdf/57685ef70ea883c44c611402ce79c34b.pdf>

⁶⁴ PETR, Jaroslav. *Nová sexuální orientace: nezájem. 21. století* [online]. 2004 [cit. 2016-09-04]. Dostupné z: <http://21stoleti.cz/view.php?cisloclanku=2004121717>

s projevem agrese autonomního charakteru, tedy sebepoškozováním.⁶⁵ U dětí obecně je varovným signálem specifická triáda symptomů, které upozorňují na rizikový způsob chování, jak uvádí Jonášová⁶⁶, jedná se o noční pomočování (i po 12. roce života), krutost ke zvířatům a žhárství. K rizikovému sexuálnímu chování se v širším kontextu vážou i projevy jako je agresivita, záškoláctví, nadužívání alkoholu a jiných návykových látek, výskyt pohlavních chorob, asociální způsob chování či jiné sociálně patologické jevy, které mohou být příčinou, následkem i doprovodným jevem.

Výše zmíněné projevy se mohou v případě nevčasné intervence rozvinout v sexuální deviaci, jejíž následná léčba je velmi obtížná a dlouhodobá. Z toho důvodu je nutné na tyto projevy u dětí reagovat včas a řešit je za pomoci odborné intervence a tím předejít např. trestnému činu. Nedílnou součástí je i prevence, která hraje důležitou a zásadní roli v procesu vzniku rizikového chování obecně.

V případě, že u dítěte zaznamenáme jeden či více z následujících projevů, je jeho projev sexuálního chování považován za škodlivý, a je namístě intervence. Jedná se o ukazatele, které zdůrazňuje Jonášová v příručce intervence pro pedagoga:

- 1. pokud ho dítě neprovádí v soukromí;*
- 2. pokud vznikne podezření, že při něm nějak zraňuje sebe nebo někoho dalšího;*
- 3. pokud se ze sexuálního chování stane nutkavé chování (to znamená, že tomu dítě věnuje tolik prostoru, že zanedbává svoje běžné povinnosti, hygienu, přátele, učení a podobně).⁶⁷*

⁶⁵ JONÁŠOVÁ, Iveta. *Rizikové chování ve školním prostředí: Rizikové sexuální chování*. [online]. Praha: MSMT, 2015, s. 12 [cit. 2016-09-04]. Dostupné z: http://www.pppuk.cz/soubory/ppp_litomerice/priloha_18_rizikove_sexualni_chovani.pdf

⁶⁶ Tamtéž, s. 2.

⁶⁷ Tamtéž, s. 3.

3.3 Motivace k rizikovému sexuálnímu jednání

Otázka motivace jedince k chování, které je rizikové a ohrožuje jeho fyzické a duševní zdraví, je velmi zásadní v kontextu pochopení, proč se takového jednání dopouští, co ho k tomu vede. Zjištění motivu je důležité především v následném procesu terapie či resocializace jedince, ale taktéž je východiskem pro nastolení efektivní prevence.

Motivace k rizikovému chování může vycházet jak ze samotného člověka (z jeho potřeb), tak může mít i vnější podmět a jedinec pak jedná na základě tlaku zvenčí, tedy z prostředí, ve kterém jedinec žije (např. dětská prostituce versus vliv prostředí). Ne vždy je možné jednoznačně určit přesný motiv takového jednání, často je to souhra více faktorů.

V případě rizikového sexuálního jednání je motivace takto jednat buď vědomá, kdy si je jedinec vědom rizik, které z takového jednání plynou, ale taktéž může jeho chování být následkem neinformovanosti a neznalosti, pramenící z nedostatečné nebo nekvalitní sexuální výchovy. Do jaké míry je rizikové chování u dětí a dospívajících jejich vlastní a záměrnou iniciativou a do jaké míry je dané nedostatečnou výchovou a informovaností, je záležitost individuální.

Zmínila bych kategorie motivačních faktorů rizikového chování, které vytvořili autoři Kloep, Güney, Cok & Simsek⁶⁸, jejichž klasifikace vychází z motivů a funkcí rizikového způsobu chování a je možné z ní vycházet i v souvislosti s rizikovým sexuálním chováním.

- 1) *Nezodpovědné rizikové jednání* (irresponsible risk behaviour) – s tím se setkáme např. u dospívajících, ale i u dospělých, kteří v daný moment nedomyšlí následek svého jednání. Motivací je uspokojení aktuální potřeby, která je nadřazena přijmutí odpovědnosti za následek takového jednání a realistického zhodnocení situace i jejich důsledků. V tomto případě má jedinec dostatek informací a je rozumově natolik vyspělý, že si je schopen

⁶⁸ KLOEP, M, GÜNEY, N a COK, F. *Motives for risk-taking in adolescence: A cross-cultural study.* Journal of Adolescence. 2009, 1(32), s. 131-151.

rizika uvědomit. Takovým příkladem je např. nepoužití ochrany při pohlavním styku.

- 2) *Publikem kontrolované riskující chování* (audience-controlled risk-taking behaviour) – jedná se o chování, jehož motivací je strach. Strach ze ztráty např. pozice ve skupině, ztráty respektu ze strany lidí, kteří jsou pro nás důležití. Často je to jednání, které jedinec dělá pod nátlakem okolí, jež může být dané už jen tím, že jedinec tímto jednáním chce zapadnout např. do vrstevnické skupiny. Motivem může být strach, úzkost, pocit méněcennosti, touha po uznání, respektu apod. Příkladem je např. dětská prostituce, tvorba dětské pornografie, sexting a jiné.
- 3) *Vzrušení vyhledávající chování* (thrill seeking behaviour) – je typické pro jedince, kteří testují sami sebe, chtějí vědět, kde jsou jejich hranice. Jedná se o touhu poznat něco nového, překonat sám sebe, a to vše je doprovázeno silným pocitem vzrušení a adrenalinovým prožitkem.⁶⁹ Příkladem jsou rizikové sexuální praktiky, prvky agrese v sexuálním chování, nebezpečné experimentování apod.

Samotná motivace a hledání hlavního motivu, proč se jedinec rizikově chová, nepostačí k tomu, abychom zjistili hlavní příčinu a pochopili jeho úplnou podstatu. Důležité je se na rizikové sexuální chování dívat v širším měřítku a stejně jako u jiných druhů rizikového jednání vnímat celý jeho kontext. Důležitou roli pro vznik a rozvoj rizikového chování hrají faktory biologické, sociální, psychologické a behaviorální stejně jako řada psychosociálních aspektů, které jsou stručně a orientačně přiblíženy v následující podkapitole.

⁶⁹ MIOVSKÝ, Michal a kol. *Výkladový slovník základních pojmů školské prevence rizikového chování*. Vyd. 1. Praha, 2012. ISBN 978-80-87258-89-7. s. 130.

3.4 Psychosociální aspekty rozvoje rizikového sexuálního jednání

Předpoklad k rozvoji rizikového chování obecně lze předpovídat na základě vědomostí o působení faktorů rizikových a protektivních. Podle této znalosti o působení daných faktorů vznikla teorie problémového chování (Problem behavior theory)⁷⁰, která rozděluje psychosociální faktory do následujících systémů:

- 1) *subjektivní percepce a hodnocení sociálního prostředí, zejména vnímání a hodnocení vztahů s druhými lidmi, modely chování u blízkých osob, vnímaná kontrola ze strany rodičů a přátel;*
- 2) *osobnostní charakteristiky, jako je sebepojetí, hodnotová orientace a osobnostní rysy;*
- 3) *chování, které představuje přímé antecedenty vlastního problémového chování (např. nedostatky ve školní práci), nebo aktivity s rizikovým chováním neslučitelné (např. zapojení do prosociálních aktivit v komunitě).⁷¹*

Z této teorie je patrné, že existuje řada faktorů podílejících se na vzniku rizikového chování. Zdůrazňuje se **faktor sociální**, který zahrnuje mj. výše zmíněnou percepci a hodnocení sociálního prostředí a vztahů s druhými lidmi. Svůj podíl na rizikovém chování má tedy rodinné prostředí i vrstevnická skupina, jež s ohledem na rizikové sexuální chování mohou být jak protektivním, tak rizikových faktorem. Vliv rodiny je zásadní. Výrost zdůrazňuje, že „rodina je jakýmsi nejuniverzálnějším socializačním činitelem, který poskytuje jedinci identifikační vzory, seznamuje ho s předpokládaným chováním pro mužskou a ženskou roli.“⁷² Děti přebírají vzorce chování od svých rodičů, a to i způsoby chování, které se týkají sexuální sféry.

⁷⁰ JESSOR, Richard, JOHN EDWARD DONOVAN a FRANCES MARIE COSTA. *Beyond adolescence: problem behavior and young adult development*. Cambridge [u.a.]: Cambridge Univ. Press, 1994. ISBN 9780521467582.

⁷¹ MIOVSKÝ, Michal a kol. *Výkladový slovník základních pojmů školské prevence rizikového chování*. Vyd. 1. Praha: Klinika adiktologie, 2012. ISBN 978-80-87258-89-7.

⁷² VÝROST J., SLAMĚNÍK (eds.). *Aplikovaná sociální psychologie*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-269-6. s. 337.

Dítě vnímá, jak se k sobě rodiče chovají, jaký mají mezi sebou vztah, jaká je míra respektu, tolerance, a to vše si s sebou nesou i do svých partnerských vztahů. V tomto kontextu je nutné zmínit i vliv sexuální výchovy (viz kapitola č. 4). Za rizikové faktory z rodinného prostředí můžeme např. považovat partnerské problémy, rozvod, špatnou ekonomickou situaci, patologii v rodině, problémy v komunikaci, zanedbávání dítěte, syndrom CAN i způsob výchovy (nejednotná, příliš liberální, nebo naopak direktivní, nedostatečná kontrola, nedostatek času na dítě apod.). Výrazný vliv mají v období puberty a dospívání vrstevníci, kteří mohou v případě negativního působení na členy vrstevnické skupiny vytvářet tlak, který může podporovat vznik rizikového sexuálního jednání. Příkladem může být např. tlak do partnerství, tlak k prvnímu pohlavnímu styku. V kontextu rizikového sexuálního chování mají vrstevníci vliv na informovanost ohledně sexuality, která s ohledem na jejich věk a zkušenosti bývá často mylná, a tedy může mít svůj podíl na vznik sociálně patologických jevů.

Dále je zmiňována osobnostní charakteristika jedince, hodnotová orientace, tedy **faktor psychologický**. Určitým rizikovým faktorem je prožité trauma (syndrom CAN, úmrtí v rodině, psychická onemocnění, poruchy, vliv návykových látek apod.). Vliv psychologického a **biologického faktoru** souvisí s vývojovým obdobím, ve kterém se jedinec nachází, tedy pubertou či dospíváním (viz kapitola č. 1).

Za **behaviorální faktory** se považují takové aspekty chování, které svojí povahou přispívají k rozvoji rizikového chování. Jedná se o sociálně patologické jevy jako je např. nadměrná konzumace alkoholu, nikotinismus a užívání jiných návykových látek. Tyto drogy v organismu člověka působí na CNS a ovlivňují vnímání reality i její prožívání. Odbourávají strach a zábrany a tím se zvyšuje pravděpodobnost rizikového jednání. To dokazuje výzkum např. Lukšika⁷³, který uvádí, že rizikové sexuální chování bývá spojeno s užíváním návykových látek, konkrétně marihuany a alkoholu.⁷⁴ Jako další příklad behaviorálního faktoru, lze uvést použití kondomu při pohlavním styku jako prevence pohlavně přenosných chorob. Jeho nepoužití je

⁷³ LUKŠÍK, Ivan, SUPEKOVÁ, Mariana. *Sexualita a rodovosť v sociálnych a výchovných súvislostiach*. Bratislava: Humanitas, 2003. ISBN 80-89124-01-1.

⁷⁴ SOBOTKOVÁ, Veronika. *Rizikové a antisociální chování v adolescenci*. Praha: Grada, 2014. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4042-3. s. 52.

považované za rizikové sexuální jednání, které se dle výzkumu Weisse, Kučery a Svěrákové (1995)⁷⁵ bylo zjištěno u 90 % dotazovaných (věk 12-18 let, N = 1011).

3.5 Rizikové sexuální chování v reálném prostředí

Rizikových forem či způsobů sexuálního chování v reálném prostředí je celá řada. Většina z nich souvisí s nechráněným pohlavním stykem, který je častým doprovodným jevem. Mezi rizikové sexuální chování, které adolescenti v reálném prostředí vykazují, je kromě nechráněného pohlavního styku také předčasná sexuální aktivita, promiskuita, rizikovní partneři, prostitutky, sexuální násilí atd. Všechny tyto jevy jsou nebezpečné především proto, že přímo ohrožují zdraví jedince.

3.5.1. Nechráněný pohlavní styk

Nechráněný pohlavní styk je nečastější forma rizikového sexuálního chování, bohužel i přes zvýšený apel a osvětu se nedaří snižovat počty lidí, kteří takto hazardují se svým zdravím. Tento jev je častější a stále na vzestupu především u mladých lidí. Prouzová říká, že *„existuje ještě velká skupina lidí, která se stydí se svým partnerem o účinné antikoncepci hovořit. Svoji úlohu může bohužel hrát i propagace sexuální abstinence jako jediné správné cesty k tomu, jak se nenakazit. To vede k podceňování jakékoli jiné ochrany, a to jak před početím dítěte, tak před pohlavními chorobami.“*⁷⁶ To dokazují výzkumy jako například rozsáhlý průzkum ke světovému dni antikoncepce, které komentuje i Prouzová a dodává, že *„téměř polovina respondentů při styku s novým partnerem nepoužívá žádnou spolehlivou antikoncepci.“*⁷⁷ To dokládá i anonymní on-line průzkum společnosti Pepino, kde *„více než 80 % české mládeže ve věku 15 až 19 let mělo první sexuální styk do věku osmnáct let. A polovina*

⁷⁵ WEISS, P, KUČERA, Z a SVĚRÁKOVÁ, M. *Sexuální chování českých adolescentů a jeho rizikovost z hlediska infekce HIV/AIDS*. Československá psychologie. 1995, 39(5), s. 425-432.

⁷⁶ *Nechráněný sex je mezi mladými lidmi na vzestupu* [online]. 2010 [cit. 2016-09-04]. Dostupné z: <http://www.rozhlas.cz/zpravy/politika/zprava/nechraneny-sex-je-mezi-mladymi-lidmi-na-vzestupu--788660>

⁷⁷ Tamtéž.

dotazovaných by na něj přistoupila i bez použití kondomu: pro 10 % je to zcela jasný fakt, celých 44 % by se dalo ukecat...“⁷⁸

Rizikové v tomto směru je jednak zvýšená možnost nechtěného otěhotnění a jednak přenos pohlavních chorob. Mezi časté mylné přesvědčení u mladých lidí, ale i u dospělých je to, že žijí v představě, že prezervativ chrání hlavně před nechtěným otěhotněním a opomíjí tak fakt, že je to jediná možná ochrana před pohlavními chorobami. Značná část lidí pak myslí, že užívání hormonální antikoncepce, či jiné formy ochrany před nechtěným otěhotněním, je pro ně dostačující ochranou. Petr Kovář (gynekolog) zdůrazňuje, že „mládež opomíná rizika, která byla dříve více zdůrazňována. Zapomínají, že sexuální život s nechráněným partnerem skrývá velká nebezpečí nákazy pohlavních chorob, které mohou v důsledku způsobit neplodnost nebo i smrt.“⁷⁹ Z výzkumu Zvěřiny a kol.⁸⁰ je zjevné, že nejčastější forma ochrany mezi stálými partnery je hormonální antikoncepce (52 %) a na druhém místě přerušovaný styk (14 %) a kondom (14 %).

Důležitým aspektem při nechráněném pohlavním styku s ohledem na přenosné choroby je známost partnera, a fakt, zdali se jedná o první pohlavní styk, či nikoliv. Zajímavé jsou výsledky výzkumu Weisse a Zvěřiny z roku 1994 (věková kategorie 15–19 let), které dokládají, že „při pohlavním styku s náhodným partnerem jej vždy použijí necelé dvě třetiny respondentů (65 %) a až 31 % dívek a 16 % chlapců jej s náhodnou známostí nepoužije nikdy.“⁸¹ Výzkum z roku 2008 u celkové populace

⁷⁸ KUNCOVÁ K. *První sex: Chlapci získají sebevědomí, dívky znejistí. Žena* [online]. 2010 [cit. 2016-09-04]. Dostupné z: <https://www.zena.cz/rodina/prvni-sex-chlapci-ziskaji-sebevedomi-divky-znejisti/r-i:article:747921/?redirected=1472997531>

⁷⁹ *Nechráněný sex je mezi mladými lidmi na vzestupu* [online]. 2010 [cit. 2016-09-04]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/zpravy/politika/_zprava/nechraneny-sex-je-mezi-mladymi-lidmi-na-vzestupu--788660

⁸⁰ WEISS, P. & ZVĚŘINA, V. (2009). *Sexuální chování v ČR: Srovnání výzkumů z let 1993, 1998, 2003 a 2008*. [elektronická prezentace], [cit. 2016-01-18], dostupné z: <http://mep.zverina.cz/files/103-sexualni-chovani-v-cr-srovnani-vy-zkumu-z-let-1993-1998-2003-a-2008.pdf>

⁸¹ RABUŠIC, Ladislav, KEPÁKOVÁ, Kateřina. *Sexuální chování adolescentů a riziko HIV. Sociologický časopis*, Praha: Sociologický ústav AV ČR, 1999, roč. 35, č. 2. ISSN 0038-0288. s. 162.

ukazuje, že žádnou ochranu při pohlavní styku s náhodným partnerem nepoužilo 47 % mužů a 37 % žen.⁸²

Zvýšená obezřetnost by měla být u rizikových partnerů, mezi které se řadí: náhodní (neznámí) partneři, jedinci s HIV či jinou pohlavní nebo infekční chorobou, jedinci s násilnými sklony apod. V rámci prevence by měl být kladen důraz na informovanost ohledně chráněného pohlavní styku, antikoncepce (včetně jejich rizik) a na nežádoucí vliv častého střídání sexuálních partnerů aj.

3.5.2. Předčasná sexuální aktivita

S předčasným zahájením sexuální aktivity mohou souviset následky, jež mohou být na první pohled zcela zřejmé, jako např. nechtěné otěhotnění (nezletilé matky), šíření pohlavních chorob, potraty a jiné. Jedná se o důsledky známé a často uváděné, nicméně s předčasnou sexuální aktivitou souvisí i další rizika, které zmiňuje např. Machová. „*U patnáctiletých dospívajících dívek, které již mají pohlavní styk, je zvýšené riziko cytologických abnormalit děložního hrdla. Může z nich vzniknout karcinom, je-li epitel vystaven infekci lidského papilomového viru. Některými výzkumy v USA bylo zjištěno, že při začátku pohlavního života před 19. rokem a současně při více partnerech se riziko nádorového bujení na děložním čípku zvyšuje 16krát. Riziko zánětu vnitřních pohlavních orgánů bylo nalezeno u sexuálně aktivních dospívajících 15letých dívek 10krát vyšší než u stejně aktivních 25letých žen.*“⁸³

Svojí roli zde hraje i vyzrálost obou partnerů, nicméně dle statistik dochází k první sexuální zkušenosti nejčastěji právě mezi 16-18 rokem⁸⁴ a v souvislosti s výše zmíněnými riziky, která jsou v tomto věku při předčasně zahájené sexuální aktivitě

⁸² WEISS, P. & ZVĚŘINA, V. (2009). *Sexuální chování v ČR: Srovnání výzkumů z let 1993, 1998, 2003 a 2008*. [elektronická prezentace], [cit. 2016-01-18], dostupné z: <http://mep.zverina.cz/files/103-sexualni-chovani-v-cr-srovnani-vy-zkumu-z-let-1993-1998-2003-a-2008.pdf>

⁸³ MACHOVÁ, J., MARÁDOVÁ E., et al. *Výchova ke zdravému životnímu stylu: (základy sexuální výchovy)*. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 1998. 98 s. ISBN 80-86039-63-3. s 32.

⁸⁴ WEISS, P. & ZVĚŘINA, V. (2009). *Sexuální chování v ČR: Srovnání výzkumů z let 1993, 1998, 2003 a 2008*. [elektronická prezentace], [cit. 2016-01-18]. Dostupné z: <http://mep.zverina.cz/files/103-sexualni-chovani-v-cr-srovnani-vy-zkumu-z-let-1993-1998-2003-a-2008.pdf> s. 4.

evidována, je namístě i hlubší osvěta o těchto rizicích v rámci prevence (a to i např. gynekologické).

3.5.3. Promiskuita

Termín promiskuita pochází z lat. slova *promiscuus* a znamená smíšený⁸⁵. Promiskuitu lze definovat jako *pohlavní styky bez výběru a trvalejšího citového vztahu*.⁸⁶ Není ovšem přesně určena hranice toho, kdy se o promiskuitu jedná, či nikoliv. Čísla jsou v tomto ohledu nejednotná a většinou se setkáme s tím, že hranice promiskuitního chování udává spíše společnost, kultura a náboženství.

Dle kontinuálního výzkumu sexuálního chování české populace v letech 1993, 1998, 2003, 2008 vystřídají ženy za život v průměru 5 a více sexuálních partnerů a muži 10 a více sexuálních partnerek. Sex s náhodným partnerem uvedlo 40 % žen a sex s neznámou partnerkou 66 % mužů.⁸⁷ Promiskuita je považována za rizikovou formu chování především z toho důvodu, jak dokládají i výše zmíněné výzkumy, že při styku s náhodnou osobou se jedinci chrání, v porovnání s pohlavním stykem se stálým partnerem, mnohem méně, a tedy pravděpodobnost přenosu pohlavní choroby je zde vysoká.⁸⁸ Neexistují statistické údaje o promiskuitním chování u dospívajících, nicméně se dá předpokládat, že i tento jev se u nich vyskytuje. Rizikem je nejen přenos pohlavních chorob, nechtěné otěhotnění, ale z dlouhodobého hlediska i psychické a sociální problémy, problémy v navazování stálých partnerských vztahů.⁸⁹

⁸⁵ Promiscuus. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2016-09-04]. Dostupné z: <https://en.wiktionary.org/wiki/promiscuus>

⁸⁶ Promiskuitní chování. In: *ABZ.cz: slovník cizích slov* [on-line]. Radek Kučera & daughter, 2005. [cit. 16.8.2016]. Dostupné z: <http://www.slovník-cizich-slov.cz/promiskuitni.html>

⁸⁷ WEISS, P. & ZVĚŘINA, V. (2009). Sexuální chování v ČR: Srovnání výzkumů z let 1993, 1998, 2003 a 2008. [elektronická prezentace], [cit. 2016-01-18], dostupné z: <http://mep.zverina.cz/files/103-sexualni-chovani-v-cr-srovnani-vy-zkumu-z-let-1993-1998-2003-a-2008.pdf>

⁸⁸ DIVÍNOVÁ, Radana. *Cybersex: forma internetové komunikace*. Praha: Triton, 2005. ISBN 80-7254-636-8. s 98.

⁸⁹ PONDĚLÍČKOVÁ-MAŠLOVÁ, Jaroslava. *Nezralá sexualita: o sexuální výchově a sexuálních projevech dětí a mládeže*. Praha: Avicenum, 1990.

3.5.4. Komerční sexuální zneužívání dětí (CSEC)

Komerční sexuální zneužívání dětí je definováno jako „*použití dítěte pro sexuální účely výměnou za peníze nebo odměnu v naturálních mezi dítětem a zákazníkem, dítětem a prostředníkem nebo dítětem a agentem nebo jinými osobami, které vydělávají na obchodu s dětmi pro tyto účely.*“⁹⁰ Mezi druhy komerčního sexuálního zneužívání dětí patří dětská prostituce, dětská pornografie a obchod s dětmi.⁹¹ „*Studie uveřejněná v roce 1988 hovoří o tom, že se ročně pohybuje v prostituci 500 tisíc až 1,2 milionů dětí, z toho nejméně 300 tisíc chlapců mladších 16 let a velká většina dětí s prostitucí začíná před 14. rokem života.*“⁹²

V České republice je nejvyšší koncentrace dětské prostituce ve velkých městech (Praha, Brno) a městech v pohraničí (Český Těšín, Náchod, Chomutov).⁹³ Chlapecká a dívčí prostituce se v lecčem liší. Dívky jsou v této oblasti aktivnější, tedy vyhledávají svoje zákazníky aktivně a na viditelných místech jako jsou ulice, silnice apod. Jedná se především o heterosexuálně orientovanou prostituci. Chlapecká prostituce často směřuje do pornografického průmyslu, není tak veřejně viditelná a jejich zákazníci po nich požadují homosexuální praktiky.⁹⁴

Příčiny tohoto sociálně patologického jevu nejčastěji najdeme v rodině, potažmo prostředí, ve kterém dítě vyrůstá. Vaníčková⁹⁵ hovoří o tzv. sociálních toxinech, které jsou spouštěčem toho, že děti se vydají na dráhu prostituce. Jedná se v první řadě o děti, které byly v dětství sexuálně zneužity, byly vystaveny tělesnému násilí nebo žijí v nedůstojných životních podmínkách, ale i tam, kde je zjevná absence

⁹⁰ VANÍČKOVÁ, Eva. *Dětská prostituce*. 2., dopl. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, c2007. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-2218-4. s. 25.

⁹¹ VANÍČKOVÁ, Eva. *Komerční sexuální zneužívání dětí*. Praha: Česká společnost na ochranu dětí, 2004. Růžová linka. ISBN 80-239-3443-0.

⁹² VANÍČKOVÁ, Eva. *Dětská prostituce*. 2., dopl. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, c2007. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-2218-4. s. 26

⁹³ *Děti a jejich problémy: sborník studií*. Praha: Sdružení Linka bezpečí, 2005. ISBN 80-239-4482-7.

⁹⁴ SCHETKY, D. *Child Pornography and Prostitution in the developing world*. World Watch. Washington, 1994 s. 4.

⁹⁵ VANÍČKOVÁ, Eva. *Dětská prostituce*. 2., dopl. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, c2007. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-2218-4. 26.

výchovného systému. Milfait dále považuje za rizikové faktory, které byly uvedeny v Kartě lékařů z roku 2006, ekonomickou chudobu, diskriminaci, perzekuci, vzestup kriminality a nedostatečné naplňování dětských práv.⁹⁶

Hlavním motivem k prostituci jsou peníze, které dětem umožní odpoutat se od rodiny, tedy od různých forem domácího násilí. Vaníčková⁹⁷ dále dodává, že tato forma obživy je pro ně přijatelnější, než jiná kriminální činnost či ústavní výchova. K tomu nepřispívá ani fakt, že 250 milionů dětí ve věku mezi 5 a 14 let v mnoha zemích si musí zajistit obživu sami, aby vůbec přežily.⁹⁸

Specifické následky prostituce se rozlišují na primární a sekundární traumatizaci a viktimizaci. Sekundární traumatizace a viktimizace v sobě zahrnuje „*sexuální násilí včetně vynucování sexu bez ochrany, přinucení k sexu s více osobami současně, sadomasochistické praktiky apod.*“⁹⁹ Následky se týkají poruch v oblasti sexuálního a reprodukčního zdraví, poruch v psychickém a sociálním vývoji dítěte včetně sociálních traumat, posttraumatických stresových poruch.¹⁰⁰

Velmi zajímavým zjištěním je i to, jak děti vnímají prostituci a její závažnost. To zkoumali v rámci studie na pražských a chebských školách v roce 2004, kde měli žáci hodnotit různé rizikové chování na stupnici od 1 (nejnižší závažnost) do 8 (nejvyšší závažnost). Dívky průměrně hodnotily prostituci známkou 3 a chlapci 2. „*Autoři výzkumu připisují nízkou známku, kterou označovaly děti prostituci, nízké míře informovanosti, zkušenostem s reálným životem a malé ochotě dospělých si s dětmi na toto téma i obecně na téma sexu a sexuality povídat.*“¹⁰¹

⁹⁶ MILFAIT, René. *Komerční sexualizované násilí na dětech*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-320-8. s. 26.

⁹⁷ VANÍČKOVÁ, Eva. *Dětská prostituce*. 2., dopl. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, c2007. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-2218-4. s. 27.

⁹⁸ MILFAIT, René. *Komerční sexualizované násilí na dětech*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-320-8. s. 18.

⁹⁹ Tamtéž s. 67.

¹⁰⁰ VANÍČKOVÁ, Eva, KLOUBEK, Martin. *Komerční sexuální zneužívání dětí: manuál pro lékaře*. Praha: Česká společnost na ochranu dětí, 2006. ISBN 80-239-6471-2.

¹⁰¹ MILFAIT, René. *Komerční sexualizované násilí na dětech*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-320-8 s. 23.

Brzek a kol. upozorňují i na morální aspekt prostituce a dodávají, že „*nikdy nesmíme zapomínat, že každý tržní vztah má dvě strany: toho, kdo prodává a toho, kdo kupuje. A proto stejně jako posuzujeme prostitutku, budeme hodnotit i jeho zákazníka.*“¹⁰²

3.6 Rizikové sexuální chování na internetu

S rizikovým sexuálním chováním se v době nadměrného využívání moderních technologií setkáme i v kyberprostředí – především na internetu. Trend dnešní doby udává zvyšující čas trávení volného času dětí a dospívajících na počítači. Není tedy nic neobvyklého, že adolescenti využívají internet, potažmo sociální sítě a seznamky k hledání nových kamarádů i partnerů. Navazování nových vztahů přes internet skýtá mnoho nebezpečí a hrozeb, které pro děti nemusí být na první pohled tak patrné. Komunikace prostřednictvím internetu, která se na poli rizikového sexuálního chování stále rozmáhá, a ve svém důsledku může vést až k sexuálnímu zneužití, vydírání apod., je nazývána sexting.¹⁰³

3.6.1. Sexting

Sexting je metoda, která je definována v Metodickém materiálu pro pedagogické pracovníky následovně: „*Pojem sexting je složeninou slov „sex“ a „texting“.* Označuje zasílání elektronických zpráv (SMS, MMS, emailů atd.) či sdílení materiálu s erotickým a sexuálním podtextem. Zpravidla se jedná především o sexuálně orientované komentáře, odhalené fotografie a videa. Sexting je fenoménem hlavně u dospívajících jak u dívek, tak i chlapců.“¹⁰⁴

¹⁰² BRZEK, Antonín. *Průvodce sexualitou člověka*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1993. Pomocné knihy pro žáky. ISBN 80-04-25814-X. s. 117.

¹⁰³ DIVÍNOVÁ, Radana. *Cybersex: forma internetové komunikace*. Praha: Triton, 2005. ISBN 80-7254-636-8.

¹⁰⁴ Kybergrooming A Kyberstalking: *Metodický materiál pro pedagogické pracovníky* [online]. Národní centrum bezpečnějšího internetu, 2012 [cit. 2016-09-1]. Dostupné z: <http://www.ncbi.cz/op-vk/projekt-skola-bezpecne-online.html>

Nejnovější výzkum rizikového chování českých dětí od Kopeckého a kol¹⁰⁵ z roku 2013 dokazuje, že 76 % dotázaných považovalo komunikaci s neznámými lidmi na internetu za riskantní a nebezpečnou. Stejně procento považuje samotný sexting za riskantní, nicméně i přes tyto obavy by 55 % šlo na schůzku s neznámou osobou. 50 % by zaslalo svoji fotografii osobě, kterou zná jenom z internetu i přesto, že 66 % z nich to považuje za riskantní.¹⁰⁶ Z těchto výzkumů je patrné, že i přesto, že adolescenti vnímají určité nebezpečí pramenící z tohoto rizikového způsobu komunikace, se sexting následně objevuje v komunikaci na internetu s lidmi, které osobně neznají.

Tato forma komunikace může být poté použita proti nim, mohou se stát obětí vydírání, šikany, které může přerůst i ve zneužití dítěte v různých podobách (sexuální zneužití, zneužití dítěte k výrobě pornografie apod.). Z tohoto důvodu je tato forma chování a komunikace považována za rizikové sexuální chování. Sexting je na vzestupu, což by měl být signál pro pedagogiky, rodiče i jiné osoby, které by v rámci sexuální osvěty měli na adolescenty preventivně působit ve směru bezpečné komunikace na internetu.

Děti a mladiství si často neuvědomí, že se kvůli sextingu mohou stát pachateli trestného činu. I přesto, že v ČR je legální pohlavní styk od 15 let, dítětem je v ČR každý jedinec mladší 18 let. Tedy v případě, že si mezi sebou budou posílat mladiství ve věku 15-18 let fotografie se sexuálním obsahem, dopouští se trestného činu – výroby, držení a šíření dětské pornografie. Sexting má tedy i své legislativní hranice, které jsou často dětmi překračovány, a to především z důvodu nedostatečné informovanosti.¹⁰⁷

¹⁰⁵ KOPECKÝ, Kamil. *Rizikové formy chování českých a slovenských dětí v prostředí internetu*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. ISBN 978-80-244-4861-9.

¹⁰⁶ MÁČELOVÁ, Karolína. *Kybergrooming z pohledu mladé generace* [online]. Hradec Králové, 2015 [cit. 2016-9-2]. Bakalářská práce. Dostupné z: <http://theses.cz/id/n75ozd/>

¹⁰⁷ Dítě – oběť nebo pachatel sextingu? In: *Linka Bezpečí* [online]. Praha, 2015 [cit. 2016-09-04]. Dostupné z: <http://spolek.linkabezpeci.cz/getattachment/e5d3b101-841e-469a-87ce-c4f398531535/TZ-Dite-obet-nebo-pachatel-sextingu.pdf.aspx>

3.6.2. Dětská pornografie online

Dalším rizikovým jevem, se kterým se můžeme na internetu setkat a jenž spadá do oblasti rizikového sexuálního chování, je dětská pornografie online. Dětská pornografii online je definována jako „*jakýkoliv zvukový nebo obrazový materiál, který používají děti v sexuálně implicitním kontextu. Obrazová pornografie je zobrazení dítěte při výslovně sexuální činnosti, skutečné či simulované, nebo oplzlé vystavování pohlavních orgánů pro sexuální uspokojování uživatele. Zahrnuje také výrobu, rozšiřování nebo používání takového materiálu.*“¹⁰⁸

Dětská pornografie a pornografie obecně se šíří prostřednictvím internetu velmi rychle. I přes velký rozmach informačních technologií neexistuje žádný bezpečnostní mechanismus, který by potlačoval či zabraňoval šíření dětské pornografie. Bylo zjištěno, že je velmi obtížné zabránit zobrazení pornografie mladému uživateli. „*Na území USA a zemích evropské unie je šíření a tvorba pornografického materiálu s osobami mladšími 18 let zakázána. Tento materiál je převážně distribuován z bývalého Sovětského svazu nebo jihovýchodní Asie.*“¹⁰⁹ I přes tento zákaz koluje internetem velké množství materiálů obsahující obnažené fotky dětí a mladistvých. Jedním z distributorů jsou právě děti a mladiství, kteří se nevědomě podílí na šíření pornografie tím, že zveřejňují svoje citlivé fotky a přeposílají je prostřednictvím emailu nebo chatu dalším osobám. Mezi adresáty těchto citlivých materiálů mohou být i pedofilové.¹¹⁰

Dětskou pornografii online „*můžeme chápat jako komodifikaci sexu, tedy přeměnu sexu na zboží, ale to by byl jen velmi neúplný pohled. Současná exploze pornografických materiálů, z nichž většina je orientovaná na muže, a jimi je také konzumována, odpovídá svou formou převládající koncentraci na sex vysoké intenzity*

¹⁰⁸ VANÍČKOVÁ, Eva. *Sexuální násilí na dětech: výskyt, podoby, diagnostika, terapie, prevence*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-286-6. s. 93.

¹⁰⁹ JANDOUREK, Jan. *Sociologie zločinu: proč lidé vraždí a jezdí načerno*. Praha. 2011. ISBN 978-802-6200-260. s. 87.

¹¹⁰ MÁČELOVÁ, Karolína. *Kybergrooming z pohledu mladé generace* [online]. Hradec Králové, 2015 [cit. 2016-9-2]. Dostupné z: <http://theses.cz/id/n75ozd/>

bez emocí.“¹¹¹ Zákeřnost, kterou skýtá zaslání pornografie druhým osobám, je i v tom, že jejich adresát se může dožadovat dalších a dalších fotek pod hrozbou jejich zveřejnění. Jako např. „muž (38), který na internetu v roce 2008 nabízel nezletilým chlapcům splnění různých přání. Za to požadoval zaslání jejich fotografií, později jejich nahých těl a pohlavních orgánů. Po tom chtěl po chlapcích sex, a když ti to odmítali, vyhrožoval jim, že fotografie zveřejní. Byl podezřelý, že takhle zneužil přes 30 mladých lidí.“¹¹²

3.7 Dopady rizikového sexuálního jednání na jedince

Rizikový způsob chování může mít negativní dopad na jedince. Následky jsou individuální s ohledem na riziko, které z takového jednání vyplývá, dále na frekvenci, intenzitě a nebezpečnosti. Důležitou roli hraje i pohlaví, věk, fyzická i psychická vyzrálost jedince. Každé rizikové sexuální chování představuje pro jedince určitou hrozbu a s tím spojené negativní dopady na člověka. Vzhledem k tomu, že charakter a povaha rizikového způsobu chování je velmi různorodá, tak i následky mohou mít různou povahu a je jich celá řada. Tato podkapitola je zaměřená jen na vybrané následky rizikového sexuálního chování, které jsou těmi nejčastějšími a vyskytují se u dětí a dospívajících.

3.7.1. Nechtěné otěhotnění v adolescenci

Zahájení sexuálního života v útlém věku, nedostatečná obezřetnost či informovanost, a především absence antikoncepční ochrany mohou být faktory, které zapříčiní nechtěné otěhotnění v období, kdy jedinec není zdaleka natolik vyzrálý a připravený na výchovu a péči o svého potomka. Dle Moora a Rosenthala¹¹³ je to dané tím, že dívky v tomto věku nejsou schopny vhodně plánovat těhotenství, nepoužívají antikoncepci a nepřipouští si riziko nechtěného otěhotnění.

¹¹¹ GIDDENS, Anthony. *Proměna intimity: sexualita, láska a erotika v moderních společnostech*. Praha. 2012. ISBN 978-802-6201-755. s. 129.

¹¹² JANDOUREK, Jan. *Sociologie zločinu: proč lidé vraždí a jezdí načerno*. Praha. 2011. ISBN 978-802-6200-260. s. 88.

¹¹³ MOORE, Susan, ROSENTHAL, Doreen. *Sexuality in adolescence*. London: Routledge, 1995. Adolescence and society series. ISBN 0-415-07528-9.

Nechtěné otěhotnění v adolescenci je jedním z možných následků rizikového sexuálního chování. Skasková¹¹⁴ uvádí jako příčinu především nevhodný životní styl mladistvých jako je např. zneužívání návykových látek, především alkoholu, promiskuitní chování, předčasná sexuální aktivita či nedostatečná nebo mylná informovanost o chráněném pohlavním styku. Hlavním důvodem je nevyzrálost jedinců, a to především psychosociální, která se „*projeví v neschopnosti přijmout plnou zodpovědnost za své sexuální chování*“¹¹⁵.

Těhotenství v takto brzkém věku s sebou přináší rizika jak pro samotnou matku, tak i pro dítě. Jak uvádí Chrenková¹¹⁶, u prvorodiček v takto útlém věku nejsou časté zdravotní komplikace, ale záleží především na celkovém zdravotním stavu dívky. Jako nejčastější zdravotní obtíže u nezletilých uvádí vysoký krevní tlak, anémii, porušení placenty, předčasný porod. U dítěte je např. riziko genetických malformací a určitý vliv na jejich zdravotní stav má i stres matky v jejich prenatálním období, což dokazují i psychologické výzkumy.¹¹⁷

Pro gravidní dívku je to velmi náročná situace a v případě, že se jedná o nechtěné otěhotnění, řada těchto dívek řeší otázku, zdali si dítě nechat nebo jít na potrat. Ať už se dívka rozhodne jakkoliv, oba dva způsoby řešení takto vzniklé situace jsou velmi náročné, jak pro matku dítěte, tak i pro její okolí. V případě potratu je riziko přinejmenším sterility, zvýšení rizika předčasných porodů v dalším těhotenství a zajisté to ovlivní i psychický stav dívky s možnými dopady na její budoucí život. Psychické následky bývají v tomto kontextu označovány za tzv. *PAS* neboli postabortivní syndrom.¹¹⁸ Obecně lze říct, že v čím nižším věku se dívka či žena

¹¹⁴ SKASKOVÁ, P. Mateřství nezletilých matek. In IV. *Mezinárodní konference doktorandů odborů Psychologie a Sociální práce* [online]. Nitra: FSVaZ UKF, 2009. s. 189-197. [cit. 2016-08-08].

¹¹⁵ *Děti a jejich problémy: sborník studií*. Praha: Sdružení Linka bezpečí, 2005-^^^-. ISBN 80-239-4482-7. s. 50.

¹¹⁶ CHRENKOVÁ, Monika. *Socioterapeutické listky - socioterapie.cz* [online]. 2010 [cit. 2016-08-16]. Gravidita a mateřství nezletilých dívek v České republice. Dostupné z WWW: <http://www.socioterapie.cz/index.php?a=14>

¹¹⁷ DYTRYCH, Zdeněk, MATĚJČEK, Zdeněk a SCHÜLLER, Vratislav. *Nechtěné děti: závěrečná zpráva dílčího úkolu státního plánu badatelského výzkumu č. VII-3-7/2.2* Praha: Výzkumný ústav psychiatrický, 1975. Zprávy, č. 34.

¹¹⁸ MACHOVÁ, Jitka, HAMANOVÁ, Jana. *Reprodukční zdraví v období dospívání*. Vyd. 1. Jinočany: H, 2002. ISBN 80-860-2294-3. s. 35.

rozhodne pro potrat, tím jsou rizika a následky závažnější. I situace, kdy se dívka rozhodne si dítě ponechat a vychovávat jej, je velmi náročná. Pro dívku a jejího partnera je to velký zásah do jejich života a musí převzít odpovědnost za vzniklou situaci a řešit tak otázku vzdělávání (často školu nedokončí), financí, bydlení apod. V případě, že se o dítě rodina není schopna postarat, tak je dítě následně umístěno do náhradní rodinné péče. Řada takhle mladých partnerů ale není schopná se s tím vyrovnat, a jak uvádí např. Lovasová z linky bezpečí „většina chlapců řeší tuto situaci útekem a děvčata propadnou panice. Nejděsivější je pro ně představa, že to budou muset povědět rodičům. Některé dívky to nezvládnou a místo, aby se svěřily, pokusí se skoncovat s těhotenstvím nebo dokonce s životem.“¹¹⁹

Na základě statistických hodnot dostupných ze statistik z ČSÚ je patrné snížení počtu narozených dětí nezletilým matkám, a to i matkám mladším 15 let. Snižuje se i počet potratů, které podstupují ročně dívky ve věku 15-19 let. Chrenková¹²⁰ uvádí, že oproti trendu 90. let, kdy bylo matek ve věku 15-18 let sedminásobně více než v roce 2010, se počty nezletilých matek snižují.

3.7.2. Pohlavně přenosné nemoci

Šíření pohlavně přenosných chorob je často spojováno s promiskuitou a prostitucí. To jsou atributy, které jsou rizikové, a pravděpodobnost nákazy při nechráněném pohlavní styku v těchto případech dosahuje vysokých čísel. Jak uvádí Vaníčková, „dětské osoby provozující prostituci tvoří specifickou skupinu ohroženou sexuálně přenosnými chorobami.“¹²¹ Je to dané především tím, že takto mladí jedinci podléhají snadněji manipulaci než dospělí a poddají se tak častěji tlaku zákazníka, partnera a jeho rizikovým praktikám. Děti jsou náchylnější i z důvodu slabšího

¹¹⁹ Děti a jejich problémy: sborník studií. Praha: *Sdružení Linka bezpečí*, 2005. ISBN 80-239-4482-7, s. 50.

¹²⁰ CHRENKOVÁ, Monika. *Socioterapeutické listy - socioterapie.cz* [online]. 2010 [cit. 2016-08-16]. Gravidita a mateřství nezletilých dívek v České republice. Dostupné z WWW: <http://www.socioterapie.cz/index.php?a=14>

¹²¹ VANÍČKOVÁ, Eva. *Dětská prostituce*. 2., dopl. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, c2007. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-2218-4. 90.

imunitního systému.¹²² Vaníčková ve své publikaci poukazuje na fakt, že „od roku 1990 přibývá v České republice všech sexuálně přenosných chorob. Například syfilis je dnes pětkrát více než před 14 lety a častěji se vyskytuje právě u mladších lidí ve věku od 15 do 24 let, kteří podceňují ochranné pomůcky.“¹²³

Zákon o zdraví lidu č. 20/1966 Sb., stanovuje povinnost každé osoby nakažené pohlavní chorobou podstoupit léčbu, kontroly s ní spojené a také povinnost oznámit ošetřujícímu lékaři údaje o osobách, se kterými dotyčný měl v době nákazy pohlavní styk.¹²⁴ Následné opatření a forma léčení se odvíjí od konkrétního typu pohlavní choroby.

Sexuálně přenosné choroby mohou být původu:

- virového (herpes virus, HIV, cytomegalovirus, papilomaviry)
- bakteriálního (kapavka, syfilis, mykoplazmové infekce...)
- parazitárního (svrab, padikuloza)
- kvasinkového (candida)
- protozoálního (Trichomonas vaginalis, Giardia lamblia)¹²⁵

Společným znakem těchto nemocí je, že podléhají vlivům vnějšího prostředí (vzduch, mikroorganismy, chemická činidla)¹²⁶ a jejich přenos je tedy možný pouze za určitých podmínek (pohlavní styk, přímý kontakt s nakaženou krví z matky na dítě v období těhotenství).¹²⁷

¹²² ZIKMUNDOVÁ, M., WEISS, P. *Soukromí sexuální život prostitutek*. Česká a slovenská psychiatrie. 2004, r. 100, č. 2, s. 66-72.

¹²³ VANÍČKOVÁ, Eva. *Dětská prostituce*. 2., dopl. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, c2007. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-2218-4. s 90.

¹²⁴ Zákon č. 20/1966 Sb.: Zákon o péči o zdraví lidu. In: Praha: *Sbírka zákonů České republiky*, 1966. Dostupné také z: http://www.pravnipredpisy.cz/predpisy/ZAKONY/1966/020966/Sb_020966_-----_.php

¹²⁵ PÁRALOVÁ, Lenka. Pohlavní choroby III. díl. *Dermatologie pro praxi* [online]. 2008, 2(4), 3 [cit. 2016-09-05]. Dostupné z: <http://www.dermatologiepropraxi.cz/pdfs/der/2008/04/04.pdf>

¹²⁶ Rizikové sexuální chování. In: *Sociální práce* [online]. 2008 [cit. 2016-09-05]. Dostupné z: <http://socialni-prace.webnode.cz/rizikove-sexualni-chovani/>

¹²⁷ BRZEK, Antonín. *Průvodce sexualitou člověka*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1993. Pomocné knihy pro žáky. ISBN 80-04-25814-X. s. 97-98.

Některé pohlavní choroby nejsou na první pohled zřejmé a pouhým okem nepoznáme, zdali dotyčný má pohlavně přenosnou chorobu. Ani on sám si ji nemusí být vědom, protože příznaky se mohou projevit i několik měsíců po nákaze anebo vůbec. V případě HIV/AIDS se mohou projevy této nemoci objevit až v rozmezí 10–15 let po kontaktu s virem. Existují i pohlavní choroby, před kterými jedince neuchrání ani prezervativ. Příkladem jsou viry HPV (*human papilloma virus*), které způsobují rakovinu děložního čípku¹²⁸ a přenos tohoto viru je i při nekoitálních praktikách.¹²⁹

Jak uvádí Weiss¹³⁰, ve srovnání s devadesátými lety, kdy dle výzkumů adolescenti použili kondom pouze v 10 %, se situace u nás mění k lepšímu, stále je ale pohlavně přenosnými chorobami ohrožená značná část mládeže, a to i přes zvyšování osvěty.¹³¹ To dokládá i výzkumné šetření Rabušiče a Kepákové, kteří na základě svého zjištění tvrdí, že „*čeští adolescenti jsou tak o cestách nákazy HIV dobře informováni. Bohužel při svém sexuálním chování se neřídí zásadami bezpečného sexu. Navíc jsou, zdá se, poněkud promiskuitnější než populace v západních zemích.*“¹³²

Nejnovější dostupné statistiky z registru pohlavních nemocí dostupné na ÚZIS z roku 2012 uvádí 1856 nahlášených pohlavních chorob, z toho 62 % se týkalo onemocnění gonokokovou infekcí a zbylých 38 % onemocnění syfilis.¹³³ Národní referenční laboratoř pro HIV/AIDS v témž roce zaregistrovala 226 nových případů HIV pozitivitu a 29 nových onemocnění AIDS. 85 % tvořili muži.¹³⁴ Jak dále

¹²⁸ *Jsmo promiskuitní národ, ochranu nechceme a na pohlavní choroby kašleme.* [online]. 2012 [cit. 2016-09-05]. Dostupné z: <http://www.vitalia.cz/clanky/na-pohlavni-choroby-kasleme/>

¹²⁹ Tamtéž.

¹³⁰ WEISS, Petr, ZVĚŘINA Jaroslav. *Sexuální chování v ČR – situace a trendy.* Praha: Portál, 2001. ISBN 807178558X.

¹³¹ Rizikové sexuální chování. In: *Sociální práce* [online]. 2008 [cit. 2016-09-05]. Dostupné z: <http://socialni-prace.webnode.cz/rizikove-sexualni-chovani/>

¹³² RABUŠIČ, Ladislav, KEPÁKOVÁ, Kateřina. *Sexuální chování adolescentů a riziko HIV.* *Sociologický časopis*, Praha: Sociologický ústav AV ČR, 1999, roč. 35, č. 2, s. 161-179. ISSN 0038-0288.

¹³³ Zdravotnická statistika. Praha: Ústav zdravotnických informací a statistiky České republiky, 1965-. ISSN 1210-8634. s. 13.

¹³⁴ Tamtéž, s. 18.

dokládají, „ve srovnání s rokem 2010, kdy byl zjištěný počet případů HIV positivity doposud nejvyšší, se jedná o nárůst o 13,8 % a potvrzuje se tak pokračující rostoucí trend šíření HIV infekce na území ČR.“¹³⁵

Následky rizikového způsobu chování mají ve výsledku neblahý vliv na jedince i v jeho pozdějším životě. V budoucnosti se mohou projevit v různých sférách a mít různou podobu. Jonášová¹³⁶ vymezuje oblasti, ve kterých se může negativním způsobem promítnout rizikový způsob chování. Mohou se projevit v oblasti:

- a) vývoje psychiky – *např. posun hodnot, posílení manipulativních schopností, oploštělost emocionality atd.*
- b) psychologicko-sexuologické oblasti – *např. psychosexuální nezralost, preference patologických sexuálních aktivit, upřednostňování virtuálního erotického materiálu před normálním lidským kontaktem, nejasná, resp. nevyhraněná sexuální orientace apod.*
- c) zdravotní oblasti – *pohlavně přenosné nemoci včetně HIV/AIDS, narkomanie*
- d) sociální oblasti – *např. navazování neadekvátních sociálních vazeb, ztráta vztahů nebo nekvalitní vztahové vazby, problémy v rodině atd.*

¹³⁵ Zdravotnická statistika. Praha: Ústav zdravotnických informací a statistiky České republiky, 1965-. ISSN 1210-8634. s. 18.

¹³⁶ JONÁŠOVÁ, Iveta. *Rizikové chování ve školním prostředí: Rizikové sexuální chování*. [online]. Praha: MSMT, 2015, s. 12 [cit. 2016-09-04]. Dostupné z: http://www.pppuk.cz/soubory/ppp_litomerice/priloha_18_rizikove_sexualni_chovani.pdf s. 1.

3.8 Právní rámec

Sexuální chování má své limity a hranice, které udávají, co je v normě, co je považované za rizikové a co je již deviantní. V průběhu vývoje lidstva můžeme zaznamenat posun těchto hranic. Z novodobé historie je to třeba přístup k homosexualitě, jejíž zrovnoprávnění nastalo v ČR po roce 1989¹³⁷. Poměrně značné rozdíly ve vnímání a přístupu k sexualitě z pohledu právního a legislativního můžeme zaznamenat i v rámci kultur a národů. Právní úprava týkající se např. věku, od kterého pohlavní styk již není považován za trestný čin, se liší v některých zemích až o 5 let. Např. v Evropě je nejnižší věková hranice ve Vatikánu (12 let) a nejvyšší v Severním Irsku (17 let).¹³⁸

Rizikovým sexuálním chováním může jedinec v určitých případech porušovat zákon a takové chování může být následně klasifikované jako trestný čin. Záleží na povaze daného chování, rizik a nebezpečnosti, které takové chování představuje, taktéž na vymezení daného jednání v trestním zákoníku.

Trestní zákoník ČR (40/2009 Sb.) vymezuje trestné činy vztahující se k sexuálnímu chování. Jejich stručný výčet a přehled je následující:

TRESTNÍ ZÁKONÍK zák. č. 40/2009 Sb.^{139 140}

§ 367 Nepřekažení trestného činu

§ 168 Obchodování s lidmi – v 1. odstavci trest odnětí svobody ve výši 2–10 let

¹³⁷ JONÁŠOVÁ, Iveta. *Rizikové chování ve školním prostředí: Rizikové sexuální chování*. [online]. Praha: MSMT, 2015, s. 12 [cit. 2016-09-04]. Dostupné z: http://www.pppuk.cz/soubory/ppp_litomerice/priloha_18_rizikove_sexualni_chovani.pdf s.

¹³⁸ WEISS, Petr. *Sexuální deviace: klasifikace, diagnostika, léčba*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-634-9.

¹³⁹ JONÁŠOVÁ, Iveta. *Rizikové chování ve školním prostředí: Rizikové sexuální chování*. [online]. Praha: MSMT, 2015, s. 12 [cit. 2016-09-04]. Dostupné z: http://www.pppuk.cz/soubory/ppp_litomerice/priloha_18_rizikove_sexualni_chovani.pdf

¹⁴⁰ E-BEZPEČÍ: *Trestná činnost spojená s internetovou kriminalitou* [online]. 2009 [cit. 2016-08-18]. Dostupné z: <http://cms.e-bezpeci.cz/content/view/226/6/lang.czech/>

Kdo přiměje, zjedná, najme, zláká, svede, dopraví, ukryje, zadržuje nebo vydá dítě, aby ho bylo jiným užito:

a) k pohlavnímu styku nebo k jiným formám sexuálního zneužívání nebo obtěžování anebo k výrobě pornografického díla... anebo kdo kořistí z takového jednání.

§ 175 Vydírání – v 1. odstavci trest odnětí svobody 6 měsíců až 4 roky.

§ 185 Znásilnění

§ 187 Pohlavního zneužití – v 1. odstavci trest odnětí svobody 1 až 8 let.

Kdo vykoná soulož s dítětem mladším patnácti let nebo kdo je jiným způsobem pohlavně zneužije... spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 na dítěti mladším patnácti let svěřeném jeho doзору, zneužívaje jeho závislosti nebo svého postavení a z něho vyplývající důvěryhodnosti nebo vlivu.

§ 193 Zneužití dítěte k výrobě pornografie v 1. odstavci trest odnětí svobody 1–5 let.

Kdo přiměje, zjedná, najme, zláká, svede nebo zneužije dítě k výrobě pornografického díla nebo kořistí z účasti dítěte na takovém pornografickém díle.

§ 192 Výroba a jiné nakládání s dětskou pornografií – v 1. odstavci trest odnětí svobody až 2 roky.

§ 368 Neoznámení trestného činu

- (1) Kdo se hodnověrným způsobem dozví, že jiný spáchal trestný čin zneužití dítěte k výrobě pornografie (§ 193) a takový trestný čin neoznámí bez odkladu státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu nebo místo toho, jde-li o vojáka, nadřízenému, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta.¹⁴¹

Trestným činem je i vědomé **šíření pohlavně přenosných chorob**, které je legislativně ukotveno v zákonu č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví, ve vyhlášce MZ ČR č. 195/2005 Sb., podmínky předcházení vzniku a šíření infekčních

¹⁴¹ *Trestní zákoník* (zákon č. 40/2009 Sb.) [online]. 2. 8. 2016 [cit. 2016-08-02]. Dostupné z: <http://www.pracepropravniky.cz/zakony/trestni-zakonik-uplne-zneni>

onemocnění a ve směrnici č. 30/1968 Věstníku MZ, o opatření proti pohlavním nemocem.

V rámci určité prevence rizikového chování je legislativně ošetřena i **antikoncepce**, a to konkrétně v paragrafu § 11, zák. č. 20/1966 Sb. (O péči o zdraví lidu), který k užívání antikoncepce u dívek mladších 18 let přistupuje následovně¹⁴²:

Nezletilá dívka může sama bez souhlasu rodičů vyjádřit souhlas s užíváním antikoncepce. Je-li dívka mladší 15 let, tak by jí však antikoncepce neměla být předepsána, a to z toho důvodu, že by mohlo být podezření na přípravu či spáchání trestného činu pohlavního zneužití. *„Každopádně je to v souladu jak s ustanovením zákona o péči o zdraví lidu, tak i občanského zákoníku, podle nichž jsou nezletilí způsobilí k těm právním úkonům, které jsou přiměřené jejich rozumové a volní vyspělosti.“*¹⁴³ Jak ale dále uvádí Jonášová, *„z hlediska lékařského je ovšem jasné, že když už dívka mladší 15 let souloží, je žádoucí, aby alespoň měla spolehlivou antikoncepci. Situaci lze řešit předpisem hormonální antikoncepce z terapeutických důvodů (např. akné, nepravidelná menstruace).“*¹⁴⁴

V souvislosti s nezletilými se taktéž řeší i otázka např. **umělého přerušení těhotenství**, jakožto následek rizikového sexuálního jednání, který upravuje zákon č. 66/1986 Sb. a vyhláška č. 75/1986 Sb. Tento zákon (č. 66/1986 Sb.) stanovuje, že dívka ve věku od 16 do 18 let může o interrupci zažádat sama (pokud těhotenství netrvá déle než 12 týdnů) s tím, že zdravotnické zařízení informuje o provedení tohoto zákroku zákonné zástupce. V případě, že dívka nedosáhla věku 16 let, je nutný souhlas rodičů.¹⁴⁵

¹⁴² Zákon č. 20/1966 Sb.: Zákon o péči o zdraví lidu. In: Praha: *Sbírka zákonů České republiky*, 1966. Dostupné také z: http://www.pravnipredpisy.cz/predpisy/ZAKONY/1966/020966/Sb_020966_-----_.php

¹⁴³ STOLÍNOVÁ, J. *Právní Aspekty Antikoncepce, Sterilizace A Interrupce. Moderní babičství* [online]. 2004(4), 7 [cit. 2016-09-05]. Dostupné z: <https://www.levret.cz/publikace/casopisy/mb/2004-4/?pdf=137>

¹⁴⁴ JONÁŠOVÁ, Iveta. *Rizikové chování ve školním prostředí: Rizikové sexuální chování*. [online]. Praha: MSMT, 2015, s. 12 [cit. 2016-09-04]. Dostupné z: http://www.pppuk.cz/soubory/ppp_litomerice/priloha_18_rizikove_sexualni_chovani.pdf

¹⁴⁵ Zákon č. 66/1986 Sb.: Zákon České národní rady o umělém přerušení těhotenství. In: *Sbírka zákonů České Republiky*, 1986. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1986-66#f2809425>

Existují i tzv. sexuální práva, která byla přijata ve Valencii v roce 1997. Následně byla tato práva rozšířena o právo na ochranu reprodukčního zdraví v Deklaraci sexuálních a reprodukčních práv.¹⁴⁶ Mezi sexuální práva garantované Chartou sexuálních práv patří:

- *Právo na svobodu: vylučuje násilí a zneužívání*
- *Právo na autonomii, integritu a bezpečnost těla*
- *Právo na sexuální rovnost: respektuje svobodnou volbu pohlaví*
- *Právo na sexuální zdraví: respektuje právo na bezpečný sex*
- *Právo na dostatečnou sexuální výchovu: předpoklad naplnění kvality života a prevence před komerčním sexuálním zneužíváním*
- *Právo na informace o lidské sexualitě*
- *Právo svobodně se stýkat: akceptuje všechny formy sexuálního soužití*
- *Právo na soukromí: akceptuje rozhodnutí o naplnění sexuálního života.*¹⁴⁷

¹⁴⁶ VANÍČKOVÁ, Eva. *Dětská prostituce*. 2., dopl. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, c2007. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-2218-4. s. 94.

¹⁴⁷ Tamtéž.

4 Sexuální výchova

Sexuální výchova a obecně komunikace o sexualitě, intimitě a vztazích je nepochybně faktorem, jež ovlivní sexuální chování jedince v dospělosti. Sexuální výchova je specifickým druhem výchovy, která by dle řady českých i zahraničních psychologů, pedagogů a jiných odborníků, měla být nedílnou součástí výchovy jak v rodinách, tak i ve školách. Spilková zdůrazňuje, že *„dítě není asexuální tvor a informace, které dostává zvenčí, je třeba korigovat. Již předškolní děti mají velmi zvládnuté otázky, proto je třeba pomoci jejich zdravému psychosexuálnímu vývoji. Děti je třeba ke zralému vztahu vychovat, naučit je zdravé sebeúctě k sobě i druhým.“*¹⁴⁸ Má tedy nejen informační charakter, ale především preventivní povahu a v případě, že je aplikována ve správný čas, vhodným způsobem a přiměřeně věku dítěte, je to nepochybně dobrý krok k eliminaci rizik sexuálního jednání a předcházení nežádoucích pojetí sexuality obecně.

Sexuální výchova si prošla svým historickým vývojem, kdy se považovala zprvu za tabu a postupně nabývala na důležitosti a zařadila se i do osnov, později do RVP/ ŠVP na školách. V naší společnosti se setkáváme s dvěma protichůdnými přístupy k sexuální výchově ve školách. Část populace je k tomuto tématu otevřená a vnímá ho jako žádoucí a potřebné. Zbytek populace vnímá sexuální výchovu na školách za něco, co nabourává intimní zónu dítěte, a co patří zcela do kompetencí výchovy rodičů. Přístup k sexuální výchově a její podobě, prezentaci a vůbec vhodnosti je stále diskutovaným tématem a dá se tvrdit, že nemá jednotnou a stálou podobu. Co je ale zřejmé, že dochází k odtabuizování a jsou zde snahy vytvořit ucelený a efektivní koncept, jak sexuální výchovu vyučovat, jak o ní s dětmi mluvit tak, aby to pro ně nebylo stresující a nepříjemné.

Kapitola se zaměřuje na obecné rysy sexuální výchovy – její charakteristiku, formu, cíle, obsah a principy. Kapitola předkládá sexuální výchovu v její aktuální

¹⁴⁸ SPILKOVÁ, Jana. *Sexuologické problémy u dětí*. Solen [online]. 2016, 2013(13), 3 [cit. 2016-10-10]. Dostupné z: <http://www.solen.sk/pdf/c0dcbcb6531eeafb7b9a4c150719e8bf.pdf> s. 3.

podobě, mapuje, jakou podobu má sexuální výchova ve školách. Dále se zaměřuje na přístup k sexuální výchově v rámci rodiny i společnosti (médiá, literatura).

4.1 Definice a cíle sexuální výchovy

Sexuální výchovu lze chápat a vymezit jako „*záměrnou, plánovitou a dlouhodobou činnost vychovatele (učitel, rodič, vychovatel) vůči vychovávanému a v součinnosti s ním, ve které vychovávaný získává subjektivně i společensky žádoucí vědomosti, postoje a chování z nejšířší oblasti sexuálního chování. Sexuální výchova současně kultivuje i dispoziční sexuální chování.*“¹⁴⁹ Proto, aby sexuální výchova byla efektivní a naplňovala význam své podstaty, je zapotřebí k ní přistupovat komplexně a v jejich širších souvislostech. Komplexní pojetí sexuální výchovy je i přístupem, jehož důležitost je zdůrazněna v Doporučení MŠMT: „*jedině ucelená a systematická sexuální výchova vštěpuje dítěti vedle předávaných informací také morální principy, formuje jeho jednání a postoje, rozvíjí citovou oblast a podporuje osobnostní autonomii.*“¹⁵⁰ Sexuální výchova má svá specifika, svůj obsah, metody, cíle, prostředky a principy, na kterých stojí, a svojí povahou je stěžejní jednak pro aktuální situace jedince, tak i pro jeho budoucí život.

Cílem sexuální výchovy dle Täubnera je „*kvalitní a zdravý život v partnerství, manželství a rodičovství, přičemž je v něm obsažena harmonie sociální, etická, psychická a biologická.*“¹⁵¹ Dále specifikuje **cíle**, které se promítají do jednotlivých rovin, jež vymezují základní působení výchovy ve školní praxi:

1. **rovina kognitivní a informativní** – „*je to množství a kvalita informací a poznání, které má žák v sexuální výchově získat.* Tím, že dítě získá pravdivé a základní informace z této oblasti, vytvoří si tzv. informační kapitál, který by

¹⁴⁹ TÄUBNER, V. *Sexuální výchova a její problémy*. In: STŘELEČEK, S. kapitoly z teorie a metodiky výchovy I. Brno: Paido, 1998. s. 140

¹⁵⁰ *Doporučení MŠMT k realizaci sexuální výchovy v základních školách*. In: Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2010. Dostupné také z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/doporučení-msmt-k-realizaci-sexualni-vychovy-v-zakladnich>

¹⁵¹ TÄUBNER, V. *Sexuální výchova jako předmět sexuální pedagogiky*. In: *Společnost pro plánování rodiny a sexuální výchovu* [online]. 2013 [cit. 2016-10-12]. Dostupné z: <http://www.planovanirodiny.cz/clanky/sexualni-pedagogika>

měl být pro něj oporou i v případě, že se setká s informacemi jinými, mylnými např. od svých vrstevníků. Proto je velmi důležitá i forma a prezentace těchto informací i jejich míra a rozsáhlost. V případě, že dítě nezíská informace, které jsou pro něj důležité, je pravděpodobné, že je bude hledat jinde (na internetu, u kamarádů).

2. **rovina postojová a emocionální** – *je to kvalita a množství emocionálních a identifikovaných postojů k jednotlivým vědomostem, dovednostem, návykům a k chování z oblasti sexuální výchovy, které si má žák vytvořit.*“ Tato oblast je velmi důležitá, protože emociální rovina hraje stěžejní roli při vytvoření postoje a následného způsobu chování. Täubner zde poukazuje na dnešní tendence přehlcovat žáky informacemi, které nejsou schopni přijmout, vstřebat a vytvořit si k nim následně adekvátní postoj. Otázka míry sdělených informací je i v oblasti sexuální výchovy důležitá.
3. **rovina dovedností, návyků a chování** – *„je to množství a kvalita získaných dovedností, návyků a chování, které má žák v sexuální výchově získat“.* Dle Täubnera i jiných kvalita této roviny souvisí jednak s kvalitou výše zmíněných a se způsobem, jakým je sexuální výchova prezentovaná. V dnešní době se klade i v oblasti sexuální výchovy důraz na vizuální projekci, využívání aktivizujících prostředků, které společně s informační složkou vytvářejí jasnější představu o probírané problematice.¹⁵²

4.2 Principy sexuální výchovy

"Specifičnost sexuální výchovy vyžaduje tvorbu i specifických principů. V sexuální výchově respektujeme tradiční pedagogické principy didaktické (např. princip názornosti, postupnosti a podobně) a principy výchovy mravní (např. identifikace – uvědomělost, úcta k osobnosti žáka a jiné).“¹⁵³ Principy sexuální výchovy a jejich pojetí se u různých autorů liší, proto se může setkat s různými

¹⁵² TÄUBNER, Vladimír. *Metodika sexuální výchovy pro učitele, vychovatele, rodiče a studenty učitelství*. 2. vyd., ve Fortuně I. Praha: Fortuna, 1997. ISBN 80-7168-403-1. s. 140.

¹⁵³ Tamtéž, s. 12.

přístupy k sexuální výchově. Zmínila bych principy, které ve své knize Metodika sexuální výchovy definoval Täubner.^{154,155}

- 1. Princip spolupráce rodičů a školy.** Škola by měla informovat zákonné zástupce žáka o způsobu a obsahu sexuální výchovy na škole. Zároveň akceptovat a respektovat odlišný pohled rodiče na sexuální výchovu dítěte. Jak škola, tak i zákonní zástupci mají právo výchovně působit na dítě v oblasti sexuální výchovy.
- 2. Princip začlenění sexuální výchovy do obecného projektu výchovy dítěte.** Obsah sexuální výchovy zasahuje do různých oblastí a prolíná se do obsahů jiných výchov, jiných vyučovacích předmětů, a proto je zapotřebí k sexuální výchově přistupovat komplexně. Z toho důvodů je nezbytnost vzdělávání každého pedagoga v oblasti sexuální výchovy. *„Každý učitel se chová nepřímo sexuálně i ve svém výchovně vzdělávacím působení (např. projevuje úctu k mateřství, dodržuje etiketu mezilidských vztahů, volí jiné formy chování k dívkám a chlapcům atd.).“¹⁵⁶*
- 3. Princip vědeckosti v sexuální výchově.** Zprostředkované informace, které dítě dostává, by vždy měly být na úrovni odpovídající současnému stavu poznání. *„Učitel používá vědecké, žáku přiměřené pojmy. Používá vědecky ověřených názorných a jiných didaktických pomůcek.“¹⁵⁷*
- 4. Princip aktuálnosti, latentnosti a projekce budoucnosti v sexuální výchově.** Princip latentnosti (skrytosti) je důležitým protektivním prvkem, který slouží k tomu, aby bylo dítě schopné své osvojené vědomosti, postoje a dovednosti využít či aplikovat i v jiných podobných situacích v jeho budoucím životě.¹⁵⁸

¹⁵⁴ TÄUBNER, Vladimír. *Metodika sexuální výchovy pro učitele, vychovatele, rodiče a studenty učitelství*. 2. vyd., ve Fortuně I. Praha: Fortuna, 1997. ISBN 80-7168-403-1, s. 56.

¹⁵⁵ TÄUBNER, V. JANIŠ, K. *Na pomoc studentům a učitelům v sexuální výchově*. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 1998. ISBN 80-7041-194-5.

¹⁵⁶ TÄUBNER, V. *Sexuální výchova jako předmět sexuální pedagogiky*. In: *Společnost pro plánování rodiny a sexuální výchovu* [online]. 2013 [cit. 2016-10-12]. Dostupné z: <http://www.planovanirodiny.cz/clanky/sexualni-pedagogika>

¹⁵⁷ Tamtéž.

¹⁵⁸ Tamtéž.

- 5. Princip koedukovanosti v sexuální výchově.** Princip koedukovanosti nabývá na hodnotě a v dnešní době se upřednostňuje společná výuka sexuální výchovy dívek i chlapců. Koedukovanost umožňuje nácvik určitých dovedností (asertivní, mravní, etické chování, a především oblast mezilidských vztahů) a dle Täubnera je to i „*praktická výchova budoucího partnerského chování mezi mužem a ženou. Tento typ výchovy nečiní z přirozeného sexuálního chování člověka tabuizované chování a současně vede k jeho pedagogizaci a společenskosti.*“¹⁵⁹
- 6. Princip etičnosti v sexuální výchově.** S ohledem na citlivost témat sexuální výchovy je zapotřebí respektovat etickou stránku věci. Jak uvádí Doporučení MŠMT „*v řadě cílů, metod a forem práce je tedy sexuální výchova úzce propojena s etickou výchovou, která je založena na systematickém a metodicky propracovaném osvojování sociálních dovedností u žáků, především na základě řešení modelových situací a sociálního učení.*“¹⁶⁰ Etický a respektující přístup je očekávaný především od pedagogů, kteří by se měli řídit etickými pravidly a etiku zahrnout do všech metod a forem práce, jež používají při realizaci sexuální výchovy.¹⁶¹
- 7. Princip aktivity žáka a spolupráce se žákem.** Aktivizace žáků a vzájemná spolupráce s učitelem jsou nedílnou součástí výchovně vzdělávacího procesu, který umožňuje kvalitnější utvoření postojů a dovedností a je stěžejní ve fázi interiorizace a identifikace žáka s daným jevem.
- 8. Princip komplexnosti a harmonie v sexuální výchově.** Komplexnost a harmonie v sexuální výchově spočívá v tom, že se pedagog svým působením zaměřuje na všechny stránky sexuální výchovy. Jednotlivé oblasti jsou

¹⁵⁹ TÄUBNER, V. *Sexuální výchova jako předmět sexuální pedagogiky*. In: *Společnost pro plánování rodiny a sexuální výchovu* [online]. 2013 [cit. 2016-10-12]. Dostupné z: <http://www.planovanirodiny.cz/clanky/sexualni-pedagogika>

¹⁶⁰ *Doporučení MŠMT k realizaci sexuální výchovy v základních školách*. In: Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2010. Dostupné také z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/doporuceni-msmt-k-realizaci-sexualni-vychovy-v-zakladnich>

¹⁶¹ KUBRICHTOVÁ, *Sexuální výchova z pohledu etiky*, in VRUBLOVÁ, Y. *Výchova k reprodukčnímu zdraví: studijní opora*. Vyd. 1. Ostrava, 2013. ISBN 978-80-7464-243-2.

rozvíjeny spirálovitě a přímo úměrně věku dítěte či žáka se jejich obsah prohlubuje.

9. Princip osobnosti sexuálního pedagoga. Velmi důležitou roli hraje osobnost pedagoga zodpovědného za sexuální výchovu na škole. Ta odráží, jakým způsobem k ní budou žáci, jak se sami budou na ní podílet a jak jí budou přijímat. Důležitá je nejenom osobnost pedagoga, ale i jeho vzdělání v dané oblasti, přístup k žákům a způsob, jakým vyučuje sexuální výchovu.

10. Princip přiměřenosti v sexuální výchově. Tento princip je považován za jeden z nejnáročnějších principů, který je nutné aplikovat hned v několika rovinách. Jedná se o přiměřenost z hlediska vyzrálosti dítěte ve všech rovinách (biologická, sociální, psychická). Jak uvádí Tauber, jedná se přiměřenost v rovině metod, prostředků, obsahu i cílů, které pedagog při své práci zvolí.¹⁶²

Principy sexuální výchovy se dále zabývala např. J. Pondělíčková¹⁶³, která těmto principům položila základ již dříve. Výše zmíněné principy se dále rozšiřují o přístupy speciálně didaktické (viz Sielert, U., Pondělíček, I.,¹⁶⁴).

4.3 Obsah sexuální výchovy

Obsahové vymezení sexuální výchovy záleží na tom, kdo je jejím subjektem, tedy na výchovné instituci, která výchovu realizuje. Subjektem sexuální výchovy může být rodina, škola (pedagog, lektor, či jiný externí pracovník), dětská zájmová organizace apod. Vliv na obsah sexuální výchovy má řadu atributů, jako například tradice, kultura, rozvoj vědeckého poznání, společenský vývoj a aktuální společenská potřeba (např. nárůst konkrétního rizikového sexuálního chování a snaha o její eliminaci, prevenci).¹⁶⁵ Škola je jedinou institucí, která se zavazuje a garantuje

¹⁶² JANIŠ, K. *Příspěvek k obecným principům sexuální výchovy*. In 5. celostátní kongres k sexuální výchově v České republice. Praha: SPRSV, 1997, s. 17–22.

¹⁶³ PONDĚLÍČKOVÁ-MAŠLOVÁ, Jaroslava. *O sexuální výchově bez rozpaků*. 2. vyd. Praha: Avicenum, 1976. Rodinný kruh, s. 29-31.

¹⁶⁴ SIELERT, Uwe. *Sexuální výchova: kniha netradičních metod výuky*. 1. vyd. Praha: Trizonia, 1994. ISBN 80-85573-36-9. s. 7

¹⁶⁵ TÄUBNER, V. *Sexuální výchova jako předmět sexuální pedagogiky*. In: *Společnost pro plánování rodiny a sexuální výchovu* [online]. 2013 [cit. 2016-10-12]. Dostupné z: <http://www.planovanirodiny.cz/clanky/sexualni-pedagogika>

předkládat a vyučovat sexuální výchovu podle jasně daných kritérií tak, aby se všem žákům dostalo stejného vzdělání v této oblasti. Mohou se ve způsobu realizace i obsahu objevit odlišnosti, které jsou dané volbou školy a možností přizpůsobit obsah výuky dle vlastních potřeb (ŠVP) v souladu s RVP (viz podkapitola 4.4)

4.4 Sexuální výchova v rodině

Rodina by měla být primárním zdrojem informovanosti dětí o sexualitě, intimitě a o všem, co svojí podstatou spadá pod oblast sexuální výchovy. Z tohoto důvodu by měla být sexuální výchova v určité podobě zahájena z již v útlém dětství, kdy se začínají utvářet postoje k sexualitě. Dalším důležitým aspektem je, že komunikace rodiče s dítětem i o takto intimních věcech zkvalitňuje jejich vztah a dítě pak nemá takový ostych a zábrany se na rodiče obrátit v případě, že bude mít nějaké nejasnosti, problémy a otázky týkající se sexuální tematiky. I přes určitý vývoj sexuální výchovy a pohledu společnosti na toto téma, se stále setkáváme s neochotou rodičů o této problematice s dítětem hovořit. Vliv na to má jednak vlastní zkušenost samotných rodičů se sexuální výchovou v jejich dětství, přístup k sexualitě jako takové, víra a inklinace k náboženskému směru, rodinné hodnoty a vztahy, otevřenost apod.

Vztahy mezi rodiči jsou pro dítě příkladem toho, jak se k sobě mají partneři chovat. Rodinné vztahy jsou obecně pro dítě vzorem, které přijímá za své, a tendence k podobnému vzorci chování se u něj v určité podobě objeví v dospělosti. Význam působení rodiny v oblasti sexuální výchovy je primární.^{166,167}

Rodiče často řeší otázku toho, kdy se sexuální výchovou v rodině začít. Odborníci se v odpovědi na tuhle otázku liší, nicméně se většina z nich shoduje na tom, že sexuální výchova by měla provázet dítě už od útlého dětství, nejlépe od narození¹⁶⁸. Kovář zdůraznil, že informace by k mladým lidem měly přicházet včas, ještě před zahájením sexuálního života. „*V lidské sexualitě platí více než jinde, že*

¹⁶⁶ RABOCH, Jan. *Očima sexuologa*. 2. vyd. Praha: Avicenum, 1988.

¹⁶⁷ MATĚJČEK, Zdeněk. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. Vyd. 4. Praha: Portál, 2007, 143 s. ISBN 978-807-3673-253. s. 123.

¹⁶⁸ UZEL, Radim. *Sex – odhalené tabu*. Praha, 1992. s. 56.

informace, která přijde byt' o sekundu později, než jsme potřebovali, je k ničemu. “¹⁶⁹ Čím dříve se s dítětem o těchto intimních otázkách mluví, tím menší má pak dítě ostych o takových otázkách hovořit v pubertě. „Rodiče mají jedinečnou pozici k tomu, aby preventivně působili na své děti a to jednak včas, ale také v souladu s rodinnými hodnotami. Mají možnost jim předat informace a normy ještě předtím, než začnou sexuálně žít. “¹⁷⁰

Existuje celá řada velmi dobře zpracovaných publikací (viz příloha D), které nabízejí rodičům možnosti a způsoby, jak dětem v různém věku vysvětlit otázky týkající se pohlavních orgánů, těhotenství, tělesných změn v období puberty, sexuality, pohlavního styku apod. Takto zaměřené knížky mohou být průvodcem zvláště pro rodiče, kteří si neví rady, jak dětem vysvětlit jejich zvědavé otázky, jak je informovat, poučit a jak na ně preventivně působit v oblasti sexuality a jejich rizik. Období dospívání je dle Brzka a kol. „poslední příležitostí, kdy je možno dětem dosud chybějící informace doplnit, protože jinak získávají poznatky, mnohdy zkreslené, od kamarádů nebo z jiných nevhodných zdrojů. “¹⁷¹

Velmi důležité je s dítětem hovořit otevřeně a výchovně na něj působit vždy přiměřeně jeho věku a jeho úrovně chápání. V útlém věku není nutné dítě zahlcovat přemírou informací a rozebírat věci do hloubky. Doporučuje se odpovídat dítěti pravdivě a pomoci si třeba knížkou nebo příběhem, pro menší děti je vhodně použít příklady ze života zvířat, či využívat přirozených názorných situací v rodině či okolí (těhotenství v rodině, svatby, péče o dítě apod.). Je také nezbytné, aby děti v mladším školním věku znaly a používaly slušné a správné pojmenování pohlavních orgánů a dalších pojmů souvisejících se sexualitou.¹⁷² Komunikace by měla být pro dítě příjemná, a ne stresující a ponižující. Dítě by mělo dostat prostor na to, aby se zeptalo,

¹⁶⁹ KOVÁŘ, In: *Nechráněný sex je mezi mladými lidmi na vzestupu* [online]. In: Praha, 2016 [cit. 2016-10-12]. Dostupné z: <http://www.rozhlas.cz/zpravy/politika/zprava/nechraneny-sex-je-mezi-mladymi-lidmi-na-vzestupu--788660>

¹⁷⁰ WYCKOFF et. al. in *Děti a jejich sexualita: rádce pro rodiče a pedagogy*. 1. vyd. V Brně: CPress, 2014. ISBN 978-80-264-0290-9. s. 65.

¹⁷¹ BRZEK, Antonín. *Průvodce sexualitou člověka*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1993. ISBN 80-04-25814-X. s. 33-34.

¹⁷² UZEL, Radim. *Sex – odhalené tabu*. Praha, 1992. s. 56.

čemu nerozumí a co ho zajímá. Mělo by vědět a od rodičů slyšet, že se na ně může kdykoliv obrátit, když bude mít další otázky a nejasnosti ohledně sexuality, vztahů apod.

Děti v předškolním věku a v mladším školním věku jsou velmi zvědavé a někdy kladou rodičům otázky i ohledně sexuality. Někteří rodiče nejsou připraveni tato témata s dětmi řešit nebo je chtějí před nimi chránit. Tím, že se v těchto otázkách staví do opozice, si vytváří mezi sebou a dítětem bariéru, která se v období puberty jen ztěžka dá překonat. Rodiče často používají věty typu „*Na to jsi ještě malý/á.*“, „*Tomu ještě nemůžeš rozumět.*“ a věty podobné, které nabourávají důvěru a způsobují, že dítě začne hledat odpovědi na svoje otázky jinde. Jak uvádí Šilerová¹⁷³ „*jestliže dítě nedostane žádnou nebo jen vyhybavou odpověď, nebo se na něj rodiče dokonce zlobí, získá pocit, že na takové věci se nemá ptát, že je na nich něco špatného a divného.*“

I přesto, že by se měla rodina primárně podílet na sexuální výchově svých dětí, ne vždy tomu tak je. Proto je zcela nezbytné, aby i škola na své žáky v tomto směru dostatečně působila. Jak uvádí Uzel, „*správná sexuální výchova by měla být souladem mezi výchovou rodinnou a školní. Informace z obou zdrojů by se měly vzájemně podporovat a doplňovat.*“¹⁷⁴ Nicméně se setkáme s rodiči, kteří si nepřejí, aby škola děti vychovávala v sexuální oblasti a hovořila s nimi na toto téma. Tito rodiče se sdružují ve Výboru na obranu rodičovských práv (VORP), kteří sebe a důvod jejich sdružení vysvětlují následovně: „*jme skupina rodičů, kteří nechtějí dětem vysvětlovat, že všechno je jinak, než se dověděly ve škole" jako to museli dělat rodiče v totalitě. Jsou mezi námi i učitelé, kteří nechtějí učit věci, které jsou v rozporu s jejich svědomím. Nechceme mlčet ke špatným vlivům, které se do škol infiltrují proti vůli rodičů i učitelů.*“¹⁷⁵

¹⁷³ ŠILEROVÁ, Lenka. *Sexuální výchova: jak a proč mluvit s dětmi o sexualitě: rodinná pravidla a hodnoty; situace, které mohou rodiče uvést do rozpaků; vývoj zájmu o sexualitu; užitečné kontakty a informace*. 1. vyd. Praha: Grada, 2003. Pro rodiče. ISBN 80-247-0291-6. s. 26.

¹⁷⁴ UZEL, Radim. *Sex – odhalené tabu*. Praha, 1992. s. 65.

¹⁷⁵ *Výbor pro obranu rodičovských práv*. VORP [online]. [cit. 2016-10-12]. Dostupné z: <http://www.vorp.cz/cs/co-delame>

4.5 Sexuální výchova v médiích

I média určitým způsobem zasahují do sexuální výchovy. Působí především na mladé lidi a jsou pro ně jedním z hlavních zdrojů informací v oblasti sexuálních témat. Často se hovoří o negativním působení médií, především internetu v tom ohledu, že děti mohou velmi jednoduše a často i nevědomky narazit na obsah (sexuální, násilný apod.) – mají tedy jednoduchý přístup k pornografii, erotickým stránkám, hrám s podobnou tematikou. Dále mohou pod vymyšlenou identitou vstupovat do chatových místností pro dospělé, na seznamky či sociální sítě. Z tohoto pohledu média umožňují, aby se k dětem dostaly informace (z erotických portálů, pornografických stránek), které zobrazují sexualitu v podobě, která nemusí odpovídat realitě. Děti se na internetu (seznamky, chatové místnosti) mohou setkat s lidmi s falešnou identitou, kteří s nimi můžou chatovat o sexualitě, nabádat je k zaslání fotek či videí se sexuální tematikou a následně je např. vydírat apod. Hrozeb negativního působení internetu přibývá (viz pornografie, sexting, kybergrooming) a je zapotřebí na děti výchovně působit i v oblasti správného a bezpečného využívání internetu.

Na druhou stranu poskytují média v souvislosti se sexuální výchovou i řadu pozitivních aspektů v podobě např. literatury o sexuální výchově jak pro děti, tak i dospělé, internetové portály, kde publikují odborníci své články a příspěvky o sexualitě dětí a přístupu k nim, nebo např. Radiožurnál, České televize s dokumenty nebo diskuzními pořady o sexuální výchově. Média poskytují široké spektrum možností, jak získat adekvátní a vhodné informace pro sexuální výchovu dětí, ale i pro děti samotné.

V příloze D uvádím výčet některých mediálních zdrojů, které mohou být průvodcem či pomocníkem k hledání způsobu komunikace s dětmi o sexuálních tématech.

4.6 Sexuální výchova ve škole

Sexuální výchova je ve školách realizována v souladu s doporučením MŠMT a má svůj vymezený obsah v RVP. *„MŠMT poukazuje v souladu s kutikulární reformou na naléhavost systematického přístupu k řešení problematiky sexuální výchovy v souvislosti s aktuálními výsledky různých šetření a analýz realizovaných v této*

oblasti (nebezpečí hrozící v souvislosti s užíváním internetu, ...) s potřebou akcentovat nejen mravní jednání v obecné rovině, ale i mravní bezpečné jednání v souvislosti se sexuální chováním.“¹⁷⁶ Škola je jedním z hlavních subjektů realizující sexuální výchovu a často substituuje absenci sexuální výchovy v rodině. Vede se řada diskuzí, zdali má být sexuální výchova v kompetencích školy a má být tedy povinnou součástí výchovně vzdělávacího procesu. Dle mého názoru by měla být primárním činitelem sexuální výchovy rodina. Škola by pak žákům a studentům měla předat základní informace, zaměřovat se na prevenci v oblasti rizikového způsobu chování, reagovat na aktuální problematiku a působit na ty oblasti, které bývají často rodiči opomíjeny, jako je například aktuálně oblast rizikového sexuálního chování na internetu. Povinná sexuální výchova ve škole je určitou jistotou, že se k dítěti dostanou potřebné a nezkrácené informace, a to především v případě, že rodina v tomto směru selže. Taktéž je garantem toho, že se bude jednat o dlouhodobou a systematickou výchovně vzdělávací práci s dětmi pod odborným dohledem. Dle Vrubové mají „učitelé oproti rodičům mnohem větší předpoklady v oblasti výběru a kvality informací, kterých se dětem dostává z řady různých zdrojů (např. informace od starších kamarádů). Škola musí s takovými zdroji počítat. Zdroj informací od kamarádů, jejich podíl na formování sexuálních postojů a názorů, sexuálního chování, je v mnoha případech nesmírně silný.“¹⁷⁷

Sexuální výchova na školách v současné podobě dle pokynů MŠMT „v souladu s vývojovými předpoklady žáků a jejich poznávacími možnostmi směřuje výuku v oblasti sexuální výchovy k tomu, aby si žáci osvojili a kultivovali odpovědné chování, rozhodování a komunikaci v situacích souvisejících s reprodukčním zdravím,

¹⁷⁶ Doporučení MŠMT k realizaci sexuální výchovy v základních školách. In: Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2010. Dostupné také z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/doporučení-msmt-k-realizaci-sexualni-vychovy-v-zakladnich>

¹⁷⁷ VRUBLOVÁ, Yvetta. *Výchova k reprodukčnímu zdraví: studijní opora*. Vyd. 1. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2013. ISBN 978-80-7464-243-2.

*partnerskými vztahy, rodinným životem a rodičovstvím a aby jejich vstup do dospělosti byl provázen odpovědným přístupem ke zdraví a založení rodiny.*¹⁷⁸

Způsob realizace sexuální výchovy na jednotlivých školách se může lišit, nicméně školy jsou vázány řídit se rámcovými vzdělávacími programy (dále RVP). Obsah si následně přizpůsobí dle svých potřeb do školního vzdělávacího programu (dále ŠVP) s tím, že musí být naplněny cíle a výstupy dané RVP.

Pro potřeby této diplomové práce a s ohledem na cílovou skupinu výzkumného šetření se zaměříme pouze na vymezení sexuální výchovy na 2. stupni základní školy. Oblast sexuální výchovy je zahrnuta ve vzdělávacích programech, konkrétně spadá pod oblast Člověk a zdraví (vzdělávací obor Výchova ke zdraví).¹⁷⁹ MŠMT vydalo Doporučení k realizaci sexuální výchovy v základních školách. „*Materiál je určen vedením škol, metodikům prevence, výchovným poradcům a všem dalším, kteří se podílejí na ucelené koncepci školy, především pak učitelům, kteří sexuální výchovu učí.*“¹⁸⁰ Z Doporučení MŠMT vyplývá, že by témata sexuální výchovy bylo vhodné zařadit i průřezově (např. s v průřezových tématech Mediální výchova, Osobnostní a sociální výchova) a zahrnout je do minimálního preventivního programu na škole. Ve školách se často setkáme se sexuální výchovou, kterou provádí odborníci, tedy metodici prevence v rámci preventivních programů.

RVP pro 2. stupeň základních škol vymezuje obsah sexuální výchovy vzdělávací oblastí Člověk a zdraví (navazující na *Člověk a jeho svět* na 1. stupni) následovně:

- lidské tělo – životní potřeby a projevy, základní stavba a funkce, pohlavní rozdíly mezi mužem a ženou, základy lidské reprodukce, vývoj jedince,

¹⁷⁸ *Doporučení MŠMT k realizaci sexuální výchovy v základních školách.* In: Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2010. Dostupné také z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/doporučení-msmt-k-realizaci-sexualni-vychovy-v-zakladnich>

¹⁷⁹ *Člověk a zdraví. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. Praha, 2016 [cit. 2016-10-12]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/clovek-a-zdravi-vychova-ke-zdravi-telesna-vychova>

¹⁸⁰ *Doporučení MŠMT k realizaci sexuální výchovy v základních školách.* In: Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2010. Dostupné také z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/doporučení-msmt-k-realizaci-sexualni-vychovy-v-zakladnich>

- partnerství, rodičovství, základy sexuální výchovy – rodina a partnerství, biologické a psychické změny v dospívání, etická stránka sexuality, HIV/AIDS (cesty přenosu),
- péče o zdraví, zdravá výživa – osobní, intimní a duševní hygiena – stres a jeho rizika,
- reklamní vlivy,
- osobní bezpečí – bezpečné chování v rizikovém prostředí, krizové situace (šikana, týrání, sexuální zneužívání, brutalita a jiné formy násilí, služby odborné pomoci).¹⁸¹

4.7 Vybrané výzkumy zaměřené na efektivitu sexuální výchovy

Výzkumy, které se zaměřovaly na zkoumání sexuální výchovy a následného sexuálního chování ovšem vždy nepotvrzují, že sexuální výchova zaručí, že si dítě osvojí takové dovednosti, aby se u něj s jistotou neobjevilo rizikové sexuální chování. Efektivita sexuální výchovy je diskutabilní a je zřejmé, že proto, aby se u jedince neobjevilo rizikové sexuální chování, je zapotřebí k sexuální výchově přistupovat komplexně. Uvedla bych zkušenosti ze zahraničí, kde se zabývali otázkou účinnosti sexuální výchovy v souvislosti s jejím zavedením do škol v porovnání s následným nárůstem těhotenství u mladistvých. Závěry výzkumu uvádí Lovasová ve sborníku studií Děti a jejich problémy. „*Ve státě Virginie byla zavedena v některých městech povinná obsažná sexuální výchova. Nárůst těhotenství mladistvých byl v některých místech až 58 %, průměrný počet otěhotnění ve sledovaných školách vzrostl o 20 %. Ve městech, kde povinná sexuální výchova není požadována, poklesl počet otěhotnění v průměru o 16 % v některých místech až o 40 %.*“¹⁸² Zde je na místě otázka, jakým způsobem byla sexuální výchova realizovaná, kdo ji vyučoval a s jakou časovou dotací. Lovasová dále dodává, že „*prevence nechtěných těhotenství u mladistvých*

¹⁸¹ Doporučení MŠMT k realizaci sexuální výchovy v základních školách. In: Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2010. Dostupné také z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/doporuceni-msmt-k-realizaci-sexualni-vychovy-v-zakladnich>

¹⁸² LOVASOVÁ In: *Děti a jejich problémy: sborník studií*. Praha: Sdružení Linka bezpečí, 2005. ISBN 80-239-4482-7. s 51.

*spočívá jedině v zodpovědném přístupu rodičů a vychovatelů, kteří by měli zajistit dětem o sexualitě nezkrácené informace, vyzdvihnout význam sexuální zdrženlivosti a neomezit se pouze na výčet preventivních opatření.*¹⁸³

Velmi zajímavé jsou i poznatky ze zahraničních studií, na které poukazují Rabušic a Kepáková zabývající se otázkou sexuálního chování adolescentů a rizika HIV. Zmiňují myšlenku Zessena¹⁸⁴, že „*existují empirické důkazy o tom, že úroveň znalostí a postoje k bezpečnému sexu vykazují jen malou nebo vůbec žádnou přímou souvislost se skutečným chováním.*“¹⁸⁵ A následně to doplňují i o tvrzení autorů Moatti Hausser a Agraftotis¹⁸⁶, že „*že je sice zřejmé, že nejrozličnější vzdělávací a mediální kampaně zvyšují úroveň znalostí o HIV/AIDS a o možnostech rizika a že také zvyšují míru solidarity a empatie s těmi, kdo touto chorobou onemocněli, avšak je prakticky nemožné prokázat, že opatření tohoto druhu významně ovlivňují chování*“¹⁸⁷

Nicméně jak uvádí Uzel, „*četné výzkumy v oblasti sexuální výchovy potvrdily, že poučená mládež začíná s pohlavními styky později než nepoučená. A nejen to. Sexuální výchova má zřetelně blahodárný vliv na snížení výskytu sexuálně přenosných nemocí a nechtěných těhotenství.*“¹⁸⁸ Jak už bylo zmíněno výše, záleží na mnoha aspektech, které hrají roli v tom, jak moc bude sexuální výchova úspěšná a jak ovlivní budoucí život žáka. To potvrzuje i Uzel a dodává, že „*je ovšem zapotřebí, aby tato výchova v sobě obsahovala nejen informace, ale aby také dokázala u mládeže budovat cílevědomé postoje a účinné dovednosti. To ovšem dokáže jen školený pedagogický pracovník, který by měl pro institucionální sexuální výchovu získávat*

¹⁸³ LOVASOVÁ In: *Děti a jejich problémy: sborník studií*. Praha: Sdružení Linka bezpečí, 2005. ISBN 80-239-4482-7. s. 51.

¹⁸⁴ ZESSEN, I. 1997: IN: RABUŠIC, Ladislav, KEPÁKOVÁ, Kateřina. *Sexuální chování adolescentů a riziko HIV. Sociologický časopis*, Praha: Sociologický ústav AV ČR, 1999, roč. 35, č. 2, s. 161-179. ISSN 0038-0288. s. 86

¹⁸⁵ RABUŠIC, L. KEPÁKOVÁ K. *Sexuální chování adolescentů a riziko HIV. Sociologický časopis*, Praha: Sociologický ústav AV ČR, 1999, roč. 35, č. 2, s. 161-179. ISSN 0038-0288.

¹⁸⁶ Tamtéž, s. 87.

¹⁸⁷ RABUŠIC, L. KEPÁKOVÁ K. *Sexuální chování adolescentů a riziko HIV. Sociologický časopis*, Praha: Sociologický ústav AV ČR, 1999, roč. 35, č. 2, s. 161-179. ISSN 0038-0288.

¹⁸⁸ UZEL, Radim. *Sexuální výchova*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006. ISBN 80-86991-69-5. s. 22

i rodiče a zabezpečovat, aby školní sexuální výchova postupovala s rodinnou výchovou ruku v ruce, aby se obě tyto složky výchovy vzájemně doplňovaly a obohacovaly.“¹⁸⁹

Důležitou otázkou, kterou je nutné si v těchto ohledech pokládat je ta, kdo je tím hlavním zdrojem informací u dětí a mládeže? Také se nabízí otázka, jaký subjekt sexuální výchovy má na ně největší vliv? Jsou to rodiče, kamarádi, pedagogičtí pracovníci anebo internet? Na koho se děti nejčastěji obrátí, když si nejsou jisté, jak to tedy s tou sexualitou je? Všechny tyto otázky vnímám jako důležité v kontextu pochopení toho, co všechno může ve výsledku ovlivnit informovanost a kvalitu získaných informací. Tyto otázky jsou součástí výzkumného šetření diplomové práce.

¹⁸⁹ UZEL, Radim. *Sexuální výchova*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006. ISBN 80-86991-69-5. s. 22

5 Empirická část

Empirická část diplomové práce obsahuje metodologii k výzkumnému šetření a dále se zabývá samotným šetřením a jeho následnou analýzou. Výzkumné šetření se zaměřuje na informovanost žáků základních škol o rizikovém sexuálním chování. Je provedeno za pomoci metody dotazníků získaných na vybrané základní škole v okrese Žďár nad Sázavou, dále z dotazníků získaných z neziskové organizace, a od ostatních respondentů, kteří nespádali do žádné z výše zmíněných skupin. Součástí výzkumného šetření byla taktéž pilotáž, která sloužila k ověření správnosti a srozumitelnosti zvolných otázek v dotazníku.

5.1 Cíl výzkumného šetření

Za cíl výzkumného šetření jsem zvolila zjistit, jaká je informovanost dětí navštěvujících druhý stupeň základní školy o základních otázkách sexuality. Důraz je kladen na rizikové formy sexuálního chování a na to, zdali informovanost roste v porovnání s jednotlivými ročníky. Dílčím cílem je zjištění, jak žáci vnímají rizikovitost vybraného chování. Poslední stanovený dílčí cíl se zaměřuje na prozkoumání toho, kdo je hlavním zdrojem informací o sexualitě – tedy na to, kdo je nejčastějším subjektem sexuální výchovy. Stanovení cíle empirické části se stalo důležitým aspektem pro stanovení výzkumných problémů a hypotéz, které byly východiskem pro tvorbu dotazníku.

5.2 Metoda sběru dat

S ohledem na téma diplomové práce byla vybrána kvantitativní metoda výzkumu, která zaručuje větší počet respondentů, a tedy i větší množství dat pro následnou analýzu výsledků a verifikaci hypotéz. Pro sběr dat bylo využito vlastního dotazníku (viz příloha A), který byl vytvořen na základě předem definovaných hypotéz a výzkumných otázek. Dalším důvodem pro výběr této metody zaznamenávání byla i skutečnost, že se jedná o téma, které může být pro respondenty citlivé, proto je v našem případě nejlepší použít metodu dotazníku, který umožňuje zajistit větší anonymitu respondentů.

Pro zajištění kvality použitelnosti zhotoveného dotazníku ve výzkumném šetření byl nejdříve dotazník ověřen v pilotním šetření. Pro tyto účely byl vytvořen dotazník v elektronické podobě. Respondenti jej vyplňovali jednotlivě a v soukromí na počítači. Všichni respondenti byli předem obeznámeni s jeho tématem. Následně proběhla krátká zpětná vazba o tom, zdali otázkám rozuměli a jestli možnosti odpovědí byly dostačující a pochopitelné. Na základě zpětné vazby od respondentů byly pozměněny formulace některých otázek pro větší pochopitelnost především u dětí v 6. třídách. Byly smazány 3 otázky, které jsem vyhodnotila jako nadbytečné i s ohledem na jejich možnou analýzu. Následné výzkumné šetření probíhalo jednak ve vybrané základní škole formou vytištěných dotazníků, stejně tak ve vybrané neziskové organizaci. Dále formou online dotazníků u dětí, které nespadały ani do jedné z výše zmíněné skupiny, které jsem oslovila osobně.

Dotazník se svým obsahem zaměřuje na zjištění povědomí žáků o základních faktech týkajících se sexuality a na vybrané oblasti sexuality, jejichž znalost je důležitá pro eliminaci vzniku možných rizik. Na základě otázek 1-14 se zjišťovala jejich informovanost. Dále je pozornost věnovaná rizikovému sexuálnímu chování (otázka č. 15). Cílem této části je zjistit, jak žáci vnímají nebezpečnost jednotlivých rizikových způsobů sexuálního chování. Poslední část se zaměřuje na to, jak žáci vnímají a hodnotí sexuální výchovu v rodinném prostředí (otázky 16-18). Zajímalo nás také, jaké jsou jejich hlavní zdroje informací ohledně sexuality a na koho by se popřípadě obrátili, kdyby se potřebovaly na něco zeptat a získat potřebné informace.

Dotazník obsahuje celkem 18 otázek. 16 otázek je uzavřených, 1 otázka je otevřená a jedna otázka zahrnuje 12 položek, kde respondenti určují rizikovost daných jevů na pětistupňové škále. Dotazník prvotně obsahoval další sadu otázek, které byly zaměřené na sexuální výchovu na škole a měly primárně sloužit jako zpětná vazba pro školu, jejíž žáci tvořili většinu (80 %) respondentů. Škola neměla o zpětnou vazbu ani o výsledky výzkumného šetření zájem, takže tyto otázky byly z dotazníku odstraněny. Dále zde byly 2 sociodemografické položky zjišťující pohlaví respondentů a třídu, kterou navštěvují. Tyto otázky byly záměrně dané hned na začátek z toho důvodu, že mám zkušenosti s tím, že při vyplňování tištěného dotazníku děti někdy zapoměly vyplnit poslední stránku. V kontextu zvolených cílů jsou tyto sociodemografické údaje stěžejní, a proto jsou nezvykle umístěny hned na začátek.

5.3 Výzkumné otázky a hypotézy

Na základě teoretické části diplomové práce byly stanoveny výzkumné otázky, které jsou stěžejní pro tvorbu hypotéz a hrají důležitou roli při vytváření dotazníku. Výzkumné otázky vymezují základní oblasti, na které jsem se v rámci celé práce zaměřila.

Výzkumné otázky:

- *Jaké mají žáci základních škol ve Žďáře nad Sázavou a okolí informace o sexualitě? (Zvyšuje se informovanost žáků s ročníkem, který navštěvují?).*
- *Jak žáci vnímají vybraná riziková jednání? (Jaké je jejich subjektivní hodnocení závažnosti či rizikovosti tohoto jednání?)*
- *Jaký je pro žáky hlavní zdroj informací o sexualitě a jejich rizicích?*

Na základě těchto otázek jsem stanovila následující hypotézy:

H1: Se zvyšujícím se věkem dětí se bude zvyšovat jejich informovanost o sexuálním životě.

Tato hypotéza bude ověřovat závislost informovanosti respondentů o základních otázkách z oblasti sexuality na věku respondentů. Informovaností se v kontextu této hypotézy myslí správnost odpovědí na otázky týkající se této problematiky. Pro verifikaci této hypotézy jsem zvolila nulovou ($H1^0$) a alternativní hypotézu ($H1^A$).

- $H1^0$ Neexistuje žádná přímá závislost mezi správností odpovědí u stanových otázek a věkem respondentů.
- $H1^A$ Věk respondenta má vliv na správnosti označených odpovědí. Respektive, existuje závislost správnosti označených odpovědí na věku respondentů.

H2: 75 % respondentů považuje sexting za riskantní jednání.

Hypotéza byla vybrána s cílem zaměřit se na jeden rizikový jev, který je dle mého názoru velmi aktuální a nevěnuje se mu v rámci sexuální výchovy příliš velká pozornost. Tato hypotéza se opírá o výsledky výzkumu s názvem *Výzkum rizikového chování českých dětí v prostředí internetu z roku 2013*. Jedná se

o nejnovější výzkum rizikového chování českých dětí od Kopeckého a kol.¹⁹⁰ Dále se zde opírám i o výsledky výzkumného šetření zaměřeného na kybergrooming, které jsem prováděla v roce 2015, taktéž ve Žďáře nad Sázavou. Respondenti byli žáci nižšího gymnázia ve věku 12–15 let a hodnotili projevy sextingu jako rizikového jevu v celkových hodnotách vyšších než 75 %.¹⁹¹

H3: Dívky vnímají vybraná riziková sexuální jednání jako rizikovější více než chlapci.

Předpokládáme, že dívky budou vnímat vybraná riziková jednání více jako riziková než chlapci. Vycházíme zde z obecného tvrzení, že dívky jsou v tomto věku citlivější, opatrnější a vnímají obecně riziková jednání intenzivněji než chlapci. Chlapci v tomto věku více riskují a jsou více rezistentní vůči nebezpečným situacím než dívky. Také mohu tuto hypotézu opřít o výsledky výzkumného šetření bakalářské práce, kde se taktéž potvrdilo, že dívky vnímaly rizikové chování na internetu více než chlapci. Můžeme vycházet i ze statistik linky bezpečí, kde ze statistik hovorů vyplývá, že s otázkami a problémy ohledně sexuality volají více dívky (64 %).¹⁹²

H4: Vrstevníci jsou nečastějším zdrojem informací o sexualitě.

Hypotéza byla sestavena na základě výsledků dvou výzkumů, které potvrzují, že děti a mladiství získávají informace o sexualitě nejčastěji od svých kamarádů (40 %)¹⁹³ a zároveň jsou to právě vrstevníci (45 %),¹⁹⁴ kterým se nejčastěji s problematikou tohoto charakteru svěřují. To dokazují jak dlouhodobé statistické údaje z Linky bezpečí, tak i Kontinuální výzkum sexuálního chování české populace

¹⁹⁰ KOPECKÝ, Kamil. *Výzkum rizikového chování českých dětí v prostředí internetu 2013*. In: *Bezpečný internet* [online]. 2013 [cit. 2016-02-07]. Dostupné z: http://www.bezpecnyinternet.cz/ke-stazeni/bezpecny_internet_prezentace.pdf

¹⁹¹ MÁČELOVÁ, Karolína. *Kybergrooming z pohledu mladé generace* [online]. Hradec Králové, 2015 [cit. 2016-9-2]. Bakalářská práce. Dostupné z: <http://theses.cz/id/n75ozd/> s. 71.

¹⁹² Prázdninové hovory na Lince bezpečí se z velké části týkají sexu. In: *Novinky.cz* [online]. Praha [cit. 2017-02-23]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/zena/deti/377434-prazdninove-hovory-na-lince-bezpeci-se-z-velke-casti-tykaji-sexu.html>

¹⁹³ WEISS, P. & ZVĚŘINA, V. (2009). *Sexuální chování v ČR: Srovnání výzkumů z let 1993, 1998, 2003 a 2008*. [elektronická prezentace], [cit. 2016-01-18], dostupné z: <http://mep.zverina.cz/files/103-sexualni-chovani-v-cr-srovnani-vy-zkumu-z-let-1993-1998-2003-a-2008.pdf>

¹⁹⁴ Každý 4. prázdninový hovor se týká sexu. *Linka Bezpečí* [online]. Praha [cit. 2016-10-22]. Dostupné z: <http://spolek.linkabezpeci.cz/aktuality/kazdy-4-prazdninovy-hovor-se-tyka-sexu/>

(1993, 1998, 2003, 2008), jehož autoři jsou prof. PhDr. Petr Weiss, Ph.D., a doc. MUDr. Jaroslav Zvěřina, CSc.

5.4 Cílová skupina a místo výzkumného šetření

Cílovou skupinu tvoří děti staršího školního věku navštěvující 2. stupeň základní školy ve Žďáře nad Sázavou a jeho okolí. Dotazník je pro žáky 6., 7., 8. a 9. tříd, tedy pro děti ve věku od 11-14 let. Důvodem výběru této věkové škály je to, že jsem se chtěla primárně zaměřit na děti v období začátku puberty a zároveň na děti, které nedosáhly věku 15 let, tedy podle zákona ještě nemohou být sexuálně aktivní. Vzhledem k tomu, že jsou dotazníky dávány i do 9. tříd, je možné, že mezi respondenty budou i žáci ve věku 15 let – ti nebudou do výzkumného šetření z důvodu věku zařazeni. Výsledky tohoto šetření nám tedy mohou ukázat, zdali a jak jsou děti informovány o sexuálním životě a především o jejich rizicích před počátkem 15. roku.

Vzorek respondentů tvořil 80 % dětí z vybrané základní školy, 10 % tvořili klienti neziskové organizace a zbylých 10 % tvořily děti, které byly osloveny jednotlivě (dle mého vlastního výběru) a zároveň nespádají ani do jedné z předchozích skupin. Důvodem, proč jsem zvolila kombinaci více zdrojů je fakt, že se nepodařilo prvotně získat dostatečné množství dotazníků z jedné školy (návratnost 70 % z důvodu měsíční chřipkové epidemie) a bylo velmi obtížné získat další školu, která by byla ochotna realizovat toto dotazníkové výzkumné šetření. Z šesti oslovených škol souhlasily s tímto šetřením pouze dvě. Cílem výzkumného šetření není následně srovnávání s programem sexuální výchovy na škole, takže větší pestrost zdrojů neovlivní naše zvolené cíle. Naopak tím získáme širší okruh respondentů, na které působí rozdílné programy sexuální výchovy na škole. Pohlaví respondentů je nerovnoměrně rozložené. Dívky tvoří 62 % dotázaných a chlapci 38 %. Celkový počet respondentů činil 100. Respondenti neudávali svůj věk, ale třídu, kterou navštěvují. Celkově jsem získala 22 respondentů navštěvující 6. třídu, 23 respondentů ze 7. tříd, 25 z 8. tříd a 30 z 9. tříd.

5.5 Analýza výzkumného šetření

Tato kapitola je zaměřena na analýzu dat získaných prostřednictvím výzkumného šetření. Zaměřila jsem se zde na rozbor odpovědí, které nebyly zanalyzovány v rámci rozboru hypotéz.

První položky v dotazníku se zaměřovaly na pojmy týkající se sexuální orientace. Zde byla patrná větší chybovost v těchto pojmem především v 7. třídách. Správnost výsledků se v průměru pohybovala kolem 70 %. Jinak lze říci, že žáci mají tuto oblast dobře zvládnutou a správnost výsledků se pohybovala nad hranicí 91 %. Další otázka se týkala toho, zdali respondenti považují homosexualitu za nemoc. Bylo zjištěno, že 86 % respondentů nepovažuje homosexualitu za nemoc. Tuto otázku jsem následně vyhodnotila za špatně položenou, proto mohlo dojít k jejímu jinému výkladu, než jsem původně zamýšlela. Z těchto důvodů dále nebudu tuto položku hodnotit.

Otázka č. 5 „*Domníváš se, že užívání hormonální antikoncepce (léky) chrání ženu před pohlavně nakažlivými nemocemi?*“ přinesla zajímavé výsledky. Pouze 60 % respondentů vědělo, že ženu hormonální antikoncepce nechrání před pohlavně nakažlivými nemocemi. 24 % se domnívá, že chrání a 16 % nevědělo, jak to je. Zde je patrná určitá neznalost, možná i špatné propojení informací, které již znají. Je nutné ale zmínit, že v 9. třídách 83 % dětí vědělo správnou odpověď. Větší neznalost v tomto směru byla zaznamenána v 6. třídách, kde správnou odpověď vědělo 41 %. Tento fakt, se s největší pravděpodobností promítl v celkovém výsledku.

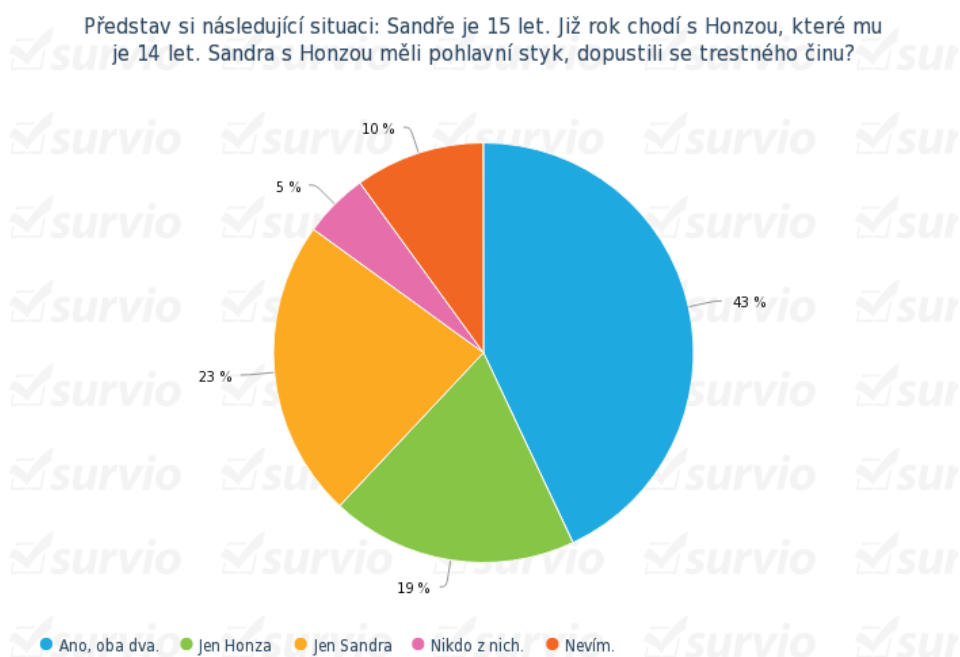
Otázka č. 6 „*Může žena v období menstruace po pohlavním styku otěhotnět?*“ měla za cíl ověřit propojenost znalostí a pobídnout respondenty k zamyšlení. Pouze 44 % vědělo, že žena může otěhotnět i v případě, že má menstruaci. 26 % tvrdilo, že určitě nemůže otěhotnět a 30 % nevědělo. Jedná se o určitý mýtus a otázku (viz kapitola 3.4.1 Nechráněný pohlavní styk), kterou jsem od dětí již párkrát slyšela. Dívky věděly správnou odpověď ve 47 %, chlapci ve 40 %, 45 % chlapců pak odpovědělo, že neví.

Otázky č. 7, 8 a 9 byly zaměřené na oblast pohlavních chorob a jejich šíření. Celkově bylo zjištěno, že znalost respondentů se pohybuje kolem 80 %. AIDS a syfilis umělo zařadit mezi pohlavní choroby 80 % respondentů. 9 % považovalo žloutenku jako pohlavní chorobu. To, že tyto choroby může přenášet kdokoliv, vědělo taktéž

80 % dětí. 80 % vědělo, že se HIV přenáší mj. injekční stříkačkou nebo spermatem. 11 % se domnívá, že se tento virus dá přenášet i dotykem nebo užíváním WC.

Další otázky se zaměřovaly na to, zdali děti vědí, jaká konkrétní jednání z oblasti sexuality jsou v kontextu k jejich věku již za hranicí zákona či nikoliv. Otázka č. 10 se týkala toho, kdo může sledovat pornografické stránky. Zde byly výsledky správné v 90 %. Důležitá byla otázka č. 11. „*Je v ČR pohlavní styk s osobou mladší 15 let trestný čin?*“ Zde vědělo pouze 77 % respondentů správnou odpověď a 7 % odpovědělo, že neví. Nicméně v 9. třídách vědělo 93 % dětí, že se jedná o trestný čin, pouze 2 děti si myslely opak. Celkový výsledek ovlivnily výsledky v 6. třídách, kde správnou odpověď vědělo pouze 59 %. Zajímavé jsou rozdíly mezi 8. a 9. třídami. V 8. třídách ještě 24 % respondentů nevědělo, jak to je nebo odpovědělo, že to není trestný čin. V 9. třídách je zde zlepšení o 17 %. Následovala otázka č. 12 formulovaná jako modelová situace, která ověřovala znalost předešlé informace v praktické situaci. „*Představ si následující situaci: Sandře je 15 let. Již rok chodí s Honzou, kterému je 14 let. Sandra s Honzou měli pohlavní styk, dopustili se trestného činu?*“ V otázce uvádím termín *trestný čin* (byť je toto označení v tomto kontextu chybné) a to z toho důvodu, že je to pro respondenty pochopitelnější, než kdyby tam bylo napsané provinění. Jak respondenti na tuto otázku odpovídali, ukazuje následující graf.

Obrázek 1 - Kdo se dopustil trestného činu?

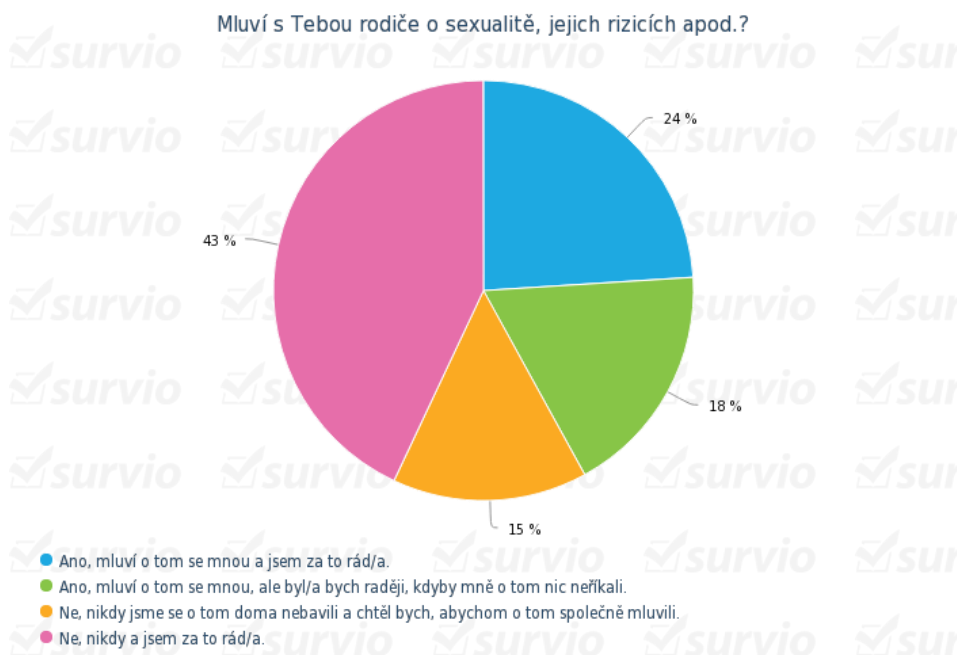

Respondenti věděli správnou odpověď pouze ve 23 %. Nejvíce přisuzovali odpovědnost za toto jednání oběma aktérům a to ve 43 %. Ani u respondentů z 9. tříd tomu nebylo jinak. Správnou odpověď vědělo 40 % respondentů, 47 % vnímá, že trestně odpovědní jsou za danou situaci oba. Dle mého názoru není tak důležité, že správnost odpovědi byla 23 %, ale fakt, že odpovědnost přisuzují oběma. Trestně odpovědná v tomto ohledu je sice jenom Sandra, nicméně odpovědní jsou za to oba, a nakonec si následky (v různém rozsahu) ponесou taktéž oba. Zajímavým faktem je i to, že dívky častěji volily možnost, že je za tento čin trestně odpovědná Sandra (27 %) v porovnání s chlapci, kteří naopak volili Honzu (21 %). U chlapců možná hraje svoji roli určitý pohled společnosti, která muže staví do pozice osoby více zodpovědné v tomto kontextu a často je tento postoj i v této podobě prezentován. Poslední otázkou z této oblasti je otázka č. 13. „*Je podle Tebe trestný čin, když dítě vytvoří (natočí) video nebo vytvoří fotografie se sexuálním obsahem?*“. Zde byla nejčastější odpověď, že to je trestný čin, nicméně tuto odpověď zvolilo pouze 49 %. To, že se nejedná o trestný čin si myslí 30 % respondentů a zbylých 21 % nevědělo, jak to je. Můžeme zde vidět, že si děti stále neuvědomují jednak rizikovost tohoto jednání, a jednak fakt, že se tím podílí na vytváření pornografického materiálu a v případě zaslání někomu jinému i na jeho šíření. Myslím, že pronikání sexuality do kyberprostoru prostřednictvím např. sextingu je stále oblastí, kde je žádoucí na žáky preventivně působit. Procentuální rozdíl správných odpovědí mezi žáky 6. a 9. tříd činí pouze 10 %. I to může být určitým ukazatelem, že se s dětmi v této oblasti preventivně nepracuje, tedy že zde není patrný významnější progres jako u jiných otázek.

Poslední otázka č. 14 byla zvolena jako doplňující a měla zjišťovat, jaké znají respondenti ochranné prostředky před nechtěným otěhotněním. Nejčastější byla kombinace odpovědí kondom a antikoncepce (71x). V 6. třídách byla nejčastější odpověď kondom (10x). Zajímavé bylo, že většina respondentů psala „*condom*“. Pouze antikoncepci napsali dva respondenti. Antikoncepce a kondom napsali celkem 4 respondenti. Zbytek nevyplnilo. Jednou se objevil i potrat a pád ze schodů. V 8. třídách se začalo objevovat mezi odpověďmi i tělísko (3x) a přerušovaná soulož (3x). V 9. třídách se navíc objevila 3x odpověď pilulka po a 2x náplast. V 9. třídách vždy vypsali min. 2 ochranné prostředky.

Poslední část se zaměřovala na zdroje informací o sexualitě s akcentem na sexuální výchovu v rodině. Důležitou otázkou je i otázka č. 18 „*Mluví s Tebou rodiče o sexualitě, jejich rizicích apod.?*“, které bych ráda věnovala pozornost. Odpovědi od všech respondentů jsou procentuálně zobrazeny v následném grafu.

Obrázek 2 - *Mluví s Tebou rodiče o sexualitě, jejich rizicích?*

Tyto výsledky poukazují na to, že v 58 % s dětmi jejich rodiče o sexualitě nemluví. 43 % z nich jsou ale rádi, že tomu tak je, nicméně 15 % z nich by bylo rádo, kdyby rodiče si s nimi o tom společně povídali. Se 42 % dětí rodiče na toto téma hovoří a z toho 24 % je za to rádo. Trochu protichůdné je pak srovnání těchto odpovědí s odpověďmi na otázku č. 16, kde jsem se ptala, kde získávají informace. Zde jako zdroj informací uvedli respondenti rodiče jen ve 38 %. Je to nepatrný 4% rozdíl, který nemusí mít žádnou vypovídající hodnotu (může se jednat o pouhou nepozornost při vyplňování). U této otázky je dobré se podívat i na výsledky zvláště u dívek a u chlapců. Rodiče s dívkami (54 %) na toto téma hovoří více než chlapci (21 %), což vnímám jako velký rozdíl, nicméně se dalo očekávat, že s dívkami rodiče na toto téma hovoří více. Zajímavé zjištění je, že 21 % chlapců udalo, že s nimi rodiče o sexualitě nikdy nemluvili, nicméně by chtěli, aby si o tom společně povídali. Dívky stejnou odpověď

zvolily pouze v 11 %. Odpovědi u respondentů se měnily i s ohledem na třídu, kterou navštěvovali. Je dobré se podívat i na odpovědi napříč ročníky. Z výsledků jsem zjistila, že se zvyšujícím se věkem dítěte se zvyšoval počet dětí, se kterými rodiče již na toto téma hovořili. Z toho je možné usuzovat, že rodiče často nechávají osvětu ohledně sexuality do období před 15. rokem dítěte. V 9. třídách uvedl každý 2. respondent, že s nimi rodiče doma o sexualitě mluví a v 60 % jsou za to rádi, což je pozitivní zjištění. Zároveň jsem zjistila, že u dětí, se kterými o tom rodiče doma nemluví, klesá zájem s přibývajícím věkem (ročníkem, který navštěvují) a převažují tedy odpovědi, že jsou rády, že se o tom s nimi doma nemluví. Tyto výsledky potvrzují a korespondují s teoretickou částí této diplomové práce, kde jsem často poukazovala na fakt, že pokud s dítětem rodiče nezačnou o těchto intimních tématech mluvit již v útlém věku, v období začátku dospívání a s přibývajícím věkem nebudou mít o rozhovory na toto téma zájem.

5.6 Zpracování a ověření hypotéz

V této podkapitole se primárně zabýváme zpracováním a ověřováním hypotéz, a zároveň doplňujeme tyto informace o širší rozbor odpovědí, které ovlivnily dané hypotézy.

H1: Se zvyšujícím se věkem dětí se bude zvyšovat jejich informovanost o sexuálním životě.

Pro ověření hypotézy sloužily odpovědi z otázek 1-14. Za každou správnou odpověď respondenti získali jeden bod. U otázky č. 14 „*Vypiš, jaké znáš ochranné prostředky před nechtěným otěhotněním*“, získali za každou správně napsanou odpověď jeden bod. Otázky se zaměřovaly na základní pojmy týkající se sexuality, na chráněný pohlavní styk, pohlavní choroby a jejich šíření, a právní otázky ve vztahu k pohlavnímu styku. S využitím chí-kvadrátu (viz příloha B) a získaných dat můžeme přijmout alternativní hypotézu. Přijímáme, že existuje závislost množství správných odpovědí na ročníku, který respondenti navštěvují. Z těchto výsledků můžeme usuzovat, že s věkem se zvyšují znalosti a vědomosti, které žáci mají o sexualitě a jejich rizicích. Vliv na to může mít jak prevence, tak i informace, které žáci získají ve škole ve vyšších ročnících, na preventivních akcích, od rodičů či vrstevníků (viz hypotéza č. 4). Také s rostoucím věkem roste i přirozeně zvědavost a tím i větší

zájem zjišťovat si odpovědi na svoje otázky týkající se sexuality (viz kapitola Sexuální výchova). Statisticky nevýznamný je rozdíl v celkových výsledcích dívek a chlapců. Dívky v průměru dosahovaly 11,2 bodů a chlapci 11,1 bodů z 16 možných. Celková úspěšnost činí 70 %. V tomto případě můžeme konstatovat, že informovanost ohledně sexuality roste s každým navštěvujícím ročníkem (statisticky co ročník, to v průměru o 1,2 bodu lepší výsledek v testu) a zároveň se míra informovanosti neliší co do pohlaví. Výjimku tvořily dívky v 7. třídách, které měly v průměru o 0,9 bodu na test horší výsledek, než dívky v 6. třídách. Celkově měli respondenti 7. třídách o 0,2 bodu v průměru horší výsledky v testech, než respondenti v 6. třídách. Tyto výsledky byly dle mého názoru ovlivněny 2 dotazníky, ve kterých dívky dosáhly 3 a 4 bodů a dotazníky obecně působily jako nahodile vyplněné (viz příloha B).

Přijímáme hypotézu H1^A. Věk respondenta má vliv na správnosti označených odpovědí. Respektive, existuje závislost správnosti označených odpovědí na věku respondentů.

H2: 75 % respondentů považuje sexting za riskantní jednání.

Hodnota největší rizikivosti vychází z níže uvedené tabulky, kde jsem vytvořila procentuální zastoupení zvolených odpovědí z dotazníků (průměr odpovědí: „5“ a „4“) na otázky, ve kterých respondenti hodnotili míru rizikivosti těchto jednání. Tedy z odpovědí, kdy respondenti považovali dané jevy za *velmi nebezpečný* (5), nebo *spíše nebezpečný* (4). Výsledná procentuální hodnota činí 62,4 % a vyvrací naši hypotézu, ve které jsem předpokládala, že tento jev bude považovat za rizikový 75 % či více respondentů.

Tabulka 1 - Hodnocení rizikivosti vybraných jevů

Rizikový jev	Hodnota rizikivosti sextingu					
	5	4	3	2	1	Celkem
1. Pořizování fotek či videí s erotickým obsahem.	23	52	18	3	4	100
2. Zasílání fotek, kde jsem ve spodním prádle lidem, které znám pouze z internetu	43	20	17	18	2	100
3. Zasílání fotek, kde jsem ve spodním prádle přítelovi/ přítelkyni.	33	36	11	15	5	100
4. Chatování o sexuálních tématech s člověkem, kterého znám pouze z internetu.	51	27	12	4	6	100
5. Chatování o sexuálních tématech s člověkem, kterého znám osobně.	3	24	15	50	8	100
Celkem	153	159	73	90	25	500
≈ (%) hodnota největší rizikivosti daných jevů.	62,4	%				

Za jev, který respondenti hodnotili nejvíce jako velmi rizikový je „*chatování o sexuálních tématech s člověkem, kterého znám pouze z internetu.*“ (51x), který je celkově hodnocený jako nejrizikovější. Respondenti jej vyhodnotili jako riziko (velmi rizikový, spíše rizikový) v 78 %. V porovnání se stejnou otázkou ze své bakalářské práce¹⁹⁵ (stejná věková skupina, škola ze stejného města, počet respondentů o 4 více, rok 2015), kde byla 88% míra rizikivosti, je zde patrný 10% pokles. Je zajímavé, že zasílání intimních fotek těmto lidem respondenti považují pouze za 63% riziko. Opět v porovnání s výzkumným šetřením v roce 2015¹⁹⁶ je zde pokles ve vnímání tohoto rizikového jevu o 33 %. Zatímco zasílání intimních fotek lidem z internetu v porovnání

¹⁹⁵ MÁČELOVÁ, Karolína. *Kybergrooming z pohledu mladé generace* [online]. Hradec Králové, 2015 [cit. 2016-9-2]. Bakalářská práce. Dostupné z: <http://theses.cz/id/n75ozd/>

¹⁹⁶ Tamtéž, s. 71.

se zasíláním takovýchto fotek přítelovi/ přítelkyni vnímají o 6 % méně rizikověji. Nicméně celkové výsledky ukázaly, že sexting mezi lidmi, které znají pouze z internetu, hodnotí o 22 % rizikověji než s lidmi, které znají osobně. Za nejbezpečnější jev považují „*chatování o sexuálních tématech s člověkem, kterého znají osobně*“ a to v 58 %. V porovnání s ostatními rizikovými jevy se zdá být na první pohled pro děti poměrně bezpečný, nicméně je zde poměrně velké riziko např. následné kyberšikany, vydírání a přeposílání těchto zpráv dalším lidem apod. (viz kapitola 3.6.1 Sexting).

Hypotéza H2 nepřijímáme. Nepřijímáme, že 75 % respondentů považuje sexting za riskantní jednání.

H3: Dívky vnímají vybraná riziková sexuální jednání jako rizikovější více než chlapi.

Při ověřování hypotézy H3 jsem postupovala stejně jako u hypotézy H2. Vytvořila jsem 2 tabulky (viz příloha C), kde jsou zaznamenané zvolené odpovědi respondentů na otázku míry nebezpečnosti vybraných typů rizikového jednání. Porovnáváme zde průměrné hodnoty největší rizikovosti (průměr odpovědí: „5“ a „4“), které hodnotí jev jako *velmi nebezpečný a spíše nebezpečný*.

Výsledný průměr u chlapců má hodnotu 56,39 %, u dívek je hodnota nižší a to 55,53 %. Tento rozdíl je natolik minimální a po zaokrouhlení na celá čísla nulový, že můžeme tvrdit, že chlapi a děvčata vybraná riziková jednání vnímají stejnou měrou. Jednotlivé jevy chlapi i děvčata hodnotili stejně rizikově. Největší rozdíly byly u otázky č. 3 „*Pohlavní styk, kdy dívka/ žena užívá hormonální antikoncepci*“, kdy chlapi tento jev vnímali jako bezpečný pouze ve 45 % a dívky v 68 %. Dále pak prostituce byla ze strany dívek (90 %) vnímaná rizikověji než u chlapců (68 %) a to o 22 %. Chlapi vyhodnotili nejrizikovější jev pohlavní styk s náhodným partnerem/partnerkou a časté střídání partnerů a to v 89 %. Dívky vnímají nejrizikovější časté střídání partnerů a to v 92% míře rizikovosti. Zajímavé je, že pohlavní styk bez jakékoliv ochrany měl u obou pohlaví míru rizikovosti pouze 74 %.

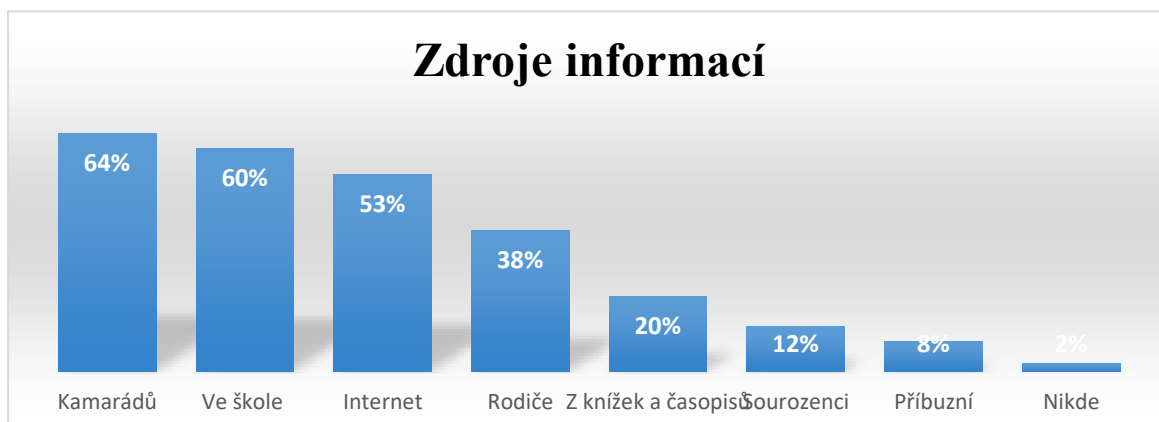
Dále je možné vyčíst, že kondom jako ochranou pomůcku vnímají respondenti za bezpečnější než antikoncepci a to v celkovém součtu o 39 %.

Hypotézu H3 nepřijímáme. Nepřijímáme, že dívky vnímají vybraná riziková sexuální jednání jako rizikovější více než chlapci.

H4: Vrstevníci jsou nejčastějším zdrojem informací o sexualitě.

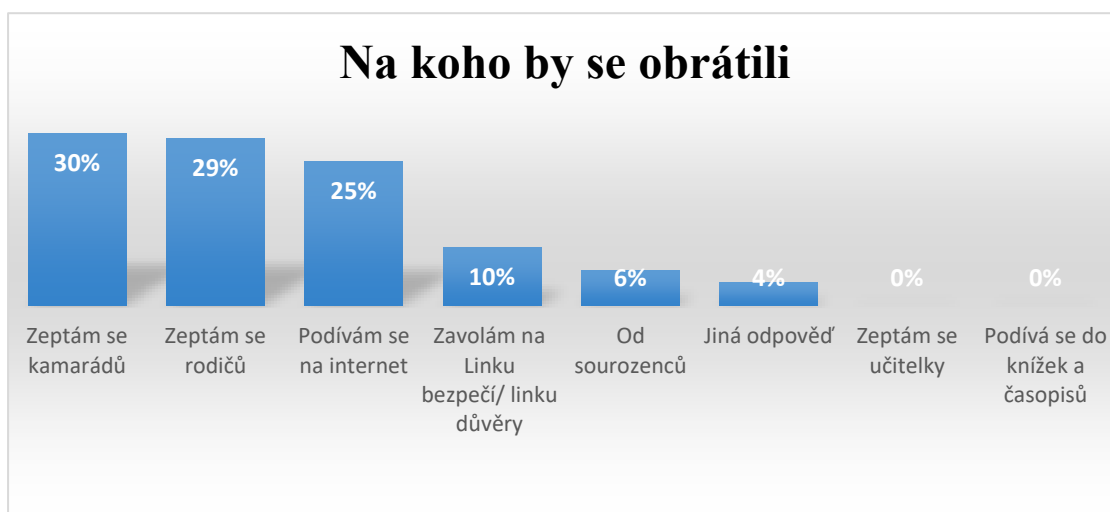
Tato hypotéza se zaměřovala na to, kde respondenti získávají informace o sexualitě. Výsledky výzkumu ukazují (viz obr. 1), že pro 64 % respondentů jsou hlavním zdrojem informací *kamarádi*. Druhým nejčastějším zdrojem je *škola* a to s 60 % a třetí nejpočetnější odpovědí byl *internet*. 38 % respondentů označilo jako svůj zdroj informací své *rodiče*. Tyto výsledky ukazují, že škola, jakožto stěžejní subjekt sexuální výchovy, má stále větší zastoupení než sexuální výchova ze strany rodičů.

Obrázek 3- Zdroje informací o sexualitě

Výsledky výzkumu potvrzují naši hypotézu, tedy že nejčastějším zdrojem informací jsou pro respondenty kamarádi. Zajímavá informace je, že na otázku č. 17 (viz obrázek 2) „Na koho by ses obrátil/a, kdyby ses potřeboval/a poradit nebo zeptat na něco ohledně sexuality?“ respondenti volili ve 30 % kamarády, ale rodiče byli hned na druhém místě pouze o 1 % za kamarády. Ve 25 % by děti volily možnost získat informace z internetu.

Obrázek 4 - Na koho by se respondenti obrátili

Zajímavý rozdíl je pak mezi pohlavími. Dívky by se obrátily nejčastěji na svoje kamarádky (40 %) a na druhém místě pak na rodiče (35 %). Kluci naopak jako první možnost nejčastěji volili internet (44 %), na druhém místě byli rodiče a Linka bezpečí/ důvěry (18 %). Na kamarády by se obrátili pouze ve 13,2 %. Z těchto výsledků je patrné, že kluci si chtějí informace vyhledávat v určité anonymitě a nedávat tak najevo svoji neznalost. Dívky jsou v tomto ohledu více sdílnější a otevřenější.

Další rozdíly byly patrné mezi 6. a 9. třídami. V 6. třídách by se 45 % dětí nejčastěji obrátilo na rodiče, 27 % by zavolalo na Linku bezpečí/ důvěry. Rodiče zde byli na prvním místě, a to i přesto, že děti v tomto věku jako nejčastější zdroj uvedly školu (73 %). V 9. třídách by se v 50 % obrátily na kamarády, nebo využily internet (33 %). Na rodiče by se obrátilo pouze 10 % dětí. Stejně tak byli i kamarádi (77 %) a internet (70 %) nejčastějším zdrojem informací pro děti v tomto věku. Zde je vidět velký rozdíl, který je daný dle mého názoru právě věkem a nástupem puberty (viz kapitola 2.2 Proces socializace v průběhu puberty).

Hypotézu H4 přijímáme jako platnou. Přijímáme, že vrstevníci jsou nejčastějším zdrojem informací o sexualitě.

5.7 Shrnutí

Empirická část diplomové práce měla odpovídat na výzkumné otázky, které se opírají o cíle zvolené pro výzkumné šetření. Chtěli jsme zjistit, *jaké mají žáci základních škol ve Žďáře nad Sázavou a okolí informace o sexualitě?* (Zvyšuje se informovanost žáků s ročníkem, který navštěvují?). To jsem zjišťovala na základě souboru otázek zaměřujících se na různé oblasti sexuality. Z důvodu nevelkého počtu respondentů, i přes pestrost zdrojů respondentů, není možné zobecňovat výsledky (bylo by to jednostranné, či arbitrární zobecnění) a vytvářet závěry platné obecně pro žáky základních škol ve Žďáře nad Sázavou a jeho blízkém okolí. Můžeme ale tvrdit, že se liší informovanost žáků navštěvujících jednotlivé třídy, což potvrzuje i hypotéza H1, tedy, že *věk respondenta má vliv na správnosti označených odpovědí. Respektive, existuje závislost správnosti označených odpovědí na věku respondentů. Z výsledků je patrný progres znalostí a především jejich správnost. Celková správnost odpovědí, ze kterých byla zjišťována a porovnávána informovanost, činí 70 % (bez ohledu na třídu). Toto číslo neshledávám jako směrodatný ukazatel informovanosti. Není možné toto číslo srovnat s jinými ukazateli, které by s jistotou určily, že 70% úspěšnost je výsledek např. dobrý/průměrný/špatný. Pro zjišťování kvality informací, kterými děti disponují, sloužil rozbor jednotlivých oblastí a položek v dotaznících. Správnost odpovědí, tedy informovanost se zvyšuje co do kvality s ročníkem (věkem), který děti navštěvují a nejsou zde patrné statisticky významné rozdíly mezi informovaností dívek a chlapců.*

Získaly jsem taktéž odpověď na otázku, *jak žáci vnímají vybraná riziková jednání?* (Jaké je jejich subjektivní hodnocení závažnosti či rizikovosti tohoto jednání?). Zde jsem se primárně soustředila na vnímání rizikového chování charakteru sextingu, které jsem měla možnost srovnat s výsledky z výzkumného šetření z roku 2015. Jak již bylo zmíněno výše, zaznamenala jsem snížení vnímání rizikovosti u sextingu v porovnání s rokem 2015, byť se jednalo o jiné respondenty. Z výsledků bylo zřejmé, že žáci vnímali prvky sextingu v porovnání s vybranými riziky v reálném prostředí (tedy s riziky spojené s pohlavním stykem) za rizikovější o 6 %. Dále je možné vidět, že žáci si uvědomují i rizika, která mohou být spojená s různými formami ochrany při pohlavním styku. Je patrné, že si uvědomují, že antikoncepce chrání ženu pouze před nechtěným otěhotněním a ne proti pohlavně přenosným chorobám,

což dokazuje i kontrolní otázka č. 5. Je taktéž zřejmé, že děti tolik nenahlíží na možná rizika, která jsou spojená s chatováním o sexuálních tématech s lidmi, které znají osobě. Konverzace se v dnešní době přesouvá na sociální sítě apod., to sebou nese větší rizika než v běžné komunikaci face to face. Určitě pozitivní je, že obě pohlaví vnímají rizikové sexuální chování stejně, tedy přisuzují stejnou váhu možnému riziku.

Poslední výzkumnou otázkou bylo, *jaký je pro žáky hlavní zdroj informací o sexualitě a jejich rizicích?* Zde se potvrdila hypotéza H4, že vrstevníci jsou nejčastějším zdrojem informací o sexualitě. Dále jsem zjistila, že by se i na své kamarády nejčastěji obrátili, kdyby potřebovali vědět informace ohledně sexuality. Zajímavé bylo, že v dotaznících se 8x objevil dotazník, kde byl rodič uvedený jako zdroj informací (respondent mohl zaškrtnout 1 až 3 zdroje), ale respondent zároveň označil, že se s nimi o tom rodiče doma nemluví. To na mě působí tak, že rodiče v tomto případě pouze předávají informace – jedná se pouze o monolog. A děti to tak i vnímají. Dalo by se i spekulovat o tom, že to může být i jeden z důvodů, proč se obrací na své kamarády, protože ví, že doma není prostor pro diskuzi na toto téma. Nebo se jedná jen o nepozornost při vyplňování. Jedná se pouze o moji interpretaci, nicméně mě překvapilo, že se to objevilo u 8 respondentů napříč ročníky.

Závěr

V této diplomové práci jsem se zabývala informovaností dětí staršího školního věku o rizikovém sexuálním chování. Myslím si, že rizikové sexuální chování, jeho projevy a následky jsou témata, která jsou stále v ústraní v porovnání s prevencí týkající se dalších rizikových jevů, jako např. šikany, drog apod. Nicméně je zde vidět snaha ze strany škol začleňovat problematiku rizikového sexuálního chování do svých školních vzdělávacích programů. Dle mého názoru je zvolené téma aktuální a svým obsahem spadá i pod oblast zájmu sociální pedagogiky už jen proto, že obsahuje prvky prevence ve formě sexuální výchovy a taktéž se zaměřuje na rizikové formy chování.

Základ práce tvoří teoretická část, která je složena ze 4 kapitol. První kapitolou je *sexualita*. Zde jsem se snažila vystihnout podstatu sexuality a jejích atributů, jakými jsou sexuální identita a sexuální chování s důrazem na jeho regulaci. Kapitulu vnímám jako důležitou, protože pojem, které ve své šíři popisuje je pojmem, od kterého se odvíjí námi zvolená problematika. Další kapitolou je *charakteristika staršího školního věku*, která se zabývá celou řadou aspektů, které se podílí na chování, jednání a prožívání jedince v tomto věku, s důrazem na sexualitu a její vnímání. Kapitulu vnímám jako důležitou s ohledem na vybranou cílovou skupinu pro výzkumné šetření. Je nutné brát výsledky a rozbor výzkumného šetření v kontextu právě s vývojovým obdobím cílové skupiny. Kapitola třetí popisuje *rizikové sexuální chování*, jeho jednotlivé formy, následky a právní rámec tohoto chování. Kapitola je teoretickým podkladem pro výzkumné šetření, které se zaměřuje mj. na dané rizikové formy jednání. Závěrečná kapitola směřuje do prevence. Zabývá se *sexuální výchovou* ze strany rodiny, školy, médií i na vliv vrstevnické skupiny. Je reakcí na předchozí kapitolu a má za cíl poukázat na svoji důležitost.

Při psaní teoretické části pro mě byly stěženi poznatky českých autorů Brzka, Weisse, Spilkové, Uzla, Täubnera, Evjákové, Vaníčkové a opírala jsem se i o výzkumy od Kopecké a kol., a Weisse a kol. Neexistuje ucelená publikace zaměřená na rizikové sexuální chování u dětí a dospívajících. Setkáme se pouze s literaturou zabývající se dílčími formami rizikového chování, jako např. dětskou prostitucí, komerčním sexuálním zneužíváním, cybersexem apod. Výzkumy, které jsou částečně zaměřené na danou problematiku, nalezneme v publikaci *Rizikové formy chování českých*

a slovenských dětí v prostředí internetu – od Kopeckého¹⁹⁷ z roku 2015. Starší výzkumy popisují sexuální chování v ČR (v letech 1993, 1998, 2003) od Weisse a Zvěřiny¹⁹⁸.

Empirická část se zabývá třemi výzkumnými otázkami, na základě kterých byly vytvořené hypotézy. Výzkumné šetření aplikované metodou dotazníků, bylo provedeno u cílové skupiny žáků navštěvující 2. stupeň základních škol. Otázky v dotazníku byly rozděleny na 3 bloky, které tematicky odpovídaly výzkumným otázkám. První se zaměřoval na informovanost z různých oblastí sexuality. Zde jsem zjišťovala vědomosti, které děti mají. Šíře a kvalita informací je důležitým prvkem, který se promítá do toho, jak žáci vnímají sexualitu a její rizika. Tento fakt, se odráží následně i v jejich chování a jednání. Bylo zjištěno, že míra informovanosti je závislá na ročníku, který děti navštěvují, tedy na jejich věku. Není zde patrný statisticky významný rozdíl v informovanosti dívek a chlapců. Jsou to výsledky, které jsou očekávané a jsou v souladu s teoretickou částí práce. Druhý blok otázek zjišťoval uvědomění si míry nebezpečnosti u vybraných forem rizikového jednání s akcentem na sexting. Vnímám ho jako jev, který může být v důsledku velmi nebezpečný. Výsledky ukázaly, že vnímání nebezpečnosti tohoto jednání je u dětí pod hranicí 75 % míry nebezpečnosti. To je dle mého názoru málo a vnímám zde určité podcenění nebezpečí, které z takového jednání může pramenit. Třetí blok věnovaný sexuální výchově opět potvrdil výsledky jiných výzkumů, že hlavním zdrojem informací o sexualitě jsou pro děti jejich vrstevníci. Taktéž potvrzují, že se žáci setkávají častěji se sexuální výchovou ve škole než doma. I z těchto důvodů si myslím, že je správné a žádoucí, aby byla sexuální výchova součástí výchovně vzdělávacího procesu. Škola je pak určitou záchrannou sítí v případě, že rodina se na sexuální výchově svých dětí nepodílí. To zajistí alespoň základní informační kapitál pro každé dítě, které by tím mělo získat základní povědomí o sexualitě a jejich rizicích.

¹⁹⁷ KOPECKÝ, Kamil. *Rizikové formy chování českých a slovenských dětí v prostředí internetu*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. ISBN 978-80-244-4861-9.

¹⁹⁸ WEISS, P. & ZVĚŘINA, V. (2009). *Sexuální chování v ČR: Srovnání výzkumů z let 1993, 1998, 2003 a 2008*. [elektronická prezentace], [cit. 2016-01-18], dostupné z: <http://mep.zverina.cz/files/103-sexualni-chovani-v-cr-srovnani-vy-zkumu-z-let-1993-1998-2003-a-2008.pdf>

Během psaní této práce jsem narazila na limity v souvislosti s výzkumným šetřením. Prvním z nich bylo samotné téma, které je intimní, a proto bylo obtížné sehnat např. školu, která by byla ochotná takové výzkumné šetření zrealizovat. S tím souvisí i to, že jsem musela odmítnout školu, která byt' souhlasila s výzkumem, ale byly zde integrované třídy. Bylo mně řečeno, že bych otázky v dotazníku musela předčítat, a to jsem na základě tématu i možnosti zkrácení výsledků vyhodnotila jako nevhodné. Zpětně vnímám jako limit i obsáhlost tématu, které jsem zvolila, což se promítlo především ve výzkumné části. Pro zjištění odpovědí na výzkumné otázky byla jistě žádoucí větší baterie otázek (ve všech blocích), nicméně bych tím respondenty příliš zahltila, takže jsem musela počet otázek snížit. Pro lepší a kvalitnější analýzu by bylo lepší širší spektrum doplňujících otázek.

Dle mého názoru je v tomto ohledu nutné myslet i na to, že informovanost a vnímání rizikovosti určitého jednání je jedna věc, ale jak se člověk v dané situaci zachová a jak dokáže propojit kognitivní a behaviorální rovinu, je věc druhá. Což je záležitost, kterou dopředu nevíme a výzkumným šetřením ji nezjistíme. Nicméně si myslím, že by mohlo být zajímavé obohatit dotazníkové šetření i o otázky modelových situací, které by respondenty nutily nad danou situací přemýšlet a propojovat informace, které znají s pocity, které v nich situace vyvolává. Tedy otázky typu: „*Jak by ses zachoval, kdyby...*“, „*Co si myslíš, že by se mohlo stát, kdyby...*“ apod. Myslím si, že výzkum by se mohl dát ubírat tímto směrem.

Cíl diplomové práce byl dle mého názoru splněn. Nicméně jsem dospěla k názoru, že není možné zcela jednoznačně a konkrétně odpovědět na to, jaká je informovanost dětí ohledně sexuality. Nebylo by správné ji vymezit číslem, ani ji hodnotit na škále (dobrá, průměrná, špatná). Je nutné k této otázce přistupovat z různých úhlů pohledu a zabývat se jednotlivými částmi, které tvoří odpověď na tuto otázku, také brát v potaz jiné proměnné, jako je např. věk.

Přínos práce jsem prvotně viděla hlavně v možnosti zpětné vazby pro školu, kde výzkum probíhal. Ta o to ale neměla zájem. Určitý přínos měla pro rodiče, které jsem oslovila, aby dali dotazník svým dětem. Někteří z nich to využili i k následné diskuzi se svými dětmi na toto téma.

Seznam použité literatury

Tištěné zdroje

BRZEK, Antonín. *Průvodce sexualitou člověka*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1993. Pomocné knihy pro žáky. ISBN 80-04-25814-X.

GARCIA, Chloe Krystyna. Sexual health education in Quebec schools: A critique and call for change. *Canadian Journal of Human Sexuality* [online]. 2015, 24(3), 197-204 [cit. 2017-01-06]. DOI: 10.3138/cjhs.243-C01. ISSN 11884517.

ČÍŽKOVÁ, Jitka. *Přehled vývojové psychologie*. Olomouc: Univerzita Palackého, 1999. 175 s. ISBN 80-7067-953-0.

Děti a jejich problémy: sborník studií. Praha: Sdružení Linka bezpečí, 2005. ISBN 80-239-4482-7.

DIVÍNOVÁ, Radana. *Cybersex: forma internetové komunikace*. Praha: Triton, 2005. ISBN 80-7254-636-8.

DYTRYCH, Zdeněk, MATĚJČEK, Zdeněk a SCHÜLLER, Vratislav. *Nechtěné děti: závěrečná zpráva dílčího úkolu státního plánu badatelského výzkumu č. VII-3-7/2.2 "Vliv chování matek na biosociální vývoj dětí narozených z nechtěného těhotenství"*. Praha: Výzkumný ústav psychiatrický, 1975. Zprávy, č. 34.

GEBHARDT, Gusti. *Od pěti do pětadvaceti: (pohlavní výchova v rozhovorech)*. Třebíč: FiBox, 1993.

GIDDENS, Anthony. *Proměna intimity: sexualita, láska a erotika v moderních společnostech*. Praha. 2012. ISBN 978-802-6201-755.

HARTL, Petr, HARTLOVÁ, Helena: *Psychologický slovník*, Portál, Praha, 2000, ISBN 80-7178-303-X.

HAUSSER, M.AGRAFIOTIS, 1997. In: *Sexuální chování adolescentů a riziko HIV*. *Sociologický časopis*, Praha: Sociologický ústav AV ČR, 1999, roč. 35, č. 2, s. 161-179. ISSN 0038-0288

- JANDOUREK, Jan. *Průvodce sociologií*. Praha: Grada, 2008. Sociologie (Grada). ISBN 978-80-247-2397-6.
- JANDOUREK, Jan. *Sociologie zločinu: proč lidé vraždí a jezdí načerno*. Praha. 2011. ISBN 978-802-6200-260.
- JANIŠ, K. *Příspěvek k obecným principům sexuální výchovy*. In 5. celostátní kongres k sexuální výchově v České republice. Praha: SPRSV, 1997,
- JANOŠOVÁ, Pavlína. *Homosexualita v názorech současné společnosti*. V Praze: Karolinum, 2000. ISBN 8071849545.
- JESSOR, Richard, DONOVAN, John a FRANCES MARIE COSTA. *Beyond adolescence: problem behavior and young adult development*. Cambridge [u.a.]: Cambridge Univ. Press, 1994. ISBN 9780521467582.
- KLOEP, M, GÜNEY, N a COK, F. *Motives for risk-taking in adolescence: A cross-cultural study*. Journal of Adolescence. 2009, 1(32).
- KOPECKÝ, Kamil. *Rizikové formy chování českých a slovenských dětí v prostředí internetu*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. ISBN 978-80-244-4861-9.
- LANGMEIER, Josef, KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1284-9.
- LANGMEIER, Josef. *Vývojová psychologie pro dětské lékaře*. 2., dopl. vyd. Praha: Avicenum, 1991. ISBN 80-201-0098-9.
- LOVASOVÁ In: *Děti a jejich problémy: sborník studií*. Praha: Sdružení Linka bezpečí, 2005. ISBN 80-239-4482-7.
- LUKŠÍK, Ivan, SUPEKOVÁ, Marianna. *Sexualita a rodovost' v sociálních a výchovných súvislostiach*. Bratislava: Humanitas, 2003. ISBN 80-89124-01-1.
- MÁČELOVÁ, Karolína. *Kybergrooming z pohledu mladé generace* [online]. Hradec Králové, 2015 [cit. 2016-9-2]. Bakalářská práce. Univerzita Hradec Králové, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce Mgr. Iva Junová, Ph.D.

- MACHOVÁ, Jitka, MARÁDOVÁ, Eva, et al. *Výchova ke zdravému životnímu stylu: (základy sexuální výchovy)*. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 1998. 98 s. ISBN 80-86039-63-3.
- MATĚJČEK, Zdeněk, DYTRYCH, Zdeněk. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. Praha: Grada, 2002. Pro rodiče. ISBN 80-247-0332-7.
- MATĚJČEK, Zdeněk. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. Vyd. 4. Praha: Portál, 2007, 143 s. ISBN 978-807-3673-253.
- MILFAIT, René. *Komerční sexualizované násilí na dětech*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-320-8.
- MIOVSKÝ, M., SKÁCELOVÁ, et. al. (Eds.) (2010). *Primární prevence rizikového chování ve školství*. Praha: Sdružení SCAN, Univerzita Karlova v Praze & Toggas.
- MIOVSKÝ, Michal a kol. *Výkladový slovník základních pojmů školské prevence rizikového chování*. Vyd. 1. Praha: Klinika adiktologie, 1. lékařská fakulta Univerzity Karlovy v Praze a Všeobecná fakultní nemocnice v Praze ve vydavatelství Togga, 2012. ISBN 978-80-87258-89-7.
- MOORE, Susan a ROSENTHAL, Doreen. *Sexuality in adolescence*. London: Routledge, 1995. Adolescence and society series. ISBN 0-415-07528-9.
- NIELSEN SOBOTKOVÁ, Veronika. *Rizikové a antisociální chování v adolescenci*. GradaPublishing, a.s., 2014. ISBN 978-80-247-4042-3.
- PAVLAS, Ivan, VAŠUTOVÁ, Maria. *Vývojová psychologie I: pro studenty učitelství a vychovatelství*. Ostrava: Ostravská univerzita, 1999. ISBN 80-7042-153-3.
- PETROVIĆ, J. ŽIVKOVIĆ, D. *Co mám vědět o sexu: po pravdě & bez ostychu*. 2. vyd. Přeložil Pavel TROJAN. Praha: Fragment, 2014. Po pravdě & bez ostychu. ISBN 978-80-253-2166-9
- PONDĚLÍČKOVÁ-MAŠLOVÁ, Jaroslava. *Nezralá sexualita: o sexuální výchově a sexuálních projevech dětí a mládeže*. Praha: Avicenum, 1990.
- PONDĚLÍČKOVÁ-MAŠLOVÁ, Jaroslava. *O sexuální výchově bez rozpaků*. 2. vyd. Praha: Avicenum, 1976. Rodinný kruh.

- PROCHÁZKOVÁ, Marie. *Uvedení do etopedie*. In PIPEKOVÁ, Jarmila, et al. Kapitoly ze speciální pedagogiky. Brno: Paido, 1998.
- RABOCH, Jan. *Očima sexuologa*. 2. vyd. Praha: Avicenum, 1988.
- RABOCH, Jiří; PAVLOVSKÝ, Pavel. *Psychiatrie – minimum pro praxi*. 3. vyd. Praha: Triton, 2003. ISBN 80-7254-423-3.
- RABUŠIC, L. KEPÁKOVÁ, K. *Sexuální chování adolescentů a riziko HIV. Sociologický časopis*, Praha: Sociologický ústav AV ČR, 1999, roč. 35, č. 2, s. 161-179. ISSN 0038-0288
- SIELERT, Uwe. *Sexuální výchova: kniha netradičních metod výuky*. 1. vyd. Praha: Trizonia, 1994. ISBN 80-85573-36-9.
- SCHETKY, D. Child Pornography and Prostitution in the developing world . World Watch. Washington, 1994.
- SKASKOVÁ, P. *Mateřství nezletilých matek*. In IV. mezinárodní konference doktorandů odborů Psychologie a Sociální práce [online]. Nitra: FSVaZ UKF, 2009. s. 189-197. [cit. 2016-08-08].
- SMOLÍKOVÁ, K. HAJNOVÁ, R. *Než se dítě zeptá-: program sexuální výchovy dětí předškolního věku*. 1. vyd. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-132-0.
- SOBOTKOVÁ, Veronika. *Rizikové a antisociální chování v adolescenci*. Praha: Grada, 2014. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4042-3.
- ŠILEROVÁ, Lenka. *Sexuální výchova: jak a proč mluvit s dětmi o sexualitě: rodinná pravidla a hodnoty; situace, které mohou rodiče uvést do rozpaků; vývoj zájmu o sexualitu; užitečné kontakty a informace*. 1. vyd. Praha: Grada, 2003. Pro rodiče. ISBN 80-247-0291-6.
- TÄUBNER, V. JANIŠ, K. *Na pomoc studentům a učitelům v sexuální výchově*. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 1998. ISBN 80-7041-194-5.
- TÄUBNER, V. *Sexuální výchova a její problémy*. In STŘELEČEK, S. kapitoly z teorie a metodiky výchovy I. Brno: Paido, 1998.
- TÄUBNER, V. *Metodika sexuální výchovy pro učitele, vychovatele, rodiče a studenty učitelství*. 2. vyd., ve Fortuně I. Praha: Fortuna, 1997. ISBN 80-7168-403-1.

- UZEL, Radim. *Sex – odhalené tabu*. Praha, 1992.
- UZEL, Radim. *Sexuální výchova*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006. ISBN 80-86991-69-5.
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0.
- VANÍČKOVÁ, Eva, KLOUBEK, Martin. *Komerční sexuální zneužívání dětí: manuál pro lékaře*. Praha: Česká společnost na ochranu dětí, 2006. ISBN 80-239-6471-2.4
- VANÍČKOVÁ, Eva. *Dětská prostituce*. 2., dopl. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, c2007. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-2218-4.
- VANÍČKOVÁ, Eva. *Komerční sexuální zneužívání dětí*. Praha: Česká společnost na ochranu dětí, 2004. Růžová linka. ISBN 80-239-3443-0.
- VANÍČKOVÁ, Eva. *Sexuální násilí na dětech: výskyt, podoby, diagnostika, terapie, prevence*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-286-6.
- VRUBLOVÁ, Yveta. *Výchova k reprodukčnímu zdraví: studijní opora*. Vyd. 1. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2013. ISBN 978-80-7464-243-2.
- VÝROST, Jozef, SLAMĚNÍK, Ivan (eds.). *Aplikovaná sociální psychologie*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-269-6.
- WEISS, P, Z KUČERA a M SVĚŘÁKOVÁ. *Sexuální chování českých adolescentů a jeho rizikovost z hlediska infekce HIV/AIDS*. Československá psychologie. 1995, 39(5), 425-432.
- WEISS, Petr, ZVĚŘINA, Jaroslav. *Sexuální chování v ČR – situace a trendy*. Praha: Portál, 2001. ISBN 807178558X.
- WEISS, Petr. *Sexuologie*. Praha: Grada Publishing, 2010. ISBN 978-80-247-2492-8.
- WEISS, Petr. *Sexuální deviace: klasifikace, diagnostika, léčba*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-634-9.
- WYCKOFF et. al. in *Děti a jejich sexualita: rádce pro rodiče a pedagogy*. 1. vyd. V Brně: CPress, 2014. ISBN 978-80-264-0290-9.

Zdravotnická statistika. Praha: Ústav zdravotnických informací a statistiky České republiky, 1965-. ISSN 1210-8634.

ZESSEN, I. 1997: IN: RABUŠIC, Ladislav, KEPÁKOVÁ, Kateřina. *Sexuální chování adolescentů a riziko HIV. Sociologický časopis*, Praha: Sociologický ústav AV ČR, 1999, roč. 35, č. 2, s. 161-179. ISSN 0038-0288.

ZIKMUNDOVÁ, m., WEISS, P. *Soukromí sexuální život prostitutek. Česká a slovenská psychiatrie*. 2004, r. 100, č. 2.

ZVĚŘINA, Jaroslav. *Lékařská sexuologie*. Praha: Karolinum, 2012. ISBN 978-80-246-2049-7.

Elektronické zdroje:

ABZ.cz: *Slovník cizích slov* [on-line]. Radek Kučera &

Daughter, 2005. [cit. 16. 8. 2016]. Dostupné z: <http://www.slovník-cizich-slov.cz/promiskuitni.html>

Člověk a zdraví. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. Praha, 2016 [cit. 2016-10-12]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/clovek-a-zdravi-vychova-ke-zdravi-telesna-vychova>

Dítě – oběť nebo pachatel sextingu? In: *Linka Bezpečí* [online]. Praha, 2015 [cit. 2016-09-04]. Dostupné z: <http://spolek.linkabezpeci.cz/getattachment/e5d3b101-841e-469a-87ce-c4f398531535/TZ-Dite-obet-nebo-pachatel-sextingu.pdf.aspx>

Doporučení MŠMT k realizaci sexuální výchovy v základních školách. In: Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2010. Dostupné také z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/doporuceni-msmt-k-realizaci-sexualni-vychovy-v-zakladnich>

Etiologie člověka: Univerzita Karlova. In: Natur.cuni. [online]. Praha, 2016 [cit. 2016-06-12]. Dostupné z: <http://web.natur.cuni.cz/etologiecloveka/index.php/cz/n%C3%A1%C5%A1-v%C3%BDzkum>

EVJÁKOVÁ, Radka. *Sexualita v dospívání*. In: ZKOLA [online]. Otrokovice, 2015 [cit. 2016-07-10]. Dostupné z:

<http://www.zkola.cz/rodice/vychovadeti/adolescence/Stranky/Sexualita-v-dosp%C3%ADv%C3%A1n%C3%AD.aspx>

HOWLETT, Caitlin. Sex Education, Sexual Labor, and Education: The Need for Alternative Sexual Pedagogies. *Philosophical Studies in Education* [online]. 2016, 47, 35-45 [cit. 2017-02-06]. ISSN 01607561. Dostupné z:

<http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=eric&an=EJ1113072&scope=site>

CHRENKOVÁ, Monika. Socioterapeutické listy - socioterapie.cz [online]. 2010 [cit. 2016-08-16]. Gravidita a mateřství nezletilých dívek v České republice. Dostupné z WWW: <http://www.socioterapie.cz/index.php?a=14>

International Planned Parenthood Federation European Network [online]. Belgium, 2012 [cit. 2016-10-12]. Dostupné z: <http://www.ippfen.org/>

IPPF: International Planed Parenthood Federation [online]. Brussels, Belgium, 2012 [cit. 2016-10-20]. Dostupné z: <http://www.ippfen.org/>

JONÁŠOVÁ, Iveta. *Rizikové chování ve školním prostředí: Rizikové sexuální chování*. [online]. Praha: MSMT, 2015, [cit. 2016-09-04]. Dostupné z: http://www.pppuk.cz/soubory/ppp_litomerice/priloha_18_rizikove_sexualni_chovani.pdf

Každý 4. prázdninový hovor se týká sexu. Linka Bezpečí [online]. Praha [cit. 2016-10-22]. Dostupné z: <http://spolek.linkabezpeci.cz/aktuality/kazdy-4-prazdninovy-hovor-se-tyka-sexu/>

KOVÁŘ, In: *Nechráněný sex je mezi mladými lidmi na vzestupu* [online]. In: Praha, 2016 [cit. 2016-10-12]. Dostupné z:

http://www.rozhlas.cz/zpravy/politika/_zprava/nechraneny-sex-je-mezi-mladymi-lidmi-na-vzestupu--788660

KUNCOVÁ, Monika. *První sex: Chlapci získají sebevědomí, dívky znejistí*. Žena [online]. 2010 [cit. 2016-09-04]. Dostupné z:

<https://www.zena.cz/rodina/prvni-sex-chlapci-ziskaji-sebevedomi-divky-znejisti/r~i:article:747921/?redirected=1472997531>

Kybergrooming a kyberstalking: *Metodický materiál pro pedagogické pracovníky* [online]. Národní centrum bezpečnějšího internetu, 2012 [cit. 2016-09-1]. Dostupné z: <http://www.ncbi.cz/op-vk/projekt-skola-bezpecne-online.html>

Linka Bezpečí [online]. Praha [cit. 2016-10-20]. Dostupné z: <http://www.linkabezpeci.cz/>

Literatura. *Společnost pro plánování rodiny a sexuální výchovu* [online]. Praha, 2013 [cit. 2016-10-12]. Dostupné z: <http://www.planovanirodiny.cz/clanky/literatura>

Nechráněný sex je mezi mladými lidmi na vzestupu [online]. 2010 [cit. 2016-09-04]. Dostupné z: <http://www.rozhlas.cz/zpravy/politika/zprava/nechraneny-sex-je-mezi-mladymi-lidmi-na-vzestupu--788660>

PÁRALOVÁ, Lenka. Pohlavní choroby III. díl. *Dermatologie pro praxi* [online]. 2008, 2(4), 3 [cit. 2016-09-05]. Dostupné z: <http://www.dermatologiepropraxi.cz/pdfs/der/2008/04/04.pdf>

PETR, Jaroslav. Nová sexuální orientace: nezájem. *21. století* [online]. 2004 [cit. 2016-09-04]. Dostupné z: <http://21století.cz/view.php?cisloclanku=2004121717>

Program a projekty. Společnost pro plánování rodiny a sexuální výchovu [online]. Praha, 2013 [cit. 2016-10-12]. Dostupné z: <http://www.planovanirodiny.cz/search.php?rsvelikost=nv&rstext=all-phpRS-all&rstema=22&stromhlmenu=0&urpod=0>

Psychofyziologie lidské sexuality. WikiSkripta [online]. 2008- [cit. 2016-07-10]. ISSN 18046517. Dostupné z: http://www.wikiskripta.eu/index.php/Psychofyziologie_lidsk%C3%A9_sexuality

Rádio Junior: Atrium: Linka důvěry. In: *Český rozhlas* [online]. Praha, 2016 [cit. 2016-10-20]. Dostupné z: <http://prehravac.rozhlas.cz/audio/3518519>

Rizikové sexuální chování. In: *Sociální práce* [online]. 2008 [cit. 2016-09-05]. Dostupné z: <http://socialni-prace.webnode.cz/rizikove-sexualni-chovani/>

Sama Doma: Jak mluvit s dětmi o sexu? In: *Česká televize* [online]. Praha, 2016 [cit. 2016-10-20]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1148499747-sama-doma/216562220600081/video/475472>

SEJBALOVÁ a REGULI. Naše zkušenosti s atypickými sexuálními projevy mladistvých. *SOLEN: Psychiatrie pro praxi* [online]. (3), 3 [cit. 2016-09-04]. Dostupné z: <http://www.solen.sk/pdf/57685ef70ea883c44c611402ce79c34b.pdf>

SKASKOVÁ, P. Mateřství nezletilých matek. In *IV. mezinárodní konference doktorandov odborov Psychológia a Sociálna práca* [online]. Nitra: FSVaZ UKF,2009, s. 189-197. [cit. 2016-08-08]. Dostupné z WWW: http://www.kpsv.fsvaz.ukf.sk/PhD_konf_zbornik_2009/SUBORY/PDF/22_Skaskova.pdf

SPIPKOVÁ, Jana. Sexuologické problémy u dětí. *Solen* [online]. 2016, 2013(13), 3 [cit.2016-10-10] Dostupné z: <http://www.solen.sk/pdf/c0dcbc6531eeafb7b9a4c150719e8bf.pdf>

STOLÍNOVÁ, J. Právní aspekty antikoncepce, sterilizace a interrupce. *Moderní babičtví* [online]. 2004 (4), 7 [cit. 2016-09-05]. Dostupné z: <https://www.levret.cz/publikace/casopisy/mb/2004-4/?pdf=137>

TÄUBNER, V. Sexuální výchova jako předmět sexuální pedagogiky. In: *Společnost pro plánování rodiny a sexuální výchovu* [online]. 2013 [cit. 2016-10-12]. Dostupné z: <http://www.planovanirodiny.cz/clanky/sexualni-pedagogika>

Umělá přerušení těhotenství podle rodinného stavu. In: *Český statistický úřad* [online]. 2014 [cit. 2016-09-05]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20555203/13006715re04.pdf/8060ac13-6b4e-4782-b8a6-3e8ffbd03a16?version=1.0>

Velký lékařský slovník [online]. Maxdorf, 2016 [cit. 2016-07-10]. Dostupné z: <http://lekarske.slovniky.cz>

Výbor pro obranu rodičovských práv. VORP [online]. [cit. 2016-10-12]. Dostupné z: <http://www.vorp.cz/cs/co-delame>

VYKYDALOVÁ, H. *Sexuální identita osob s mentálním postižením* [online], [cit. 2016-08-01]. In Sborník z kongresu Pardubice 2006. Dostupný z WWW <<http://www.planovanirodiny.cz/view.php?cisloclanku=2006102203>

WEISS, P. & ZVĚŘINA, V. (2009). *Sexuální chování v ČR: Srovnání výzkumů z let 1993, 1998, 2003 a 2008*. [elektronická prezentace], [cit. 2016-01-18], dostupné z: <http://mep.zverina.cz/files/103-sexualni-chovani-v-cr-srovnani-vy-zkumu-z-let-1993-1998-2003-a-2008.pdf>

Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2016-09-04]. Dostupné z: <https://en.wiktionary.org/>

Zákon č. 20/1966 Sb.: Zákon o péči o zdraví lidu. In: Praha: *Sbírka zákonů České republiky*, 1966. Dostupné také z: http://www.pravnipredpisy.cz/predpisy/ZAKONY/1966/020966/Sb_020966_-----_.php

Zákon č. 66/1986 Sb.: Zákon České národní rady o umělém přerušení těhotenství. In: *Sbírka zákonů České Republiky*, 1986. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1986-66#f2809425>

Živě narození podle věku matky. In: *Český statistický úřad* [online]. 2010 [cit. 2016-09-05]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20555187/401911rd04.pdf/c228710d-ffb1-4752-8a04-781c09476bfa?version=1.0>

Seznam příloh

Příloha A – dotazník

Příloha B – chí-kvadrát

Příloha C – vnímání rizikovosti vybraných jevů u mužů a žen

Příloha D – doporučené zdroje (literatura, webové stránky, televizní pořady...)

Příloha A – dotazník

Téma: Informovanost žáků základních škol o rizikovém sexuálním chování.

Hezký den, jsem studentkou Univerzity Hradec Králové a v rámci diplomové práce dělám výzkum, týkající se toho, jak jsou žáci základních škol informováni o rizikovém sexuálním chování. Prosím o vyplnění **anonymního** dotazníku (nemusíš mít obavu, nikdo se nedozví, jak si odpovídal/a).

Tento dotazník nepodepisuj! Pouze vyplň následující údaje.

Pohlaví:

- a) žena
- b) muž

Do jaké chodíš třídy:

- a) 6. třída
- b) 7. třída
- c) 8. třída
- d) 9. třída

U otázek 1-13 vyber (zakroužkuj) **JEDNU** správnou odpověď:

1. Heterosexuální orientace je pohlavní náklonnost osob:

- a) stejného pohlaví
- b) obojího pohlaví
- c) opačného pohlaví

2. Homosexuální orientace je pohlavní náklonnost osob:

- a) stejného pohlaví
- b) obojího pohlaví
- c) opačného pohlaví

3. Bisexuální orientace je pohlavní náklonnost osob:
- a) stejného pohlaví
 - b) obojího pohlaví
 - c) opačného pohlaví
4. Je homosexualita považovaná za nemoc?
- a) Ano, homosexualita je nemoc.
 - b) Ne, homosexualita není nemoc.
 - c) Nevím.
5. Domníváš se, že užívání hormonální antikoncepce (léky) chrání ženu před pohlavně nakažlivými nemocemi?
- a) Ano, chrání.
 - b) Ne, nechrání.
 - c) Nevím.
6. Může žena v období menstruace po pohlavním styku otěhotnět?
- a) Ano, žena může i v průběhu menstruace při nechráněném pohlavním styku otěhotnět.
 - b) Ne, žena nemůže nikdy otěhotnět, když má menstruaci.
 - c) Nevím.
7. Mezi pohlavně přenosné nemoci řadíme:
- a) Syfilis, žloutenka.
 - b) AIDS, angína.
 - c) AIDS, syfilis.

8. Domníváš se, že pohlavně přenosné choroby se přenáší **pouze** mezi homosexuály?
- a) Ano, pohlavně přenosné choroby přenáší pouze homosexuálové.
 - b) Ne, pohlavně přenosnou chorobou může být nakažen kdokoliv.
 - c) Nevím, jak to je.
9. Jakým způsobem dochází k přenosu HIV (AIDS)?
- a) Dotykem, společným užíváním WC.
 - b) Injekční stříkačkou, spermatem.
 - c) Injekční stříkačkou, podáním ruky.
10. Kdo může sledovat pornografické (erotické) stránky?
- a) Pornografické stránky na internetu mohou sledovat pouze osoby starší 18 let.
 - b) Na pornografické stránky a videa se může dívat kdokoliv bez ohledu na věk.
11. Je v ČR pohlavní styk s osobou mladší 15 let trestný čin?
- a) Ano, je to trestný čin.
 - b) Ne, není.
 - c) Nevím, jak to je.
12. Představ si následující situaci: Sandře je 15 let. Již rok chodí s Honzou, kterému je 14 let. Sandra s Honzou měli pohlavní styk, dopustili se trestného činu?
- a) Ano, oba dva.
 - b) Jen Honza.
 - c) Jen Sandra.

d) Nikdo z nich.

e) Nevím.

13. Je podle Tebe trestný čin, když dítě vytvoří (natočí) video nebo vytvoří fotografie se sexuálním obsahem?

a) Ano, je to trestný čin.

b) Ne, můžu si natáčet a fotit co chci.

c) Nevím, jak to je.

14. Vypiš, jaké znáš ochranné prostředky před nechtěným otěhotněním:

.....

15. Ohodnoť jednotlivé situace, podle toho, jak si myslíš, že by mohly být nebezpečné.

Vybrané políčko zaškrtni křížkem (X).

	Velmi nebezpečné	Spíše nebezpečné	Nevím	Spíše bezpečné	Velmi bezpečné
Pohlavní styk bez použití jakékoliv ochrany.					
Pohlavní styk při použití kondomu.					
Pohlavní styk, kdy dívka/ žena užívá hormonální antikoncepci.					
Pohlavní styk homosexuálů (gayů) bez použití kondomu.					
Pohlavní styk s náhodným partnerem.					
Časté střídání sexuálních partnerů.					

	Velmi nebezpečné	Spíše nebezpečné	Nevím	Spíše bezpečné	Velmi bezpečné
Pořizování fotek či videí s erotickým obsahem.					
Zasílání fotek, kde jsem nahý/ osobě, kterou znám pouze z internetu.					
Zasílání fotek, kde jsem nahý/ polonahý přítelovi/ přítelkyni.					
Chatování o sexuálních tématech s člověkem, kterého znám pouze z internetu.					
Chatování o sexuálních tématech s člověkem, kterého znám osobně.					
Prostituce.					

16. Kde získáváš informace o sexualitě a sexuálních tématech?

Zde můžeš zakroužkovat 1 až 3 možnosti:

- a) Doma od rodičů.
- b) Od sourozenců.
- c) Od jiných rodinných příslušníků (strejda, teta, babička, děda...).
- d) Od kamarádů.
- e) Ve škole.
- f) Z internetu.
- g) Z knížek a časopisů.
- h) Nikde.

17. Na koho by ses obrátil/a, kdyby ses potřeboval/a poradit nebo zeptat na něco ohledně sexuality?

Zde zakroužkuj pouze 1 možnost.

- a) Zeptám se rodičů, nebo někoho jiného z rodiny.
- b) Zeptám se sourozence.
- c) Zeptám se učitelky/ učitele/ výchovného poradce ve škole.
- d) Zeptám se kamaráda/ kamarádky.
- e) Podívám se na internet a najdu si odpověď tam.
- f) Podívám se do knížek, časopisů.
- g) Zavolám na linku bezpečí, linku důvěry.
- h) Jiná možnost:

18. Mluví s Tebou rodiče o sexualitě, jejich rizicích apod.?

- a) Ano, mluví o tom se mnou a jsem za to rád/a.
- b) Ano, mluví o tom se mnou, ale byl/a bych raději, kdyby mně o tom nic neříkali.
- c) Ne, nikdy jsme se o tom doma nebavili a chtěl/a bych, abychom o tom společně mluvili.
- d) Ne, nikdy a jsem za to rád/a.

Příloha B – chí-kvadrát

Pozorované četnosti P							
TŘÍDA	Počet správných odpovědí						Σ
	16-15	14-13	12-11	10-9	8-7	6 a méně	
6. třída	0,00	2,00	7,00	9,00	3,00	1,00	22,00
7. třída	0,00	2,00	7,00	5,00	4,00	5,00	23,00
8. třída	2,00	7,00	13,00	2,00	1,00	0,00	25,00
9. třída	4,00	18,00	8,00	0,00	0,00	0,00	30,00
Σ	6,00	29,00	35,00	16,00	8,00	6,00	100,00

Očekávané četnosti O							
TŘÍDA	Počet správných odpovědí						Σ
	16-15	14-13	12-11	10-9	8-7	6 a méně	
6. třída	1,32	6,38	7,70	3,52	1,76	1,32	22,00
7. třída	1,38	6,67	8,05	3,68	1,84	1,38	23,00
8. třída	1,50	7,25	8,75	4,00	2,00	1,50	25,00
9. třída	1,80	8,70	10,50	4,80	2,40	1,80	30,00
Σ	6,00	29,00	35,00	16,00	8,00	6,00	100,00

Dílní chí-kvadráty							
TŘÍDA	Počet správných odpovědí						Σ
	16-15	14-13	12-11	10-9	8-7	6 a méně	
6. třída	1,32	3,01	0,06	8,53	0,87	2,14	15,93
7. třída	1,38	3,27	0,13	0,47	2,54	4,97	12,77
8. třída	0,17	0,01	2,06	1,00	0,50	0,17	3,91
9. třída	2,69	9,94	0,60	4,80	2,40	1,80	22,23
Σ	5,556	16,227	2,860	14,80	6,31	9,08	54,84

Hladina významnost: **0,01**

Testové kritérium: **chí-kvadrát**

Vypočítaná hodnota: **54,84**

Kritická hodnota v tabulkách: **30,578**

Stupeň volnosti: **15**

Porovnání hodnoty s vypočítanou hodnotou z tabulek **54,84 > 30,578**

Příloha C – vnímání rizikivosti vybraných jevů u mužů a žen

Tabulka 2 – Vnímání rizikivosti vybraných jevů u mužů a žen

Muži	Hodnota rizikivosti					Celkem
	5	4	3	2	1	
Rizikový jev	5	4	3	2	1	Celkem
1. Pohlavní styk bez použití jakékoliv ochrany.	17	11	4	6	0	38
2. Pohlavní styk při použití kondomu.	0	2	0	25	11	38
3. Pohlavní styk, kdy dívka/ žena užívá hormonální antikoncepci.	2	4	15	17	0	38
4. Pohlavní styk homosexuálů (gayů) bez použití kondomu.	16	5	5	4	8	38
5. Pohlavní styk s náhodným partnerem.	20	14	2	2	0	38
6. Časté střídání sexuálních partnerů.	23	10	5	0	0	38
7. Prostituce.	20	6	12	0	0	38
Celkem	98	52	43	54	19	266
☞ hodnota největší rizikivosti	56,39 %					

Ženy	Hodnota rizikivosti					Celkem
	5	4	3	2	1	
Rizikový jev	5	4	3	2	1	Celkem
1. Pohlavní styk bez použití jakékoliv ochrany.	18	28	12	4	0	62
2. Pohlavní styk při použití kondomu.	0	0	3	49	10	62
3. Pohlavní styk, kdy dívka/ žena užívá hormonální antikoncepci.	1	3	16	31	11	62
4. Pohlavní styk homosexuálů (gayů) bez použití kondomu.	12	11	22	7	10	62
5. Pohlavní styk s náhodným partnerem.	47	8	3	3	1	62
6. Časté střídání sexuálních partnerů.	34	23	2	3	0	62
7. Prostituce.	38	18	4	0	2	62
Celkem	150	91	62	97	34	434
☞ hodnota největší rizikivosti	55,53 %					

Příloha D – doporučené zdroje (literatura, webové stránky, televizní pořady...)

Literatura

Od Pěti do Pětadvaceti¹⁹⁹ od Dr. Gusti Gebhardová – Kniha je čtivá, jsou zde příklady dobré praxe, jak s dětmi otevřeně mluvit a jakou formou odpovídat na jejich zvědavé otázky. Kniha je ale z roku 1993 a některé pohledy například na homosexualitu jsou zastaralé. Vhodné především pro rodiče.

Pohlavní život neboli odpovědi a otázky²⁰⁰, které si kladeš od Jaroslavy Pondělíčkové – Mašlové. Názorná a poučná knížka. Vedená formou rozhovoru se spoustou obrázků. Vhodná jak pro rodiče, tak i děti. Ideální pro společné čtení.

Než se dítě zeptá...²⁰¹ od autorů K. Smolíková, R. Hajnová. Program sexuální výchovy dětí předškolního věku. Spíše pro pedagogy, rodiče. Teoretický i praktický rámeček, ukázky a příklady her a činností, metody a prostředky v sexuální výchově.

Děti a jejich sexualita, rádce pro rodiče a pedagogy²⁰². Kolektiv autorů. Jedna z nejnovějších publikací (2013) zaměřených na sexuální výchovu a správnou komunikaci o ní. Široké spektrum témat. Příklad rozhovorů rodičů s dítětem různého věku. Velmi aktuální.

Co mám vědět o sexu po pravdě a bez ostychu²⁰³. Knižka především pro děti a dospívající. Psaná jazykem jim blízkým, laicky, čtivě a bez ostychu. Jak autorky píšou louží k uklidnění a k pobavení. Je vhodná pro děti od 11 let.

¹⁹⁹ GEBHARDT, Gusti. *Od pěti do pětadvaceti: (pohlavní výchova v rozhovorech)*. Třebíč: FiBox, 1993.

²⁰⁰ PONDĚLÍČKOVÁ-MAŠLOVÁ, Jaroslava. *O sexuální výchově bez rozpaků*. 2. vyd. Praha: Avicenum, 1976. Rodinný kruh.

²⁰¹ SMOLÍKOVÁ, K. HAJNOVÁ, R. *Než se dítě zeptá-*: program sexuální výchovy dětí předškolního věku. 1. vyd. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-132-0

²⁰² *Děti a jejich sexualita: rádce pro rodiče a pedagogy*. 1. vyd. V Brně: CPress, 2014. ISBN 978-80-264-0290-9

²⁰³ PETROVIČ, J. ŽIVKOVIČ, D. *Co mám vědět o sexu: po pravdě & bez ostychu*. 2. vyd. Přeložil Pavel TROJAN. Praha: Fragment, 2014. Po pravdě & bez ostychu. ISBN 978-80-253-2166-9.

Webové stránky

Z internetových portálů bych doporučila především Společnost pro plánování rodiny a sexuální výchovu²⁰⁴. Tento internetový portál nabízí možnost poradenství. Nabízí spousty zajímavých a tematických kurzů (Labestra, Prima gynda, Peer program Netopeer apod.)²⁰⁵ a přednášek. Je zde rubrika „literatura“ obsahující knihy, články, rubriky a odkazy na další internetové odborné portály²⁰⁶. Ze zahraničních zdrojů portál IPPF²⁰⁷, který je velmi dobrým zdrojem především pro studenty, pedagogy.

Rádio a televize

Velmi pěkné je podání sexuálních témat, puberty a dalších otázek, prostřednictvím Rádia Junior, kde v pořadu „linka důvěry“ mluví o těchto tématech psycholožka Barbora Downes. Děti měly v živém vysílání možnost posílat svoje otázky, popř. se zapojit do živého vysílání. Vysílané pořady určené pro děti s názvem: „*Co je puberta a jak děti připravit na změny v pubertě? Jak pomoci dítěti, aby se v sobě vyznalo?*“²⁰⁸ Doporučuji i rozhovor na téma: „*Kdy začít se sexuální výchovou? Mají se intimní části lidského těla nazývat lékařskou terminologií, anebo si každá rodina může vytvořit vlastní slovník? Jak poučit děti o osobní hygieně?*“²⁰⁹ Velkým přínosem takového informování dětí vidím jednak v tom, že děti se sami mohly anonymně zapojit do živého vysílání a klást otázky a jednak v tom, že jsou tyto pořady jednak pro děti, jednak jsou i následná večerní vysílání na stejné téma pro rodiče (dostupné v archivu Radiožurnál Atrium).

²⁰⁴ TÄUBNER, V. *Sexuální výchova jako předmět sexuální pedagogiky*. In: *Společnost pro plánování rodiny a sexuální výchovu* [online]. 2013 [cit. 2016-10-12]. Dostupné z: <http://www.planovanirodiny.cz/clanky/sexualni-pedagogika>

²⁰⁵ Program a projekty. *Společnost pro plánování rodiny a sexuální výchovu* [online]. Praha, 2013 [cit. 2016-10-12]. Dostupné z: <http://www.planovanirodiny.cz/search.php?rsvelikost=nv&rstext=all-phpRS-all&rstema=22&stromhmenu=0&urpod=0>

²⁰⁶ Literatura. *Společnost pro plánování rodiny a sexuální výchovu* [online]. Praha, 2013 [cit. 2016-10-12]. Dostupné z: <http://www.planovanirodiny.cz/clanky/literatura>

²⁰⁷ IPPF: *International Planned Parenthood Federation* [online]. Brussels, Belgium, 2012 [cit. 2016-10-20]. Dostupné z: <http://www.ippfen.org/>

²⁰⁸ Rádio Junior: Atrium: Linka důvěry. In: *Český rozhlas* [online]. Praha, 2016 [cit. 2016-10-20]. Dostupné z: <http://prehravac.rozhlas.cz/audio/3518519>

²⁰⁹ Rádio Junior: Atrium: Linka důvěry. In: *Český rozhlas* [online]. Praha, 2016 [cit. 2016-10-20]. Dostupné z: <http://prehravac.rozhlas.cz/audio/3505094>

Česká televize společně s vedoucími Linky Bezpečí a Rodičovské linky natočily pořad s názvem „*Jak mluvit s dětmi o sexu*“²¹⁰. V případě, že dítě se stydí zeptat na svoje zvědavé otázky je zde vždy možnost obrátit se na Linku Bezpečí²¹¹, které je zde pro ně nonstop. Otázky zrání, sexuality, intimity či partnerských vztahů konzultanti společně s dětmi řeší velmi často. Je zde velmi bezpečný prostor pro jakékoliv otázky a je zárukou, že se k dětem dostanou správné odpovědi. Děti mohou využít i možnost chatu. Pro rodiče Linka bezpečí nabízí bezpečný prostor v rámci Rodičovské linky²¹², kde dospělí (rodiče, pedagogové) se mohou mimo jiné poradit s odborníky, jak s dětmi o takových otázkách mluvit, popř. řešit jakoukoliv problematiku sexuality a jejich rizik u dětí.

²¹⁰ Sama Doma: *Jak mluvit s dětmi o sexu?* In: Česká televize [online]. Praha, 2016 [cit. 2016-10-20]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1148499747-sama-doma/216562220600081/video/475472>

²¹¹ *International Planned Parenthood Federation European Network* [online]. Belgium, 2012 [cit. 2016-10-12]. Dostupné z: <http://www.ippfen.org/>

²¹² *Linka Bezpečí* [online]. Praha [cit. 2016-10-20]. Dostupné z: <http://www.linkabezpeci.cz/>